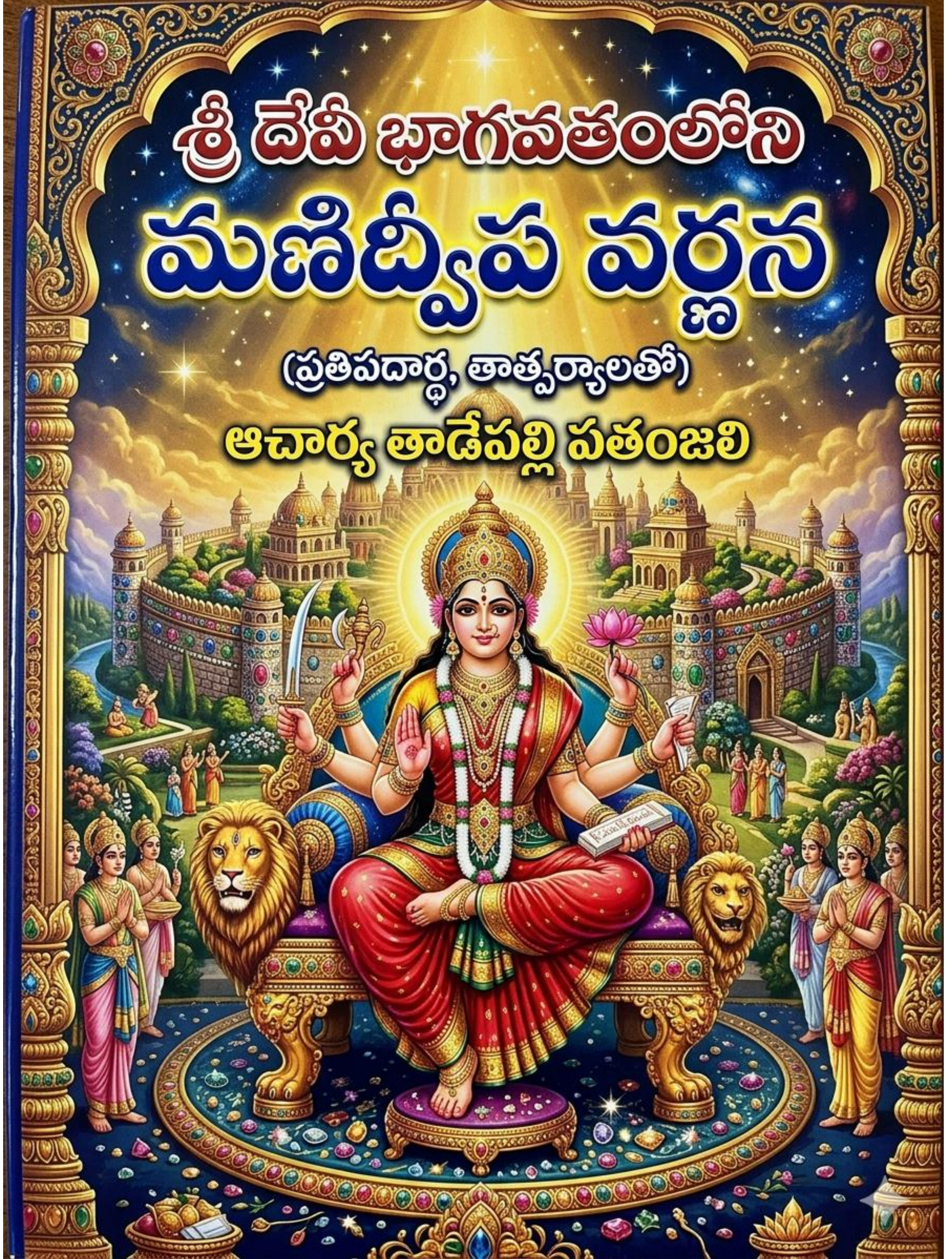

శ్రీ దేవీ భాగవతంలోని
మణిద్వీప వర్ణన
(ప్రతిపదార్థ, తాత్పర్యాలతో)
ఆచార్య తాడేపల్లి పతంజలి

మొదటి శ్లోకం

బ్రహ్మలోకా దూర్ధ్వభాగే సర్వలోకోస్తియః శ్రుతా |

మణిద్వీపః స ఏవాస్తి యత్ర దేవీవిరాజతే ||

బ్రహ్మలోకాత్ + ఊర్ధ్వభాగే: బ్రహ్మలోకమునకు పైభాగమున, యః: ఏ లోకమైతే, సర్వలోకః + అస్తి: సర్వలోకముగా ఉన్నదో, శ్రుతా : ప్రసిద్ధి చెందినదో, స ఏవ: అదియే, మణిద్వీపః: మణిద్వీపము, యత్ర: ఎక్కడ(అ క్కడ,) దేవీ: శ్రీ భువనేశ్వరీ దేవి, విరాజతే: ప్రకాశించుచున్నది.

రెండవ శ్లోకం

సర్వస్మా దధికో యస్మాత్ సర్వలోకస్తతః స్మృతః |

పురా పరాంశయై వాయం కల్పితో మనసేచ్ఛయా ||

యస్మాత్: ఏ కారణము చేతనైతే, సర్వస్మాత్: అన్ని లోకముల కంటె, అధికః: గొప్పదో, తతః: అందువలన, సర్వలోకః: సర్వలోకమని, స్మృతః: చెప్పబడినది. అయం: ఈ ద్వీపము, పురా: పూర్వము, పరాంశయైవ: ఆ శ్రీ పరాశక్తి చేతనే, మనస + ఇచ్ఛయా: తన సంకల్పము మాత్రము చేత, కల్పితః: నిర్మింపబడినది.

మూడవ శ్లోకం

సర్వాదౌ నిజవాసార్థం ప్రకృత్యా మూలభూతయా |

కైలాసా దధికో లోకో వైకుంఠా దపి చోత్తమః ||

సర్వ + ఆదౌ: సృష్టి అంతటికీ పూర్వమే, మూలభూతయా: సకల సృష్టికి కారణమైన, ప్రకృత్యా: మూల ప్రకృతి దేవి చేత, నిజ + వాసార్థం: తన నివాసము కొరకు (ఏర్పరచుకోబడినది). అయం: ఈ లోకము, కైలాసాత్: కైలాసము కంటే, అధికః: మిన్నయైనది, వైకుంఠాత్ + అపి: వైకుంఠము కంటే కూడా, ఉత్తమః: శ్రేష్టమైనది.

నాలుగవ శ్లోకం

గోలోకాదపి సర్వస్మా త్సర్వలోకోఽధికః స్మృతః |

న తత్సమం త్రిలోక్యాం తు సుందరంవిద్యతే క్వచిత్ ||

సర్వస్మాత్: అన్నిటికంటే గొప్పదైన, గోలోకాత్ + అపి: గోలోకము కంటే కూడా, సర్వలోకః: ఈ సర్వలోకము (మణిద్వీపము), అధికః: అధిరమైనదిగా, స్మృతః: చెప్పబడినది. త్రిలోక్యాం: మూడు లోకములలో, తత్ + సమం: దానితో సమానమైన, సుందరం: అందమైన నగరం, క్వచిత్ + న విద్యతే: ఎక్కడా లేదు.

ఐదవ శ్లోకం

ఛత్రీభూతం త్రిజగతో భవసంతాపనాశకమ్ |

ఛాయాభూతం తదేవాస్తి బ్రహ్మండానాంతు సత్తమ ||

త్రిజగతః: మూడు లోకములకు, ఛత్రీభూతం: గొడుగు వలె ఉన్నది, భవసంతాప + నాశకమ్: సంసార తాపములను నశింపజేసేది. సత్తమ: ఓ పుణ్యాత్ముడా!, తత్ + ఏవ: అదియే, బ్రహ్మండానాం: సమస్త బ్రహ్మండములకు, ఛాయాభూతం: చల్లని నీడ వంటిది (రక్షకమైనది).

ఆరవ శ్లోకం

బహుయోజన విస్తీర్ణో గభీర స్తావదేవ హి |

మణిద్వీపస్య పరితో వర్తతే తు సుధోదధిః ||

బహుయోజన: అనేక యోజనముల, విస్తీర్ణః: వెడల్పు కలది, తావత్ + ఏవ హి: అంతే స్థాయిలో, గభీరః: లోతైనది. మణిద్వీపస్య: ఆ మణిద్వీపమునకు, పరితః: చుట్టూ, సుధా + ఉదధిః అమృత సముద్రము, వర్తతే: ఉన్నది.

ఏడవ శ్లోకం

మరుత్సంఘట్టనోత్కీర్ణ తరంగశత సంకులః |

రత్నాచ్ఛవాలుకాయుక్తో ఝషశంఖ సమాకులః ||

మరుత్ + సంఘట్టన: గాలి తాకిడి వలన, ఉత్కీర్ణ: ఎగసిపడే, తరంగశత: వందలాది తరంగములతో (కెరటములతో), సంకులః: నిండినది. రత్న + అచ్ఛ: రత్నములతో కూడిన స్వచ్ఛమైన, వాలుకా + యుక్తః: ఇసుక తిన్నెలు కలది. ఝష: చేపలు, శంఖ: శంఖములతో, సమాకులః: కిక్కిరిసి ఉన్నది.

ఎనిమిదవ శ్లోకం

వీచిసంఘర్ష సంజాత లహరీకణ శీతలః |

నానా ధ్వజసమాయుక్త నానాపోతగతాగతైః ||

వీచి + సంఘర్ష: తరంగముల రాపిడి వలన, సంజాత: పుట్టిన, లహరీకణ: నీటి తుంపరలతో, శీతలః: చల్లగా ఉన్నది. నానా: రకరకముల, ధ్వజ: జెండాలతో, సమాయుక్త: కూడి ఉన్న, నానాపోత: రక రకముల పడవల, గత + ఆగతైః: రాకపోకలతో (ఒప్పుచున్నది).

తాత్పర్యం

శ్రీ వ్యాస మహర్షి చెప్పిన ప్రకారం, బ్రహ్మలోకానికి పైన సర్వలోకమని పిలవబడే మణిద్వీపము విరాజిల్లుతోంది. అక్కడ జగన్మాత అయిన శ్రీ భువనేశ్వరీ దేవి నివసిస్తుంది. ఈ లోకం అన్ని లోకాల కంటే గొప్పది కాబట్టి దీనిని 'సర్వలోకం' అంటారు. సృష్టికి పూర్వమే మూలప్రకృతి దేవి తన సంకల్పం ద్వారా తన నివాసం కోసం దీనిని నిర్మించుకుంది. ఇది కైలాసం, వైకుంఠం మరియు గోలోకం కంటే కూడా అత్యంత శ్రేష్ఠమైనది.

ఈ మూడు లోకాల్లోనూ మణిద్వీపంతో సమానమైన అందమైన నగరం మరొకటి లేదు. ఇది సంసార తాపాలను పోగొట్టే గొడుగు వంటిది మరియు సమస్త బ్రహ్మాండాలకు రక్షణ ఇచ్చే చల్లని నీడ వంటిది. మణిద్వీపం చుట్టూ అపారమైన విస్తీర్ణం, లోతు కలిగిన అమృత సముద్రం ఉంది. ఆ సముద్రంలో గాలికి ఎగసిపడే కెరటాలు, రత్నాల ఇసుక తిన్నెలు, అనేక రకాల చేపలు మరియు శంఖాలు ఉన్నాయి. కెరటాల రాపిడి వల్ల వచ్చే నీటి తుంపరలతో అక్కడి వాతావరణం ఎప్పుడూ చల్లగా ఉంటుంది. రంగురంగుల జెండాలు కలిగిన పడవల రాకపోకలతో ఆ తీర ప్రాంతం ఎంతో శోభాయమానంగా కనిపిస్తుంది.

---

1. కాలాయస ప్రాకారం (ఇనుప కోట)

శ్లోకం:

విరాజమానః పరిత స్తీరరత్న ద్రుమో మహాన్ |

తదుత్తరమయోధాను ర్నిర్మితో గగనే తలః ||

ప్రతిపదార్థం:

పరితః - అంతటా, విరాజమానః - ప్రకాశించుచున్న, తీరరత్న ద్రుమః - తీరమునందు రత్న వృక్షములతో కూడిన, మహాన్ - గొప్పదైన (ప్రదేశమునకు), తదుత్తరం - దాని తరువాత, గగనే తలః - ఆకాశ మార్గమున, అయోధానుః - ఇనుముతో, నిర్మితః - నిర్మింపబడినది (ఉన్నది).

శ్లోకం:

సప్తయోజన విస్తీర్ణః ప్రాకారో వర్తతే మహాన్ |

నానాశస్త్ర ప్రహరణా నానాయుద్ధవిశారదాః ||

రక్షకా నివసంత్యత్ర మోదమానాః సమంతతః |

ప్రతిపదార్థం:

సప్తయోజన - ఏడు ఆమడల, విస్తీర్ణః - వెడల్పు/ఎత్తు కలిగిన, మహాన్ - గొప్పదైన, ప్రాకారః - కోట గోడ, వర్తతే - ఉన్నది. అత్ర - ఇచ్చట, నానాశస్త్ర - అనేక రకములైన శస్త్రములను, ప్రహరణా - ధరించినవారు, నానాయుద్ధ - వివిధ యుద్ధ తంత్రములలో, విశారదాః - నేర్పరులైన, రక్షకాః - కావలివారు, సమంతతః - అంతటా, మోదమానాః - సంతోషముతో, నివసంతి - నివసించుచున్నారు.

శ్లోకం:

చతుర్ద్వార సమాయుక్తో ద్వారపాల శతాన్వితః |

నానాగణైః పరివృతో దేవీభక్తియుతైర్నృప ||

ప్రతిపదార్థం:

నృప - ఓ రాజా!, చతుర్ద్వార - నాలుగు ద్వారములతో, సమాయుక్తః - కూడినది, ద్వారపాల - ద్వారపాలకుల యొక్క, శతాన్వితః - వందల సంఖ్యతో కూడినది, దేవీభక్తియుతైః - దేవిపై భక్తి కలిగిన, నానా గణైః - అనేక గణములతో, పరివృతః - ఆవరింపబడి ఉన్నది.

శ్లోకం:

దర్శనార్థం సమాయాంతి యే దేవా జగదీశితుః |

తేషాం గణా వసంత్యత్ర వాహనాని చ తత్రహి ||

ప్రతిపదార్థం:

జగదీశితుః - జగదీశ్వరి యొక్క, దర్శనార్థం - దర్శనము కొరకు, యే దేవా - ఏ దేవతలైతే, సమాయాంతి - వస్తారో, తేషాం - వారి యొక్క, గణాః - గణములు, తత్రహి - అక్కడనే, వాహనాని చ - వాహనములు కూడా, అత్ర - ఇచ్చట, వసంతి - ఉంటున్నవి.

శ్లోకం:

విమానశత సంఘర్ష ఘంటా స్వనసమాకులః |

హయహేషా ఖురాఘాత బధిరీకృత దిఙ్ముఖః ||

ప్రతిపదార్థం:

విమానశత - వందలాది విమానముల, సంఘర్ష - ఒరిపిడి వలన కలిగే, ఘంటా స్వన - గంటల ధ్వనులతో, సమాకులః - నిండినది. హయ - గుర్రముల యొక్క, హేషా - సకిలింతలు, ఖురాఘాత - డెక్కల తాకిడి ధ్వనులు, దిఙ్ముఖః - దిక్కులన్నింటినీ, బధిరీకృత - చెవుడు పట్టేలా (చేయుచున్నవి).

శ్లోకం:

గణైః కిలకిలారావై ర్వేత్రహస్తైశ్చ తాడితాః |

సేవకా దేవసంఘానాం భ్రాజంతే తత్ర భూమిప ||

ప్రతిపదార్థం:

భూమిప - ఓ రాజా!, తత్ర - అక్కడ, వేత్రహస్తైః - చేత దండములు ధరించిన, గణైః - గణములచే, కిలకిలారావైః - కిలకిల ధ్వనులతో, తాడితాః - కొట్టబడుచున్న (అదిలించబడుచున్న), దేవసంఘానాం - దేవతా సమూహముల యొక్క, సేవకాః - సేవకులు, భ్రాజంతే - కనిపిస్తున్నారు.

శ్లోకం:

తస్మిన్కోలాహలే రాజన్న శబ్దః కేనచిత్క్వచిత్ |

కస్యచిచ్ఛ్రూ యతేఽ త్యంత నానాధ్వనిసమాకులే ||

ప్రతిపదార్థం:

రాజన్ - ఓ రాజా!, నానాధ్వని - రకరకముల ధ్వనులతో, అత్యంత - మిక్కిలి, సమాకులే - నిండిన, తస్మిన్ - ఆ, కోలాహలే - రొదలో, కేనచిత్ - ఎవరి ద్వారాను, క్వచిత్ - ఎక్కడను, కస్యచిత్ - ఎవరి యొక్క, శబ్దః - మాట/ధ్వని, న శ్రూయతే - వినిపించదు.

శ్లోకం:

పదేపదే మిష్టవారి పరిపూర్ణ సరాంసి చ |

వాటికా వివిధా రాజన్ రత్నద్రుమవిరాజితాః ||

ప్రతిపదార్థం:

పదేపదే - అడుగడుగునా, మిష్టవారి - తియ్యని నీటితో, పరిపూర్ణ - నిండిన, సరాంసి చ - చెరువులు, రత్నద్రుమ - రత్న వృక్షములతో, విరాజితాః - ప్రకాశించుచున్న, వివిధా - రకరకములైన, వాటికాః - తోటలు/ఉద్యానవనములు ఉన్నాయి.

తాత్పర్యం:

ఆ రత్నవృక్షాల తీరానికి ఆవల ఇనుముతో నిర్మించబడి, ఏడు ఆమడల ఎత్తు కలిగిన దృఢమైన ప్రాకారం (కోట) ఉంది. అందులో రకరకాల శస్త్రాస్త్రాలను ప్రయోగించడంలో ఆరితేరిన రక్షకులు ఎంతో ఉత్సాహంతో కాపలా ఉంటారు. ఆ కోటకు నాలుగు ద్వారాలు ఉండగా, ప్రతి ద్వారం వద్ద వందలాది మంది ద్వారపాలకులు ఉంటారు. జగదీశ్వరీ దేవి దర్శనం కోసం వచ్చే దేవతలు, వారి గణాల వాహనాలు అక్కడ నిండి ఉంటాయి.

ఆ ప్రదేశమంతా దేవతల విమానాల గంటల చప్పుళ్లతో, గుర్రాల సకిలింతలతో, వాటి డెక్కల టకటక ధ్వనులతో మారుమ్రోగిపోతుంటుంది. ఆ శబ్దాల ధాటికి దిక్కులన్నీ చెవుడు పట్టినట్లు అనిపిస్తాయి. అక్కడ దేవీ గణాల వారు చేతిలో దండాలు పట్టుకుని, కిలకిలారావాలు చేస్తూ, క్రమశిక్షణ తప్పే సేవకులను అదిలిస్తుంటారు. ఓ రాజా! ఆ కోలాహలంలో ఒకరి మాట ఇంకొకరికి వినిపించనంతగా ధ్వనులు నిండి ఉంటాయి. అక్కడ అడుగడుగునా తియ్యని నీటితో నిండిన సరస్సులు, రత్నమయమైన వృక్షాలతో కూడిన అందమైన ఉద్యానవనాలు అలరారుతుంటాయి.

మణిద్వీప వర్ణన - కాంస్యప్రాకారం (నానా వృక్ష మహోద్యానం)

శ్లోకం:

తదుత్తరం మహాసారధాతు నిర్మిత మండలః |

సాలోచ్ఛయో మహానస్తి గగనస్పర్శి యచ్ఛిరః ||

తేజసా స్యా స్వచ్ఛ తగుణః పూర్వశాలాదయం పరః |

గోపుర ద్వారసహితో బహువృక్ష సమన్వితః ||

తాత్పర్యం:

ఇనుప ప్రాకారం తర్వాత, లోపలి వైపున కంచు (మహాసార) ధాతువుతో నిర్మించిన పెద్ద ప్రాకారం ఉంటుంది. ఇది ఆకాశాన్ని తాకుతున్నట్లు చాలా ఎత్తుగా ఉండి, ఇనుప ప్రాకారం కంటే నూరు రెట్లు కాంతితో ప్రకాశిస్తూ ఉంటుంది. దీనికి ఎత్తైన గోపుర ద్వారాలు, చుట్టూ అనేక రకాల చెట్లు ఉన్నాయి.

శ్లోకం:

యా వృక్ష జాతయః సంతి సర్వా స్తా స్తత్ర సంతి చ |

నిరంతరం పుష్పయుతాః సదాఫల సమన్వితాః ||

నవపల్లవ సంయుక్తా వరసౌరభ సంకులాః |

తాత్పర్యం:

లోకంలో ఉన్న అన్ని రకాల వృక్ష జాతులు ఇక్కడ కొలువై ఉంటాయి. ఇక్కడి చెట్లు ఎల్లప్పుడూ కొత్త చిగుళ్లతో, రంగురంగుల పూలతో, తీయని పండ్లతో నిండి, కమ్మని సువాసనలు వెదజల్లుతుంటాయి.

శ్లోకం (వృక్షాల పేర్లు):

పనసా వకులా లోధ్రాః కర్ణికారాశ్చ శింశుపాః |

దేవదారూ కాంచనారా ఆమ్రాశ్చైవ సుమేరవః |

లికుచా హింగుళాశ్చైవ లవంగాః కట్ఫలా స్తథా ||

పాటలా ముచుకుందాశ్చ ఫలిన్యో జఘనేఫలాః |

తాలాస్తమాలాః సాలాశ్చ కంకోలా నాగభద్రకాః ||

పున్నాగః పీలవః సాల్వకావై కర్పూరశాఖినః |

అశ్వకర్ణా హస్తికర్ణా స్తాలపర్ణాశ్చ దాడిమాః ||

గణికా బంధుజీవాశ్చ జంబీరాశ్చ కురండకాః |

చాంపేయా బంధుజీవాశ్చ తథా వై కనకద్రుమాః |

కాలాగురు ద్రుమాశ్చైవ తథా చందన పాదపాః ||

తాత్పర్యం:

ఆ ప్రాంతం అంతా రకరకాల అద్భుతమైన వృక్షాలతో నిండి ఉంది. అక్కడ పనస, పొగడ, లొద్దుగు, కొండగోగు, జిట్రేగి, దేవదారు, దేవకాంచన, మామిడి, కమ్మరేగు, ఇంగుదీ, లవంగం మరియు ఇతర కాయలు ఇచ్చే వృక్షాలు ఎంతో సమృద్ధిగా పెరిగి ఆ వనానికి అందాన్ని ఇస్తున్నాయి.

ఆ వనంలో కలిగొట్టు, ముచుకుంద, ప్రియంగు, అరటి, తాటి, తమాల, మద్ది, కంకోల మరియు నాగకేసర వృక్షాలు ఎంతో శోభాయమానంగా వికసించి ఉన్నాయి

ఆ ప్రాంతంలో పున్నాగ, పీలు, సాల్వక, కర్పూర వృక్షాలు ఎంతో మనోహరంగా ఉన్నాయి. అలాగే ఆకుల ఆకారాన్ని బట్టి పిలువబడే అశ్వకర్ణ, హస్తికర్ణ, తాళపర్ణ వృక్షాలతో పాటు, మధురమైన ఫలాలనిచ్చే దానిమ్మ చెట్లు కూడా అక్కడ సమృద్ధిగా విస్తరించి ఉన్నాయి.

ఆ వనంలో ఎర్రని పూలు పూసే మంకెన (బంధుజీవ) చెట్లు, సువాసనలు వెదజల్లే సంపెంగ మరియు గణికా వృక్షాలు ఉన్నాయి. అలాగే నిమ్మ, గోరింట మరియు బంగారు రంగులో మెరిసే కనక వృక్షాలు అక్కడ కొలువై ఉన్నాయి. వీటన్నింటికీ తోడు, అత్యంత విలువైన మరియు సుగంధభరితమైన నల్ల అగరు, మంచి గంధపు చెట్లు ఆ వాయువును పరిమళభరితం చేస్తున్నాయి.

శ్లోకం:

కోకిలారావ సంయుక్తా గుంజ ద్భమరభూషితాః |

నిర్యాస స్రావిణః సర్వే స్నిగ్ధచ్ఛాయా స్తరూత్తమాః ||

నానా ఋతుభవా వృక్షా నానాపక్షి సమాకులాః |

నానారస స్రావిణీభి ర్నదీభి రతిశోభితాః ||

తాత్పర్యం:

ఆ చెట్లపై కోయిలల కుహూ నాదాలు, గండుతుమ్మెదల ఝుంకారాలు వినసొంపుగా ఉంటాయి. దట్టమైన చల్లని నీడను ఇచ్చే ఈ చెట్లు ఎన్నో పక్షులకు నివాసాలు. రకరకాల తీయని రసాలు (తేనె/మధువు) ప్రవహించే నదుల తీరాల్లో ఈ వృక్షాలు ఎంతో అందంగా ఒప్పారుతుంటాయి.

ఖర్జూరా యూథికా స్తాలపర్ణ్య శ్చైవ తథేక్షవః
క్షీరవృక్షాశ్చ ఖదిరా శ్చించా భల్లాతకా స్తథా.
రుచకాః కుటజా వృక్షా బిల్వవృక్షా స్తథైవ చ|
తులసీనాం వనాన్యేవం మల్లికానాం తథైవ చ.
ఇత్యాదితరుజాతీనాం వనాన్యుపవనాని చ
నానావాపీశతై ర్యుక్తా న్యేవం సంతి ధరాధిప.
కోకిలారావ సంయుక్తా గుంజద్భ మరభూషితాః||
నిర్యాస స్రావిణః సర్వే స్నిగ్ధచ్ఛాయా స్తరూత్తమాః.
నానా ఋతుభవా వృక్షా నానాపక్షి సమాకులాః||
నానారస స్రావిణీభి ర్నదీభి రతిశోభితాః.

మణిద్వీపంలోని కంచు ప్రాకారం చుట్టూ ఉన్న వనాలలో ఖర్జూర (ఖర్జూరపు చెట్టు), యూథికా (అడవి మల్లె పొదలు), ఇక్షు (చెరకు గడలు), క్షీరవృక్షా (పాలు స్రవించే జువ్వి వంటి చెట్లు), ఖదిర (చండ్ర చెట్టు), చించా (చింత చెట్టు), భల్లాతక (నల్ల జీడి చెట్టు), కుటజ (కొడిసె చెట్టు), బిల్వ (మారేడు చెట్టు), తులసి (తులసి మొక్కలు) మరియు మల్లిక (మల్లె పొదలు) వంటి అనేక జాతుల వృక్షాలు వరుసగా కొలువై ఉన్నాయి.

మణిద్వీపంలో ఇలా అనేక వృక్ష జాతులతో నిండిన), వనాన్యుపవనాని (పెద్ద వనాలు మరియు చిన్న తోటలు) విస్తరించి ఉన్నాయి. అక్కడ నానావాపీశతైః (వందలాది రకాల దిగుడు బావులతో), ముక్తాః (ముత్యాల వలె ప్రకాశిస్తూ) ఆ ప్రదేశం ఒప్పారుతుంటుంది. ఆ వనాలు కోకిలారావ సంయుక్తా (కోకిలల మధుర గానాలతో నిండి), గుంజద్భమర భూషితాః (ఝుమ్మని ఝంకరించే తుమ్మెదల నాదాలతో అలంకరింపబడినట్లు) ఉంటాయి. అక్కడి తరుత్తమాః (శ్రేష్ఠమైన వృక్షాలన్నీ), నిర్యాస స్రావిణః (సుగంధభరితమైన జిగురును లేదా రసాన్ని స్రవిస్తూ), స్నిగ్ధచ్ఛాయాః (దట్టమైన, చల్లని నీడను ఇచ్చేవిగా) ఉన్నాయి. విశేషమేమిటంటే, అక్కడ నానా ఋతుభవా వృక్షాః (అన్ని ఋతువులకు చెందిన వృక్షాలు ఒకేచోట ఉండి), నానాపక్షి సమాకులాః (రకరకాల పక్షుల సముదాయంతో కిటకిటలాడుతుంటాయి). ఆ వనప్రాంతం నానారస స్రావిణీభిః (వివిధ రకాల తీయని రసాలు ప్రవహించే), నదీభిః (నదులతో), అతిశోభితాః (అత్యంత అందంగా ప్రకాశిస్తోంది).

శ్లోకం:
పారావత శుకవ్రాత సారికా పక్షమారుతైః |
హంసపక్ష సముద్ధూత వాతవ్రాతైశ్చలద్ద్రుమమ్ ||
సుగంధగ్రాహి పవనపూరితం తద్వనోత్తమమ్ |
మహితం హరిణీయూథై ర్ధావమానైరిత స్తతః ||
నృత్య ద్బర్హి కదంబస్య కేకారావైః |
సుఖ ప్రదైః నాదితం తద్వనం దివ్యం మధు స్రావి సమంతతః ||
తాత్పర్యం:
ఆ దివ్య వనంలో పారావత (పావురాలు), శుకవ్రాత (చిలుకల సమూహాలు), సారికా (గోరువంకలు) వంటి పక్షుల రెక్కల నుండి వచ్చే గాలుల వల్ల హంసల రెక్కల ద్వారా పుట్టిన వాతవ్రాతైః (వాయు సమూహాల వల్ల) అక్కడి చెట్ల కొమ్మలు నిరంతరం కదులుతూ ఉంటాయి. ఆ శ్రేష్ఠమైన వనం అంతా వృక్షాల నుండి వచ్చే (సువాసనలను మోసుకొచ్చే గాలితో నిండి ఉంటుంది. అక్కడ జింకల గుంపులు ఇటు అటుపరుగెడుతూ) మహితం (ఆ ప్రాంతానికి గొప్పదనాన్ని ఇస్తున్నాయి). నాట్యం చేస్తున్న నెమళ్ల సమూహాల యొక్కసుఖాన్నిచ్చే) కేకలతో - నెమలి అరుపులతో) ఆ వనమంతా ప్రతిధ్వనిస్తూ ఉంటుంది. అటువంటి దివ్యమైన వనం అన్ని వైపులా తేనెను లేదా తియ్యని రసాలను స్రవిస్తూ భక్తులకు అమితానందాన్ని కలిగిస్తోంది.

కాంస్యసాలా దుత్తరే తు తామ్రసాలః ప్రకీర్తితః॥
చతురస్రసమాకార ఉన్నత్యా సప్తయోజనః.
ద్వయోస్తు సాలయో ర్మధ్యే సంప్రోక్తా కల్పవాటికా
యేషాం తరూణాం పుష్పాణి కాంచనాభాని భూమివ.
పత్రాణి కాంచనాభాని రత్నబీజఫలాని చ
దశయోజనగంధోహి ప్రసర్పతి సమంతతః.
తద్వనం రక్షితం రాజ స్వసంతేన ర్తునానిశమ్!
పుష్పసింహాసనాసీనః పుష్పచ్ఛత్రవిరాజితః.
పుష్పభూషాభూషిత శ్చ పుష్పాసవ విఘూర్ణితః।
మధుశ్రీర్మాధవశ్రీ శ్చ ద్వేభార్యే తస్య సమ్మతే.
క్రీడతః స్మేరవదనే సుమస్తబకకందుకైః।
అతీవ రమ్యం విపినం మధుస్రావి సమంతతః.
దశయోజనపర్యంతం కుసుమామోదవాయునా
పరీతం దివ్య గంధర్వైః సాంగనై ర్గానలోలుపైః.
శోభితం తద్వనం దివ్యం మత్త కోకిలనాదితం।
వసంతలక్ష్మీ సంయుక్తం కామికామప్రవర్ధనమ్.

3. తామ్రప్రాకారం - కల్పవాటిక

శ్లోకం 1-2:

కాంస్యసాలా దుత్తరే తు తామ్రసాలః ప్రకీర్తితః।
చతురస్రసమాకార ఉన్నత్యా సప్తయోజనః॥
ద్వయోస్తు సాలయో ర్మధ్యే సంప్రోక్తా కల్పవాటికా।
యేషాం తరూణాం పుష్పాణి కాంచనాభాని భూమిప॥

ప్రతిపదార్థం:

- **కాంస్యసాలాత్ = కంచు ప్రాకారం నుండి; ఉత్తరే తు = ఉత్తర దిశలో (లోపలి వైపున); తామ్రసాలః = రాగి ప్రాకారం; ప్రకీర్తితః = చెప్పబడినది.**
- **చతురస్ర-సమాకార = చతురస్ర ఆకారంలో ఉన్నది; ఉన్నత్యా = ఎత్తులో; సప్తయోజనః = ఏడు యోజనముల (ఆమడల) ఎత్తు.**
- **ద్వయోః = రెండైన; సాలయోః మధ్యే = ప్రాకారాల మధ్యలో; కల్పవాటికా = కల్పవృక్షాల తోట; సంప్రోక్తా = చెప్పబడినది.**
- **భూమిప = ఓ రాజా!; యేషాం తరూణాం = ఏ వృక్షాల యొక్క; పుష్పాణి = పువ్వులు; కాంచన-ఆభాని = బంగారు కాంతితో ఉంటాయో.**

తాత్పర్యం:

ఓ రాజా! కంచు ప్రాకారానికి లోపలి వైపున (ఉత్తరంగా) చతురస్రాకారంలో ఏడు ఆమడల ఎత్తు కలిగిన రాగి ప్రాకారం ఉంది. ఈ కంచు, రాగి ప్రాకారాల మధ్య ఉన్న ప్రదేశాన్నే 'కల్పవాటిక' అంటారు. అక్కడి చెట్ల పువ్వులు బంగారు కాంతితో మెరుస్తూ ఉంటాయి.

శ్లోకం 3-4:

పత్రాణి కాంచనాభాని రత్నబీజఫలాని చ |
దశయోజనగంధోహి ప్రసర్పతి సమంతతః ||
తద్వనం రక్షితం రాజ స్వసంతేన ర్తునానిశమ్ |
పుష్పసింహాసనాసీనః పుష్పచ్ఛత్రవిరాజితః ||

ప్రతిపదార్థం:

- పత్రాణి = ఆకులు; కాంచనాభాని = బంగారు ఛాయ కలవి; రత్న-బీజ-ఫలాని చ = రత్నాల వంటి విత్తనాలు, పండ్లు కలవి.
- దశయోజన-గంధోహి = పది యోజనాల వరకు వ్యాపించే పరిమళం; సమంతతః = అంతటా; ప్రసర్పతి = వ్యాపిస్తుంది.
- రాజ = ఓ రాజా!; తద్వనం = ఆ వనం; అనిశమ్ = ఎల్లప్పుడూ; వసంతేన ర్తునా = వసంత ఋతువు చేత; రక్షితం = రక్షించబడుతున్నది.
- పుష్ప-సింహాసన-ఆసీనః = పూల సింహాసనంపై కూర్చున్నవాడై; పుష్ప-ఛత్ర-విరాజితః = పూల గొడుగుతో ప్రకాశించేవాడై.

తాత్పర్యం:

ఆ వనంలోని ఆకులు బంగారు రంగులో ఉంటాయి. పండ్ల లోపల విత్తనాలు రత్నాల్లా మెరుస్తాయి. ఆ వృక్షాల సువాసన పది ఆమడల దూరం వరకు వ్యాపిస్తుంది. ఆ కల్పవాటికను వసంత ఋతువు నిరంతరం రక్షిస్తూ ఉంటుంది. వసంతరాజు అక్కడ పూల సింహాసనంపై, పూల గొడుగు నీడన కొలువై ఉంటాడు.

శ్లోకం 5-7:

పుష్పభూషాభూషిత శ్చ పుష్పాసవ విఘూర్ణితః |
మధుశ్రీర్మాధవశ్రీ శ్చ ద్వేభార్యే తస్య సమ్మతే ||
క్రీడతః స్మేరవదనే సుమస్తబకకందుకైః |
అతీవ రమ్యం విపినం మధుస్రావి సమంతతః ||

ప్రతిపదార్థం:

- పుష్ప-భూషా-భూషితః = పూల ఆభరణాలు ధరించినవాడు; పుష్ప-ఆసవ-విఘూర్ణితః = పూల మకరందంతో (మధువుతో) మైమరచినవాడు.
- తస్య = అతనికి; మధుశ్రీః మాధవశ్రీః చ = మధుశ్రీ, మాధవశ్రీ అనే; ద్వే భార్యే = ఇద్దరు భార్యలు; సమ్మతే = ఇష్టమైనవారు.
- స్మేర-వదనే = చిరునవ్వు చిందించే ముఖము కలవారు; సుమ-స్తబక-కందుకైః = పూలగుత్తులనే బంతులతో; క్రీడతః = ఆడుకుంటారు.
- అతీవ రమ్యం = మిక్కిలి మనోహరమైన; విపినం = అడవి (వనం); సమంతతః = అంతటా; మధు-స్రావి = తేనెను కురిపిస్తుంది.

తాత్పర్యం:

వసంతరాజు పూల ఆభరణాలను అలంకరించుకుని, పూతేనియను ఆస్వాదిస్తూ పరవశించి ఉంటాడు. అతని ప్రియ పత్నులైన మధుశ్రీ, మాధవశ్రీలు చిరునవ్వుతో పూలగుత్తులను బంతుల్లా చేసుకుని వసంతరాజుతో ఆడుకుంటారు. ఆ వనమంతా తేనె జాలువారుతూ ఎంతో రమణీయంగా ఉంటుంది.

శ్లోకం 8-10:

దశయోజనపర్యంతం కుసుమామోదవాయునా |
పరీతం దివ్య గంధర్వైః సాంగనై ర్గానలోలుపైః ||

శోభితం తద్వనం దివ్యం మత్త కోకిలనాదితం |

వసంతలక్ష్మీ సంయుక్తం కామికామప్రవర్ధనమ్ ||

ప్రతిపదార్థం:

- **దశ-యోజన-పర్యంతం = పది యోజనాల వరకు; కుసుమ-ఆమోద-వాయునా = పూల పరిమళం గల గాలితో; పరీతం = నిండినది.**
- **సాంగనైః = తమ స్త్రీలతో కూడిన; గాన-లోలుపైః = సంగీత ప్రియులైన; దివ్య గంధర్వైః = దివ్య గంధర్వులతో కూడినది.**
- **మత్త-కోకిల-నాదితం = మత్తెక్కిన కోకిలల స్వరాలతో; దివ్యం = శ్రేష్ఠమైన; తద్వనం = ఆ వనం; శోభితం = ప్రకాశిస్తోంది.**
- **వసంతలక్ష్మీ సంయుక్తం = వసంతకాలపు శోభతో కూడినది; కామి-కామ-ప్రవర్ధనమ్ = విలాసవంతులలో కోరికలను వృద్ధి చేసేది.**

తాత్పర్యం:

ఆ తోటలోని పూల సువాసన గాలి ద్వారా పది ఆమడల దూరం వ్యాపిస్తుంది. సంగీత ప్రియులైన గంధర్వులు తమ కాంతలతో కలిసి అక్కడ గానం చేస్తూ విహరిస్తారు. మత్త కోకిలల కూజితాలతో, వసంత లక్ష్మి సౌందర్యంతో అలరారుతున్న ఆ వనం చూసేవారిలో అనురాగాన్ని, ఆనందాన్ని కలిగిస్తుంది.

సీసప్రాకారం - ఎత్తు

శ్లోకం:

తామ్రసాలా దుత్తరత్ర సీససాలః ప్రకీర్తితః |

సముచ్ఛ్రా యః స్మృతోఽ ప్యస్య సప్తయోజన సంఖ్యయా ||

ప్రతిపదార్థం:

తామ్రసాలాత్- రాగి ప్రాకారం నుండి; ఉత్తరత్ర- లోపలి వైపున (ఉత్తర దిశలో); సీససాలః- సీసపు ప్రాకారం; ప్రకీర్తితః- చెప్పబడినది; అస్య- దీని యొక్క; సముచ్ఛ్రా యః - ఎత్తు; సప్తయోజన సంఖ్యయా- ఏడు యోజనముల సంఖ్యగా; స్మృతః- చెప్పబడింది.

తాత్పర్యం:

రాగి ప్రాకారానికి ఎగువన (లోపలి వైపున) సీసపు ప్రాకారం ఉంది. దీని ఎత్తు ఏడు యోజనములు (ఏడామడలు).

౽. సంతానవాటిక - పూల పరిమళం

శ్లోకం:

సంతానవాటికామధ్యే సాలయోస్తు ద్వయో ర్నృప |

దశయోజన గంధస్తు ప్రసూనానాం సమంతతః ||

ప్రతిపదార్థం:

నృప- ఓ రాజా!; ద్వయోః- ఆ రెండు; సాలయోస్తు- ప్రాకారముల; మధ్యే- నడుమ; సంతానవాటికా- సంతానవాటిక కలదు; సమంతతః- అంతటా; ప్రసూనానాం- పూల యొక్క; గంధస్తు- పరిమళం; దశయోజన- పది యోజనముల వరకు (వ్యాపిస్తుంది).

తాత్పర్యం:

రాగి, సీసపు ప్రాకారాల మధ్యలో 'సంతానవాటిక' అనే వనం ఉంది. అందులోని పూల సుగంధం పది యోజనాల దూరం వరకు వ్యాపిస్తుంది.

---

3. పుష్ప ఫల వర్ణన

శ్లోకం:

హిరణ్యాభాని కుసుమా న్యుత్ఫుల్లాని నిరంతరమ్ |
అమృత ద్రవ సంయుక్త ఫలాని మధురాణి చ ||
ప్రతిపదార్థం:
కుసుమాని- పువ్వులు; హిరణ్యాభాని- బంగారు కాంతితో; నిరంతరమ్- ఎల్లప్పుడూ; ఉత్ఫుల్లాని- వికసించి ఉంటాయి; ఫలాని చ- పండ్లు కూడా; అమృత ద్రవ సంయుక్త- అమృత రసముతో కూడి; మధురాణి- తియ్యగా ఉంటాయి.
తాత్పర్యం:
అక్కడి పూవులు బంగారు కాంతితో మెరుస్తూ ఎల్లప్పుడూ వికసించే ఉంటాయి. అక్కడి పండ్లు అమృతం వంటి రసంతో నిండి అత్యంత మధురంగా ఉంటాయి.

---

4. గ్రీష్మఋతువు - పాలకులు
శ్లోకం:
గ్రీష్మర్తు ర్నాయకస్తస్యా వాటికాయా నృపోత్తమ |
శుక్రశ్రీశ్చ శుచిశ్రీశ్చ ద్వే భార్యే జనసంమతే ||
ప్రతిపదార్థం:
నృపోత్తమ- రాజా!; తస్యా వాటికాయా- ఆ వాటికకు; గ్రీష్మ ఋతుః- గ్రీష్మ ఋతువు; నాయకః- ప్రభువు; శుక్రశ్రీః చ- శుక్రశ్రీ; శుచిశ్రీః చ- శుచిశ్రీ అను; ద్వే భార్యే- ఇద్దరు భార్యలు; జనసంమతే- అందరికీ ఇష్టులుగా ఉంటారు.
తాత్పర్యం:
ఓ రాజా! ఆ సంతానవాటికకు గ్రీష్మఋతువు నాయకుడు. లోక సమ్మతులైన శుక్రశ్రీ, శుచిశ్రీలు అతనికి భార్యలుగా ఉంటారు.

---

5. ఆశ్రయం - సిద్ధులు
శ్లోకం:
సంతాపత్రస్తలోకాస్తు వృక్షమూలేషు సంస్థితాః |
నానాసిద్ధిః పరివృతో నానాదేవైః సమన్వితః ||
ప్రతిపదార్థం:
సంతాప త్రస్త లోకాస్తు- సంసార తాపాలకు భయపడిన వారు; వృక్ష మూలేషు- చెట్ల మొదళ్ళలో; సంస్థితాః- నివసిస్తారు; నానా సిద్ధిః- అనేక సిద్ధులతో; పరివృతః- చుట్టబడి; నానా దేవైః- అనేకమంది దేవతలతో; సమన్వితః- కూడి ఉంటుంది.
తాత్పర్యం:
లోకంలోని తాపత్రయాలకు భయపడిన వారు శాంతి కోసం ఆ వృక్షాల నీడన విశ్రమిస్తారు. ఆ ప్రదేశం ఎందరో దేవతలతో, సిద్ధులతో నిండి ఉంటుంది.

---

6. విలాసినుల వర్ణన
శ్లోకం:
విలాసినీనాం బృందైస్తు చందన ద్రవ పంకిలైః |
పుష్పమాలా భూషితైస్తు తాలవృంత కరాంబుజైః ||
ప్రతిపదార్థం:

చందన ద్రవ పంకిలైః- చందనపు పూతను అలదుకున్న; పుష్పమాలా భూషితైః- పూలదండలను ధరించిన; తాలవృంత- తాటాకు విసనకర్రలు; కరాంబుజైః- పద్మముల వంటి చేతులలో కలిగిన; విలాసినీనాం బృందైః- విలాసినుల సమూహములతో (ఆ చోటు ఒప్పి ఉంటుంది).

తాత్పర్యం:

శరీరానికి చందనం పూసుకొని, మెడలో పూలదండలు ధరించి, తమ పద్మముల వంటి చేతులతో తాటాకు విసనకర్రలను పట్టుకున్న విలాసినుల సమూహాలు అక్కడ సంచరిస్తూ ఉంటారు.

5. ఆరకూట (ఇత్తడి ప్రాకారం) – హరిచందన:

ప్రాకారః శోభితో రాజన్ శీతలాంబునిషేవిభిః|
సీససాలా దుత్తరత్రాప్యారకూటమయః శుభః.
ప్రాకారో వర్తతే రాజ న్మునియోజనదైర్ఘ్యవాన్|
హరిచందన వృక్షాణాం వాటీ మధ్యే తయోః స్మృతా.
సాలయో రధినాథ స్తు వర్షర్తుర్మేఘవాహనః||
విద్యుత్పింగలనేత్రశ్చ జీమూతకవచః స్మృతః.
వజ్రనిర్ఘోషముఖర శ్చేంద్రధన్వా సమంతతః||
సహస్రశోవారిధారా ముంచన్నాస్తే గణా గ్రతః.
నభః శ్రీశ్చ నభస్యశ్రీః స్వరస్యా రస్యమాలినీ|
అంబాదులా నిరత్నిశ్చా భ్రమంతీ మేఘయంతికా.
వర్షయంతీ చిపుణికా వారిధారా చ సమంతాః||
వర్షర్తో ర్ద్వాదశప్రోక్తాః శక్తయో మదవిహ్వలాః.
నవపల్లవ వృక్షాశ్చ నవీనలతికాన్వితాః||
హరితాని తృణాన్యేవ వేష్టితా యై ర్ధరా ఖిలా.
నదీనద ప్రవాహా శ్చ ప్రవహంతి చ వేగతః||
సరాంసి కలుషాంబూని రాగిచిత్తసమాని చ.
వసంతి దేవాః సిద్ధా శ్చ యే దేవీ కర్మకారిణః||
వాపీకూపతటాకా శ్చ యే దేవ్యర్థే సమర్పితాః.
తే గణా నివసంత్యత్ర సవిలాసా శ్చ సాంగనాః||

5. ఆరకూట ప్రాకారం (ఇత్తడి ప్రాకారం)

శ్లోకం 1 & 2

ప్రాకారః శోభితో రాజన్ శీతలాంబునిషేవిభిః |
సీససాలా దుత్తరత్రాప్యారకూటమయః శుభః ||
ప్రాకారో వర్తతే రాజన్ మునియోజనదైర్ఘ్యవాన్ |
హరిచందన వృక్షాణాం వాటీ మధ్యే తయోః స్మృతా ||

ప్రతిపదార్థం:

రాజన్ = ఓ రాజా!; శీతలాంబు = చల్లని నీటిని; నిషేవిభిః = సేవించే ప్రాణులతో; శోభితః = ప్రకాశించే; ప్రాకారః = ప్రాకారం (అక్కడ ఉంది); సీససాలాత్ = సీసపు ప్రాకారం కంటే; ఉత్తరత్ర = పైన (లోపలి వైపున); శుభః = మంగళకరమైన; ఆరకూటమయః = ఇత్తడితో చేయబడిన; ప్రాకారః = ప్రాకారం; వర్తతే = ఉన్నది; రాజన్ = ఓ రాజా!; మునియోజన = ఏడు యోజనాల (ముని అంటే ఏడు);

దైర్ఘ్యవాన్ = ఎత్తు కలది; తయోః = ఆ రెండు ప్రాకారాల (సీస, ఇత్తడి); మధ్యే = మధ్యలో; హరిచందన వృక్షాణాం = హరిచందన వృక్షాల; వాటీ = తోట; స్మృతా = ఉన్నట్లు చెప్పబడింది.

తాత్పర్యం:

ఓ జనమేజయ మహారాజా! అక్కడ ప్రాణులు చల్లని తీర్థాలను సేవిస్తూ ఉంటారు. సీసపు ప్రాకారానికి లోపలి వైపున ఏడు యోజనాల ఎత్తు గల అందమైన ఇత్తడి ప్రాకారం ఉంది. ఈ సీసపు మరియు ఇత్తడి ప్రాకారాల మధ్య భాగంలో సుగంధభరితమైన హరిచందన వృక్షాల వనాలు ఉన్నాయి.

శ్లోకం 3 & 4

సాలయో రధినాథస్తు వర్షర్తుర్మేఘవాహనః |
విద్యుత్పింగలనేత్రశ్చ జీమూతకవచః స్మృతః ||
వజ్రనిర్ఘోషముఖర శ్చేంద్రధన్వా సమంతతః |
సహస్రశోవారిధారా ముంచన్నాస్తే గణాగ్రతః ||

ప్రతిపదార్థం:

సాలయోః = ఆ ప్రాకారాలకు; అధినాథః = ప్రభువు; మేఘవాహనః = మేఘమే వాహనముగా గల; వర్షర్తుః = వర్ష ఋతువు; విద్యుత్ = మెరుపుల వలె; పింగల = ఎర్రని (పింగళ వర్ణపు); నేత్రః చ = కన్నులు కలవాడు; జీమూత = మేఘ సమూహమే; కవచః = కవచముగా; స్మృతః = కలవాడు; వజ్రనిర్ఘోష = వజ్రాయుధం వంటి ధ్వనితో; ముఖరః = గర్జిస్తూ; సమంతతః = అంతటా; ఇంద్రధన్వా = ఇంద్రధనుస్సు ధరించినవాడు; సహస్రశః = వేలకొద్దీ; వారిధారా = నీటి ధారలను; ముంచన్ = కురిపిస్తూ; గణాగ్రతః = తన గణాల ముందు; ఆస్తే = ఉంటాడు.

తాత్పర్యం:

ఈ ప్రాకార వనానికి అధిపతి మేఘవాహనుడైన వర్ష ఋతువు. అతని కళ్ళు మెరుపుల వలె మెరుస్తూ పింగళ వర్ణంలో ఉంటాయి. మేఘాల గుంపులే అతని కవచం. వజ్రం లాగా గర్జిస్తూ, ఇంద్రధనుస్సును ధరించి, కుంభద్రోణంగా వర్షం కురిపిస్తూ తన అనుచర గణాలతో కలిసి అక్కడ ఉంటాడు.

శ్లోకం 5 & 6

నభః శ్రీశ్చ నభస్యశ్రీః స్వరస్యా రస్యమాలినీ |
అంబాదులా నిరత్నిశ్చా భ్రమంతీ మేఘయంతికా ||
వర్షయంతీ చిపుణికా వారిధారా చ సమంతాః |
వర్షర్తోర్ద్వాదశప్రోక్తాః శక్తయో మదవిహ్వలాః ||

ప్రతిపదార్థం:

నభఃశ్రీః = నభఃశ్రీ; నభస్యశ్రీః = నభస్యశ్రీ; స్వరస్యా = స్వరస్య; రస్యమాలినీ = రస్యమాలిని; అంబా = అంబ; దులా = దుల; నిరత్నిః = నితంతి (లేదా నిరత్ని); చ = మరియు; అభ్రమంతీ = అభ్రమంతి; మేఘయంతికా = మేఘయంతిక; వర్షయంతీ = వర్షయంతి; చిపుణికా = చిపుణిక; వారిధారా చ = వారిధార; సమంతాః = వీరందరూ; వర్షర్తోః = వర్ష ఋతువు యొక్క; ద్వాదశ = పన్నెండు మంది; మదవిహ్వలాః = మదముతో పరవశించిన; శక్తయో = శక్తులుగా; ప్రోక్తాః = చెప్పబడ్డారు.

తాత్పర్యం:

నభఃశ్రీ, నభస్యశ్రీ, స్వరస్య, రస్యమాలిని, అంబ, దుల, నితంతి, అభ్రమంతి, మేఘయంతిక, వర్షయంతి, చిపుణిక, వారిధార అనే పన్నెండు మంది మదవిహ్వలలైన శక్తులు వర్ష ఋతువును సేవిస్తూ ఉంటారు.

శ్లోకం 7 & 8

నవపల్లవ వృక్షాశ్చ నవీనలతికాన్వితాః |

హరితాని తృణాన్యేవ వేష్టితా యైర్ధరాఖిలా ||

నదీనద ప్రవాహాశ్చ ప్రవహంతి చ వేగతః |

సరాంసి కలుషాంబూని రాగిచిత్తసమాని చ ||

ప్రతిపదార్థం:

నవపల్లవ = కొత్త చిగుళ్ళు గల; వృక్షాః చ = చెట్లు; నవీన = కొత్తవైన; లతికా = తీగలతో; అన్వితాః = కూడి ఉన్నాయి; యైః = దేని చేతనైతే; అఖిలా = సమస్తమైన; ధరా = భూమి; హరితాని = పచ్చని; తృణాన్యేవ = గడ్డి పరకలతో; వేష్టితా = కప్పబడి ఉందో; నదీనద = సెలయేళ్లు, నదుల యొక్క; ప్రవాహాః చ = ప్రవాహాలు; వేగతః = వేగముగా; ప్రవహంతి = ప్రవహిస్తున్నాయి; సరాంసి = చెరువులు; రాగిచిత్త = కోరికలు గలవారి మనస్సుల; సమాని = వలె; కలుషాంబూని = మలినమైన (కలత చెందిన) నీటితో ఉన్నాయి.

తాత్పర్యం:

ఆ ప్రదేశమంతా కొత్త చిగుళ్ళతో, లేత తీగలతో అలరారుతుంటుంది. భూమి మొత్తం పచ్చని గడ్డితో కప్పబడి కనువిందు చేస్తుంది. నదీనదాలు వేగంగా ప్రవహిస్తుంటాయి. చెరువుల్లోని నీరు కోరికలతో నిండిన మానవుల మనస్సుల వలె కొంచెం కలుషితమై (వర్షం వల్ల వచ్చే బురదతో) కనిపిస్తుంది.

శ్లోకం 9 & 10

వసంతి దేవాః సిద్ధాశ్చ యే దేవీ కర్మకారిణః |

వాపీకూపతటాకాశ్చ దేవ్యర్థే సమర్పితాః ||

తే గణా నివసంత్యత్ర సవిలాసాశ్చ సాంగనాః ||

ప్రతిపదార్థం:

యే = ఎవరైతే; దేవీ కర్మకారిణః = దేవి కార్యాలు (ఉత్సవాలు) చేసేవారో; తే = అటువంటి; దేవాః = దేవతలు; సిద్ధాః చ = సిద్ధులు; వసంతి = అక్కడ నివసిస్తారు; యే = ఏవైతే; దేవ్యర్థే = దేవి కోసం; సమర్పితాః = సమర్పించబడ్డాయో; వాపీ = దిగుడు బావులు; కూప = బావులు; తటాకాః = చెరువులు (అక్కడ ఉన్నాయి); అత్ర = ఇక్కడ; తే గణాః = ఆ గణాలన్నీ; సాంగనాః = తమ స్త్రీలతో కూడి; సవిలాసాః = విలాసవంతంగా; నివసంతి = నివసిస్తారు.

తాత్పర్యం:

శ్రీదేవికి సంబంధించిన పూజలు, ఉత్సవాలు నిర్వహించే సిద్ధులు, దేవతలు అక్కడ నివసిస్తారు. లోకంలో దేవి ప్రీత్యర్థం ఎవరైతే బావులు, చెరువులు తవ్విస్తారో అవి ఇక్కడ కనిపిస్తాయి. ఆ గణాలన్నీ తమ భార్యలతో కలిసి విలాసంగా అక్కడ విహరిస్తూ ఉంటారు.

6. పంచలోహ ప్రాకారం - (మందార వాటిక)

శ్లోకం 1:

అరకూటమయాదగ్రే సప్తయోజన దైర్ఘ్యవాన్ |

పంచలోహాత్మకః సాలో మధ్యేమందారవాటిక ||

ప్రతిపదార్థం:

అరకూటమయాత్ - ఇత్తడి ప్రాకారం కంటే; అగ్రే - ముందు (లోపలి వైపు); సప్తయోజన - ఏడు యోజనాల; దైర్ఘ్యవాన్ - ఎత్తు కలిగిన; పంచలోహాత్మకః - పంచలోహమయమైన; సాలః - ప్రాకారం ఉంది; మధ్యే - (ఇత్తడి, పంచలోహ ప్రాకారాల) మధ్యలో; మందారవాటిక - మందార వనం ఉంది.

తాత్పర్యం:

ఆ ఇత్తడి ప్రాకారానికి లోపలి వైపున ఏడు యోజనాల ఎత్తు గల పంచలోహ ప్రాకారం ఉంది. ఈ రెండు ప్రాకారాల మధ్య భాగంలో అందమైన మందార వనం విరాజిల్లుతోంది.

శ్లోకం 2:

నానాపుష్పలతాకీర్ణా నానాపల్లవశోభితా |

అధిష్ఠాతాత్ర సంప్రోక్తః శరదృతురనామయః ||

ప్రతిపదార్థం:

నానా - అనేక రకాల; పుష్ప - పూలతోను; లతా - తీగలతోను; ఆకీర్ణా - నిండినది; నానా - వివిధ రకాల; పల్లవ - చిగుళ్లతో; శోభితా - ప్రకాశించేది; అత్ర - ఇక్కడ; అనామయః - రోగము లేని (నిర్మలమైన); శరదృతుః - శరదృతువు; అధిష్ఠాతా - అధిపతిగా; సంప్రోక్తః - చెప్పబడెను.

తాత్పర్యం:

ఆ మందార వనం అనేక రకాల పూల తీగలతో, రంగురంగుల చిగుళ్లతో ఎంతో శోభాయమానంగా ఉంటుంది. ఎటువంటి అనారోగ్యం లేని (నిర్మలమైన) శరదృతువు ఈ వనానికి అధిపతి.

శ్లోకం 3:

ఇషలక్ష్మీ రూర్జలక్ష్మీ ర్ద్వేభార్యే తస్యసంమతే |

నానాసిద్ధా వసంత్యత్ర సాంగనాః సపరిచ్ఛదాః ||

ప్రతిపదార్థం:

తస్య - ఆ శరదృతువునకు; ఇషలక్ష్మీః - ఇషలక్ష్మి; ఊర్జలక్ష్మీః - ఊర్జలక్ష్మి; ద్వే - ఇద్దరు; భార్యే - భార్యలు; సంమతే - ఇష్టురాలు; అత్ర - ఇక్కడ; నానా - అనేక మంది; సిద్ధాః - సిద్ధులు; సాంగనాః - తమ భార్యలతోను; సపరిచ్ఛదాః - పరివారముతోను; వసంతి - నివసిస్తున్నారు.

తాత్పర్యం:

శరదృతువుకు ఇషలక్ష్మి, ఊర్జలక్ష్మి అనే ఇద్దరు భార్యలు ఉన్నారు. ఆ మందార వనంలో అనేకమంది సిద్ధులు తమ భార్యలతో, సకల పరివారంతో కలిసి నివసిస్తూ ఉంటారు.

విశేషాలు

మణిద్వీప వర్ణన ప్రకారం శరదృతువుకు ఇషలక్ష్మి, ఊర్జలక్ష్మి అనే ఇద్దరు భార్యలు. మన ప్రాచీన కాలగణనలో మాసాలకు (నెలలకు) వేదకాలం నాటి పేర్లు ఉన్నాయి.

- ఇష అంటే ఆశ్వయుజ మాసం.
- ఊర్జ అంటే కార్తీక మాసం.

ఈ రెండు నెలలు కలిస్తేనే శరదృతువు అవుతుంది. అందుకే శరదృతువును వర్ణించేటప్పుడు, ఆ ఋతువులోని రెండు మాసాలను ఆ ఋతువు యొక్క భార్యలుగా (శక్తులుగా) పురాణాలు ప్రతీకాత్మకంగా వర్ణించాయి.

మణిద్వీపంలోని పంచలోహ ప్రాకారంలో ఉండే మందార వాటికకు ఈ శరదృతువే అధిపతి. అక్కడ ఎప్పుడూ వెన్నెలలు కురిపిస్తూ, స్వచ్ఛమైన వాతావరణంతో ఈ ఋతువు కొలువై ఉంటుంది.

శ్రీ దేవీ భాగవతంలోని మణిద్వీప వర్ణనలో భాగంగా 7వ ప్రాకారమైన రౌప్య ప్రాకారం (వెండి కోట) మరియు పారిజాత వాటిక గురించిన శ్లోకాలు, వాటి ప్రతిపదార్థ తాత్పర్యాలు

7. రౌప్యసాలం - పారిజాతవాటిక

మొదటి శ్లోకం:

శ్లోకం:

పంచలోహమయా దగ్రే సప్తయోజన దైర్ఘ్యవాన్ |

దీప్యమానో మహీశృంగై ర్వర్తతే రౌప్యసాలకః ||

ప్రతిపదార్థం:

పంచలోహమయాత్ = పంచలోహ ప్రాకారం కంటే; అగ్రే = ముందు (లోపలి వైపున); సప్తయోజన = ఏడు యోజనాల; దైర్ఘ్యవాన్ = ఎత్తు కలిగి; మహీశృంగైః = ఎత్తైన శిఖరాలతో; దీప్యమానః = ప్రకాశిస్తూ; రౌప్యసాలకః = వెండి ప్రాకారం; వర్తతే = ఉన్నది.

తాత్పర్యం:

ఆ పంచలోహ ప్రాకారానికి లోపలి వైపున, ఏడు యోజనాల ఎత్తు కలిగి, ఎత్తైన శిఖరాలతో తళతళ మెరుస్తూ వెండి ప్రాకారం (రౌప్యసాలం) ఉంటుంది.

రెండవ శ్లోకం:

శ్లోకం:

పారిజాతాటవీ మధ్యే ప్రసూనస్తబకాన్వితా |

దశయోజన గంధీని కుసుమాని సమంతతః ||

ప్రతిపదార్థం:

మధ్యే = ఆ ప్రాకారం మధ్యలో; ప్రసూన-స్తబక-అన్వితా = పూల గుత్తులతో నిండిన; పారిజాత-అటవీ = పారిజాత వృక్షాల వనం ఉన్నది; సమంతతః = అంతటా; కుసుమాని = ఆ పూలు; దశయోజన = పది యోజనాల దూరం వరకు; గంధీని = సువాసనలు వెదజల్లుతుంటాయి.

తాత్పర్యం:

ఆ వెండి కోట మధ్యలో క్రొత్త పూగుత్తులతో వికసించిన పారిజాత వృక్షాల వనం ఉంది. ఆ పూల సువాసనలు పది యోజనాల దూరం వరకు వ్యాపించి ఉంటాయి.

మూడవ శ్లోకం:

శ్లోకం:

మోదయంతి గణాన్సర్వా న్యే దేవీకర్మకారిణః |

తత్రాధినాథః సంప్రోక్తో హేమంతర్తుర్మహోజ్జ్వలః ||

ప్రతిపదార్థం:

యే = ఎవరైతే; దేవీ-కర్మ-కారిణః = దేవీ పూజా కార్యక్రమాలు చేస్తారో; సర్వాన్-గణాన్ = అట్టి భక్త గణాలనందరినీ; మోదయంతి = (ఆ పూల పరిమళాలు) సంతోషపెడతాయి; తత్ర = అక్కడ; మహోజ్జ్వలః = మిక్కిలి ప్రకాశవంతుడైన; హేమంత-ఋతుః = హేమంత ఋతువు; అధినాథః = అధిపతిగా; సంప్రోక్తః = చెప్పబడ్డాడు.

తాత్పర్యం:

దేవీ పూజలు చేసే భక్తులందరికీ ఆ పూల పరిమళాలు ఎంతో ప్రసన్నతను, ఆనందాన్ని చేకూరుస్తాయి. ఆ వనానికి మిక్కిలి ప్రకాశవంతుడైన హేమంత ఋతువు అధిపతి.

నాల్గవ శ్లోకం:

శ్లోకం:

సగణః సాయుధః సర్వాన్ రాగిణోరంజయన్నృప |

సహశ్రీ శ్చ సహస్యశ్రీ ర్ద్వే భార్యేతస్య సంమతే ||

ప్రతిపదార్థం:

నృప = ఓ రాజా!; సగణః = తన అనుచరులతో; సాయుధః = ఆయుధములను ధరించినవాడై; సర్వాన్ = అందరినీ; రాగిణః = అనురాగవతులను; రంజయన్ = అలరింపజేస్తాడు; తస్య = అతనికి (హేమంత ఋతువుకు); సహశ్రీః-చ = సహఃశ్రీ; సహస్యశ్రీః = సహస్యశ్రీ అని; ద్వే = ఇద్దరు; సంమతే = అంగీకరింపబడిన; భార్యే = భార్యలు ఉన్నారు.

తాత్పర్యం:

ఓ రాజా! ఆ హేమంత ఋతువు తన గణాలతో, ఆయుధాలతో కూడి ఉండి, అనురాగవంతులైన వారిని పరవశింపజేస్తుంటాడు. అతనికి సహఃశ్రీ, సహస్యశ్రీ అనే ఇద్దరు భార్యలు ఉన్నారు. (హేమంత ఋతువులో వచ్చే సహస్సు (మార్గశిరం) మరియు సహస్యము (పుష్యం) అనే రెండు నెలలనే ఇక్కడ సహఃశ్రీ, సహస్యశ్రీ అనే పేర్లతో భార్యలుగా పేర్కొన్నారు.)

ఐదవ శ్లోకం:

శ్లోకం:

వసంతి తత్ర సిద్ధా శ్చ యే దేవీవ్రతకారిణః |

ప్రతిపదార్థం:

యే = ఎవరైతే; దేవీ-వ్రత-కారిణః = దేవీ వ్రతాలను ఆచరిస్తారో; తే = అట్టి; సిద్ధాః-చ = సిద్ధులు కూడా; తత్ర = అక్కడ (ఆ పారిజాత వనంలో); వసంతి = నివసిస్తారు.

తాత్పర్యం:

అమ్మవారి వ్రతాలను నిష్ఠ తో ఆచరించే సిద్ధ పురుషులు ఆ పారిజాత వనంలో నివసిస్తూ ఉంటారు.

హేమసాలం (బంగారు ప్రాకారం)

1. శ్లోకం

రౌప్యసాలమయా దగ్రే సప్తయోజనదైర్ఘ్యవాన్| సౌవర్ణసాలః సంప్రోక్త స్తప్తహాటకకల్పితః||

ప్రతిపదార్థం:

రౌప్యసాలమయాత్ = వెండి ప్రాకారం కంటే; అగ్రే = ముందు (లోపలి వైపున); సప్తయోజన = ఏడు యోజనాల; దైర్ఘ్యవాన్ = ఎత్తు కలది; తప్తహాటక = కరిగించిన మేలిమి బంగారంతో; కల్పితః = నిర్మింపబడినది; సౌవర్ణసాలః = బంగారు ప్రాకారం; సంప్రోక్తః = చెప్పబడింది.

తాత్పర్యం:

వెండి ప్రాకారానికి లోపలి వైపున ఏడు యోజనాల ఎత్తున, కరిగించిన మేలిమి బంగారంతో నిర్మించబడిన బంగారు ప్రాకారం ఒకటి ప్రకాశిస్తూ ఉంటుంది.

---

2. శ్లోకం

మధ్యే కదంబవాటీతు పుష్ప పల్లవశోభితా| కదంబమదిరాధారాః ప్రవర్తంతే సహస్రశః||

ప్రతిపదార్థం:

మధ్యే = (వెండి, బంగారు ప్రాకారాల) మధ్యలో; పుష్ప = పూలతో; పల్లవ = చిగుళ్ళతో; శోభితా = ప్రకాశించే; కదంబవాటీ తు = కదంబ వనము కలదు; సహస్రశః = వేల సంఖ్యలో; కదంబమదిరాధారాః = కదంబ రస ధారలు; ప్రవర్తంతే = ప్రవహిస్తూ ఉంటాయి.

తాత్పర్యం:

వెండి మరియు బంగారు ప్రాకారాల నడుమ పూలతో, చిగుళ్ళతో కళకళలాడే కదంబ వనం ఉంటుంది. ఆ వనంలోని చెట్ల నుండి కదంబ మద్యం (రసం) వేల ధారలుగా స్రవిస్తూ ఉంటుంది.

---

3. శ్లోకం

యాభిర్ని పీతపీతాభి ర్నిజానందోஉను భూయతే| తత్రాధినాథః సంప్రోక్తః శైశిరర్తుర్మహోదయః||

ప్రతిపదార్థం:

యాభిః = ఏ రసధారలను; నిపీత = బాగుగా; పీతాభిః = త్రాగడం వల్ల; నిజానందః = ఆత్మానందం; అనుభూయతే = అనుభవించబడుతుందో; తత్ర = అక్కడ; మహోదయః = గొప్పదైన; శైశిరర్తుః = శిశిర ఋతువు; అధినాథః = అధిపతిగా; సంప్రోక్తః = చెప్పబడ్డాడు.

తాత్పర్యం:

ఆ కదంబ రసధారలను స్వేచ్ఛగా త్రాగడం వల్ల పరమానందం కలుగుతుంది. ఆ కదంబ వనానికి గొప్పవాడైన శిశిర ఋతువు అధిపతి.

---

4. శ్లోకం

తపఃశ్రీశ్చ తపస్యశ్రీర్ద్వే భార్యే తస్య సంమతే| మోదమానః సహైతాభ్యాం వర్తతే శిశిరాకృతిః||

ప్రతిపదార్థం:

తస్య = ఆ శిశిర ఋతువునకు; తపఃశ్రీః చ = తపఃశ్రీ; తపస్యశ్రీః = తపస్యశ్రీ అనే; ద్వే = ఇద్దరు; సంమతే = ప్రియమైన; భార్యే = భార్యలు; శిశిరాకృతిః = శిశిర ఋతువు రూపంలో ఉన్నవాడు; ఏతాభ్యాం సహ = వీరిద్దరితో కలిసి; మోదమానః = సంతోషిస్తూ; వర్తతే = ఉంటున్నాడు.

తాత్పర్యం:

ఆ శిశిర ఋతువునకు తపఃశ్రీ, తపస్యశ్రీ అనే ఇద్దరు భార్యలు ఉన్నారు. ఆయన వారితో కలిసి ఎల్లప్పుడూ ఆనందంగా విహరిస్తుంటాడు.

---

5. శ్లోకం

నానావిలాససంయుక్తో నానాగణ సమావృతః| నివసంతి మహాసిద్ధాయే దేవీదానకారిణః||

ప్రతిపదార్థం:

నానా = అనేక; విలాస = విలాసములతో; సంయుక్తః = కూడినవాడు; నానాగణ = అనేక గణములతో; సమావృతః = పరివేష్టింపబడినవాడు; యే = ఎవరైతే; దేవీదానకారిణః = దేవికి ప్రీతిగా దానాలు చేసేవారో; (అలాంటి) మహాసిద్ధాః = మహాసిద్ధులు; నివసంతి = అక్కడ నివసిస్తారు.

తాత్పర్యం:

అక్కడ అనేక మంది మహాసిద్ధులు నివసిస్తారు. వారు దేవీ అనుగ్రహం కోసం దానాలు చేస్తూ, రకరకాల గణాలతో, హావభావ విలాసాలతో కూడి ఉంటారు.

---

6. శ్లోకం

నానాభోగసముత్పన్న మహానందసమన్వితాః| సాంగనాః పరివారైస్తు సంఘశః పరివారితాః||

ప్రతిపదార్థం:

నానాభోగ = రకరకాల భోగాల వల్ల; సముత్పన్న = కలిగిన; మహానంద = గొప్ప ఆనందంతో; సమన్వితాః = కూడినవారై; సాంగనాః = తమ భార్యలతో; పరివారైః = పరివారంతో; సంఘశః = సమూహాలుగా; పరివారితాః = కూడి ఉంటారు.

తాత్పర్యం:

ఆ సిద్ధులు రకరకాల సుఖభోగాలను అనుభవిస్తూ, పరమానందంతో తమ రమణీమణులతో (భార్యలతో) మరియు పరివారంతో కలిసి గుంపులు గుంపులుగా ఆ మణిద్వీపంలో సంతోషంగా నివసిస్తుంటారు.

పుష్పరాగ ప్రాకారం

శ్లోకం 1 & 2

స్వర్ణసాలమయా దగ్రే మునియోజన దైర్ఘ్యవాన్
పుష్పరాగమయః సాలః కుంకుమారుణ విగ్రహః.
పుష్పరాగమయీ భూమిర్వనాన్యుపవనాని చ
రత్నవృక్షాలవాలాశ్చ పుష్పరాగమయాః స్మృతాః.

ప్రతిపదార్థం:

- **స్వర్ణసాలమయాత్ = బంగారు ప్రాకారమునకు; అగ్రే = ముందు (లోపలి వైపున); ముని యోజన దైర్ఘ్యవాన్ = ఏడు యోజనముల ఎత్తు కలది (ముని అంటే ఏడు); కుంకుమ అరుణ విగ్రహః = కుంకుమ వంటి ఎర్రని కాంతి గలది; పుష్పరాగమయః సాలః = పుష్పరాగ మణులతో నిర్మించిన ప్రాకారము (ఉంది).**
- **తత్ర = అక్కడ; భూమిః = నేల; వనాని = అడవులు; ఉపవనాని చ = తోటలు కూడా; పుష్పరాగమయీ = పుష్పరాగ మయాలే; రత్న వృక్ష ఆలవాలాః చ = రత్న వృక్షముల యొక్క పాదులు కూడా; పుష్పరాగమయాః = పుష్పరాగములతో కూడినవిగా; స్మృతాః = చెప్పబడినవి.**

తాత్పర్యం:

బంగారు ప్రాకారానికి లోపలి వైపున ఏడు యోజనాల ఎత్తులో పుష్పరాగమణుల ప్రాకారం ఉంటుంది. ఇది కుంకుమ వలె ఎర్రని కాంతితో వెలుగుతుంటుంది. అక్కడ నేల, వనాలు, తోటలే కాకుండా, చెట్ల పాదులు కూడా పుష్పరాగమణులతోనే నిర్మించబడి ఉంటాయి.

శ్లోకం 3 & 4

ప్రాకారో యస్య రత్నస్య తద్రత్నరచితా ద్రుమాణ
వనభూః పక్షిణశ్చైవ రత్నవర్ణజలాని చ.
మండపా మండపస్తంభాః సరాంసి కమలాని చ
ప్రాకారే తత్ర యద్యత్స్యాత్తత్సర్వం తత్సమం భవేత్.

ప్రతిపదార్థం:

- **యస్య రత్నస్య = ఏ రత్నముతోనైతే; ప్రాకారః = ప్రాకారము నిర్మించబడినదో; ద్రుమాః = ఆ వనంలోని చెట్లు; వనభూః = అడవి నేల; పక్షిణః చ ఏవ = పక్షులు కూడా; తత్ రత్న రచితాః = ఆ రత్నముతోనే చేయబడినవి; రత్న వర్ణ జలాని చ = ఆ రత్నము యొక్క రంగు కలిగిన నీళ్లు కూడా (కలిగి ఉంటాయి).**

- తత్ర ప్రాకారే = ఆ ప్రాకారములో; మండపాః = మండపములు; మండప స్తంభాః = మండపములోని స్తంభములు; సరాంసి = చెరువులు; కమలాని చ = పద్మములు కూడా; యత్ యత్ స్యాత్ = ఏవేవి ఉన్నాయో; తత్ సర్వం = అవన్నీ; తత్ సమం భవేత్ = ఆ రత్నముతో సమానమైనవే (అంటే పుష్పరాగమయాలే) అవుతాయి.

తాత్పర్యం:

ఒక ప్రాకారం ఏ రత్నంతో నిర్మించబడితే, ఆ ప్రాకారంలోని చెట్లు, పక్షులు, నేల, నీరు, మండపాలు, స్తంభాలు, సరోవరాలు, అందులోని పద్మాలు అన్నీ కూడా అదే రత్నంతో నిండి ఉంటాయి. ఇది ఈ మణిద్వీప వర్ణనలోని ఒక ముఖ్యమైన నియమం.

శ్లోకం 5 & 6

పరిభాషేయ ముద్దిష్టా రత్నశాలాధిషు ప్రభో
తేజసాస్యాలక్షగుణః పూర్వసాలాత్పరో నృప.
దిక్పాలా నివసంత్యత్ర ప్రతిబ్రహ్మాండ వర్తినామ్।
దిక్పాలానాం సమష్ట్యాత్మరూపాః స్ఫూర్జద్వరాయుధాః.

ప్రతిపదార్థం:

- ప్రభో = ఓ రాజా!; రత్నశాలా ఆదిషు = రత్న ప్రాకారముల విషయములో; ఇయం పరిభాషా = ఈ నియమము; ఉద్దిష్టా = చెప్పబడినది; నృప = ఓ రాజా!; అస్య తేజసా = ఈ ప్రాకారము యొక్క కాంతి; పూర్వ సాలాత్ = క్రితం చెప్పిన (బంగారు) ప్రాకారము కంటే; లక్ష గుణః పరః = లక్ష రెట్లు ఎక్కువైనది.
- అత్ర = ఇక్కడ; ప్రతి బ్రహ్మాండ వర్తినామ్ = ప్రతి బ్రహ్మాండమునందు ఉండే; దిక్పాలానాం = దిక్పాలకుల యొక్క; సమష్ట్యాత్మ రూపాః = సామూహిక శక్తి రూపము కలిగిన వారు; స్ఫూర్జత్ వర ఆయుధాః = ప్రకాశించే శ్రేష్ఠమైన ఆయుధములను ధరించినవారై; నివసంతి = నివసిస్తున్నారు.

తాత్పర్యం:

ఓ రాజా! రత్న ప్రాకారాల విషయంలో పైన చెప్పిన నియమం వర్తిస్తుంది. ఈ పుష్పరాగ ప్రాకారం గతంలో చెప్పిన బంగారు ప్రాకారం కంటే లక్ష రెట్లు ఎక్కువ కాంతితో ప్రకాశిస్తుంది. ఇక్కడ ప్రతి బ్రహ్మాండంలోని దిక్పాలకులు (ఇంద్రాదులు) తమ ఆయుధాలను ధరించి, సమష్టి రూపంలో నివసిస్తూ ఉంటారు.

శ్లోకం 1 & 2: ఇంద్రుని అమరావతి

పూర్వశాలం సముత్తుంగశృంగా పూరమరావతీ
నానోపవనసంయుక్తా మహేంద్రస్తత్ర రాజతే.
స్వర్గశోభా చ యా స్వర్గే యావతీ స్యాత్తతో ధికా
సమష్టిశతనేత్రస్య సహస్రగుణతః స్మృతా.

ప్రతిపదార్థం:

- పూర్వ శాలం = తూర్పు దిక్కున; సముత్తుంగ శృంగా = మిక్కిలి ఎత్తైన శిఖరములు గల; అమరావతీ పూః = అమరావతీ పట్టణము; నానా ఉపవన సంయుక్తా = అనేక తోటలతో కూడి ఉంది; తత్ర = అక్కడ; మహేంద్రః = ఇంద్రుడు; రాజతే = ప్రకాశిస్తున్నాడు.
- స్వర్గే = స్వర్గలోకములో; యావతీ = ఎంతటి; స్వర్గశోభా = స్వర్గ సౌందర్యము; స్యాత్ = ఉంటుందో; తతః అధికా = దానికంటే ఎక్కువైన శోభ ఇక్కడ ఉంటుంది; సమష్టి శతనేత్రస్య = వంద కన్నులు గల (ఇంద్రులందరి) సామూహిక శక్తి; సహస్ర గుణతః = వేయి రెట్లు ఎక్కువగా; స్మృతా = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యం:

ఆ పుష్పరాగ ప్రాకారానికి తూర్పున ఎత్తైన శిఖరాలు, తోటలతో అలరారే 'అమరావతి' ఉంది. సాధారణ స్వర్గలోక శోభ కంటే ఇక్కడి శోభ కొన్ని వేల రెట్లు అధికంగా ఉంటుంది. ఇక్కడ ఇంద్రుడు వేల సంఖ్యలోని ఇంద్రుల తేజస్సుతో సమానమైన బలంతో వెలుగుతుంటాడు.

శ్లోకం 3 & 4: ఇంద్రుడు, అగ్నిదేవుడు

ఐరావత సమారూఢా వజ్రహస్తః ప్రతాపవాన్| దేవసేనాపరివృతో రాజతే త్ర శతక్రతుః.

దేవాంగనా గణయుతా శచీ తత్ర విరాజతేః వహ్నికోణే వహ్నిపురీ వహ్నిపూః సదృశీ నృప.

స్వాహాస్వధా సమాయుక్తా వహ్నిస్తత్ర విరాజతే। నిజవాహన భూషాఢ్య నిజదేవగణై ర్వృతః.

ప్రతిపదార్థం:

- శతక్రతుః = ఇంద్రుడు; ఐరావత సమారూఢః = ఐరావతమును ఎక్కినవాడై; వజ్ర హస్తః = వజ్రాయుధము చేతబూని; దేవసేనా పరివృతః = దేవతా సైన్యముతో ఆవరించబడి; రాజతే = ప్రకాశిస్తున్నాడు; తత్ర = అక్కడ; శచీ = ఇంద్రాణి; దేవాంగనా గణ యుతా = అప్సరసలతో కూడి; విరాజతే = వెలుగుతున్నది.
- నృప = ఓ రాజా!; వహ్ని కోణే = ఆగ్నేయ దిక్కున; వహ్ని పురీ = అగ్ని పట్టణము ఉంది; తత్ర = అక్కడ; వహ్నిః = అగ్నిదేవుడు; స్వాహా స్వధా సమాయుక్తః = స్వాహా, స్వధా దేవులతో కూడి; నిజ వాహన = తన వాహనము (తగెలు); దేవ గణైః వృతః = తన దేవగణములతో ఆవరించబడి; విరాజతే = ప్రకాశిస్తున్నాడు.

తాత్పర్యం:

ఇంద్రుడు ఐరావతంపై కూర్చుని వజ్రాయుధాన్ని ధరించి, దేవసేనల మధ్యన ఉంటాడు. శచీదేవి తన అనుచరులతో కొలువుతీరుతుంది. ఆగ్నేయ దిశలో అగ్నిదేవుడు తన భార్యలైన స్వాహా, స్వధా దేవులతో, తన వాహన అలంకారాలతో నివసిస్తాడు.

శ్లోకం 5 & 6: యముడు, నిరృతి

యామ్యాశాయాం యమపురీ తత్ర దండధరో మహాన్

స్వభటైర్వేష్టితో రాజన్ చిత్రగుప్త పురోగమైః.

నిజశక్తియుతో భాస్వత్తనయోస్తి యమో మహాన్!

నైరృత్యాం దిశ రాక్షస్యాం రాక్షసైః పరివారితః.

ఖడ్గధారీ స్ఫురన్నాస్తే నిరఋతి రిజశక్తియుక్.

ప్రతిపదార్థం:

- రాజన్ = ఓ రాజా!; యామ్యా ఆశాయాం = దక్షిణ దిక్కున; యమపురీ = యమపురి ఉంది; తత్ర = అక్కడ; భాస్వత్ తనయః = సూర్య పుత్రుడైన; యమః = యముడు; దండధరః = దండమును ధరించినవాడై; చిత్రగుప్త పురోగమైః = చిత్రగుప్తుడు మొదలైన; స్వభటైః = తన అనుచరులతో; నిజ శక్తి యుతః = తన శక్తితో కూడి ఉన్నాడు.
- నైరృత్యాం దిశ = నైరృతి దిశయందు; రాక్షస్యాం = రాక్షసులకు సంబంధించిన చోట; నిరృతిః = నిరృతి అనే దిక్పాలకుడు; రాక్షసైః పరివారితః = రాక్షసుల చేత ఆవరించబడి; ఖడ్గధారీ = కత్తిని ధరించి; నిజ శక్తి యుక్ = తన శక్తితో కూడి; ఆస్తే = ఉన్నాడు.

తాత్పర్యం:

దక్షిణాన యమపురిలో యమధర్మరాజు చిత్రగుప్తుడు వంటి తన సైన్యంతో నివసిస్తాడు. నైరృతి దిక్కులో నిరృతి అనే రాక్షస రాజు తన శక్తులతో, ఖడ్గాన్ని ధరించి రాక్షస గణాలతో కొలువుంటాడు.

శ్లోకం 7 & 8: వరుణుడు, వాయువు

వారుణ్యాం వరుణోరాజా పాశధారీ ప్రతాపవాన్.
మహాఝుష సమారూఢ వారుణీమధు విహ్వలః|
నిజశక్తి సమాయుక్త నిజయాదోగణాన్వితః
సమాస్తే వారుణే లోకే వరుణానీరతాకులః|
వాయుకోణే వాయులోకో వాయుస్తత్రాధితిష్ఠతి.
వాయుసాధన సంసిద్ధ యోగిభిః పరివారితః||
ధ్వజహస్తుడు విశాలాక్షో మృగవాహన సంస్థితః.

ప్రతిపదార్థం:

- వారుణ్యాం = పడమర దిశలో; వరుణః రాజా = వరుణ దేవుడు; పాశధారీ = పాశమును ధరించినవాడై; మహా ఝుష సమారూఢ = పెద్ద చేపను (మకరాన్ని) వాహనంగా చేసుకుని; వరుణానీ రతాకులః = తన భార్య వరుణానితో క్రీడలందు మునిగి; నిజ యాదో గణ అన్వితః = జలచర గణములతో కూడి; సమాస్తే = ఉంటున్నాడు.
- వాయు కోణే = వాయవ్య దిక్కున; వాయు లోకః = వాయు లోకము ఉంది; వాయుః = వాయుదేవుడు; వాయు సాధన సంసిద్ధ = వాయు (ప్రాణాయామ) సాధన చేసిన; యోగిభిః పరివారితః = యోగుల చేత ఆవరించబడి; ధ్వజ హస్తః = జెండాను చేతబూని; మృగ వాహన సంస్థితః = జింక వాహనంపై ఉండి; అధితిష్ఠతి = పాలిస్తున్నాడు.

తాత్పర్యం:

పశ్చిమ దిశలో వరుణ దేవుడు తన పాశాన్ని ధరించి, మత్స్య వాహనంపై వరుణానితో కలిసి జలచరాల మధ్య విహరిస్తుంటాడు. వాయవ్యంలో వాయుదేవుడు ప్రాణాయామం వంటి వాయు సాధనలు చేసిన యోగుల మధ్య, జింక వాహనంపై జెండాను ధరించి ప్రకాశిస్తుంటాడు.

కుబేరుని యక్షలోకం

మరుద్గణైః పరివృతో నిజశక్తి సమన్వితః ఉత్తరస్యాం దిశ మహా న్యక్షలోకోస్తి భూమిప.
యక్షాధిరాజస్తత్రాస్తే వృద్ధి ఋద్ధ్యాది శక్తిభిః నవభిర్నిధిభిర్యుక్త స్తుందిలో ధననాయకః.
మణిభద్రః పూర్ణభద్రో మణిమాన్మణికంధరః మణిభూషోమణిస్రగ్వీ మణికార్ముక ధారకః.
ఇత్యాదియక్షసేనానీసహితో నిజశక్తియుక్.

ప్రతిపదార్థం:

- భూమిప = ఓ రాజా!; ఉత్తరస్యాం దిశ = ఉత్తర దిక్కున; మహాన్ యక్షలోకః అస్తి = గొప్పదైన యక్షలోకము ఉన్నది; తత్ర = అక్కడ; యక్ష అధిరాజః = యక్షులకు రాజైన కుబేరుడు; వృద్ధి ఋద్ధి ఆది శక్తిభిః = వృద్ధి, ఋద్ధి మొదలైన శక్తులతోను; నవభిః నిధిభిః యుక్తః = తొమ్మిది రకముల నిధులతో (శంఖ, పద్మ ఇత్యాది) కూడినవాడై; అస్తే = ఉంటున్నాడు.
- ధన నాయకః = ధనమునకు అధిపతి అయిన అతడు; స్తుందిలః = పెద్ద పొట్ట కలవాడు; మణిభద్రః, పూర్ణభద్రః, మణిమాన్, మణికంధరః, మణిభూషః, మణిస్రగ్వీ (మణిమాల ధరించినవాడు), మణికార్ముక ధారకః (మణిమయ ధనుస్సు ధరించినవాడు); ఇత్యాది యక్ష సేనానీ సహితః = మొదలైన యక్ష సేనాధిపతులతోను; నిజ శక్తి యుక్ = తన శక్తితోను కూడి ప్రకాశిస్తున్నాడు.

తాత్పర్యం:

ఓ రాజా! ఉత్తర దిక్కున మహత్తరమైన యక్షలోకం ఉంది. దానికి అధిపతి కుబేరుడు. ఆయన వృద్ధి, ఋద్ధి అనే శక్తులతో, నవనిధులతో కూడి ఉంటాడు. మణిభద్రుడు, పూర్ణభద్రుడు వంటి పరాక్రమవంతులైన యక్ష సేనానులతో కలిసి, తన సంపదతో కుబేరుడు అక్కడ కొలువై ఉంటాడు.

శ్లోకం 4, 5 & 6: ఈశానుని రుద్రలోకం

ఈశానకోణే సంప్రోక్తో రుద్రలోకో మహత్తరః.

అనర్ఘ్య రత్నఖచితో యత్ర రుద్రోధి దైవతమ్! మన్యుమాన్దీప్తనయనో బద్ధపృష్ఠ మహేషుధిః.

స్ఫూర్జ ధనుర్వామహస్తో ధిజ్య ధన్వభి రావృతః స్వసమానై రసంఖ్యాతరుద్రైః శూలవరాయుధైః.

ప్రతిపదార్థం:

- ఈశాన కోణే = ఈశాన్య దిక్కున; మహత్తరః రుద్ర లోకః = మిక్కిలి గొప్పదైన రుద్ర లోకము; సంప్రోక్తః = చెప్పబడినది; యత్ర = అక్కడ; అనర్ఘ్య రత్న ఖచితః = వెలకట్టలేని రత్నములతో నిర్మించబడిన ప్రదేశంలో; రుద్రః అధిదైవతమ్ = రుద్రుడు అధిదేవతగా ఉన్నాడు.
- మన్యుమాన్ = కోపము కలవాడు; దీప్త నయనః = ప్రజ్వలించే కన్నులు గలవాడు; బద్ధ పృష్ఠ మహా ఇషుధిః = వీపున పెద్ద అమ్ముల పొదిని ధరించినవాడు; వామ హస్తే = ఎడమ చేతిలో; స్ఫూర్జ ధనుః = ప్రకాశించే ధనుస్సు కలవాడు; శూల వర ఆయుధైః = శూలము వంటి శ్రేష్ఠమైన ఆయుధములు ధరించిన; స్వ సమానైః = తనతో సమానమైన; అసంఖ్యాత రుద్రైః = లెక్కలేనంత మంది రుద్రులతో; అవృతః = ఆవరించబడి ఉన్నాడు.

తాత్పర్యం:

ఈశాన్య దిశలో అమూల్యమైన రత్నాలతో నిర్మించబడిన రుద్రలోకం ఉంది. అక్కడ మహారుద్రుడు కోపముతో వెలిగే కన్నులు కలిగి, వీపున అమ్ములపొది, చేతిలో ధనుస్సు ధరించి ఉంటాడు. ఆయన తనలాగే భీకరంగా ఉండే అసంఖ్యాక రుద్రగణాలతో కలిసి అక్కడ నివసిస్తాడు.

శ్లోకం 7, 8 & 9: రుద్రుని భీకర రూపం

వికృతాస్యైః కరాలాస్యై ర్వమద్వహ్నిభిరాస్యతః|| దశహస్తైః శతకరైః సహస్రభుజ సంయుతైః.

దశపాదైర్దశగ్రీవై స్త్రినేత్రైరుగ్ర మూర్తిభిః| అంతరిక్షచరా యే చ యేచ భూమిచరాః స్మృతాః,

రుద్రాణీకోటిసహితో భద్రకాళ్యాది మాతృభిః. నానాశక్తి సమావిష్ట దామర్యాదిగణావృతః|| వీరభద్రాదిసహితో రుద్రో రాజన్విరాజతే.

ప్రతిపదార్థం:

- వికృత ఆస్యైః = వికృతమైన ముఖములు కలవారు; కరాల ఆస్యైః = భయంకరమైన నోళ్లు కలవారు; వమత్ వహ్నిభిః = నిప్పులు వెదజల్లేవారు; దశ హస్తైః, శత కరైః, సహస్ర భుజ సంయుతైః = పది, వంద, వేల చేతులు కలవారు; దశ పాదైః, దశ గ్రీవైః = పది పాదములు, పది మెడలు కలవారు; త్రి నేత్రైః = మూడు కన్నులు గల; ఉగ్ర మూర్తిభిః = భయంకర రూపములతో కూడిన వారు.
- రాజన్ = ఓ రాజా!; అంతరిక్ష చరాః = ఆకాశంలో తిరిగే వారు; భూమి చరాః = భూమిపై తిరిగే వారు; రుద్రాణీ కోటి సహితః = కోట్లాది రుద్రాణులతో కూడినవాడు; భద్రకాళీ ఆది మాతృభిః = భద్రకాళి మొదలైన మాతృకలతోను; డామర్యాది గణ ఆవృతః = డామరులు మొదలైన గణములతో; వీరభద్ర ఆది సహితః = వీరభద్రుడు మొదలైన వారితో కలిసి; రుద్రః విరాజతే = రుద్రుడు ప్రకాశిస్తున్నాడు.

తాత్పర్యం:

ఆ రుద్రగణాలు పది, వందల చేతులు, మెడలు కలిగి, నోటి నుండి నిప్పులు కక్కుతూ భయంకరంగా ఉంటారు. కొందరు ఆకాశంలో, కొందరు భూమిపై సంచరిస్తుంటారు. మహారుద్రుడు కోట్లాది రుద్రాణులతో, భద్రకాళి వంటి మాతృకలతో, వీరభద్రాది గణాలతో కలిసి అక్కడ వైభవంగా కొలువై ఉంటాడు.

శ్లోకం 10 & 11: మహేశ్వరుని వర్ణన

ముండమాలాధరో నాగవలయో నాగకంధరః వ్యాఘ్రచర్మపరీధానో గజచర్మోత్తరీయకః.

చితాభస్మానులిప్తాంగః ప్రమథాదిగణావృతః నినదద్డమరుధ్వానైర్బధిరీకృతదిఙ్ముఖః.

అట్టహాసాస్ఫోటశబ్దైః సంత్రాసితనభ స్తలః| భూతసంఘసమావిష్టో భూతావాసే మహేశ్వరః.

ఈశానదిక్పతి: సో యం నామ్నాచేశాన ఏవచ.

ప్రతిపదార్థం:

- ముండ మాలా ధరః = కపాల మాల ధరించినవాడు; నాగ వలయః = సర్పములను కంకణములుగా కలవాడు; నాగ కంధరః = పాములను మెడలో ధరించినవాడు; వ్యాఘ్ర చర్మ పరీధానః = పులితోలును వస్త్రముగా కట్టినవాడు; గజ చర్మ ఉత్తరీయకః = ఏనుగు చర్మమును పైన కప్పుకున్నవాడు.
- చితా భస్మ అనులిప్త అంగః = శరీరమంతా చితాభస్మము పూసుకున్నవాడు; నినదత్ డమరు ధ్వానైః = మ్రోగుతున్న డమరుక శబ్దములతో; బధిరీకృత దిక్ ముఖః = దిక్కులన్నింటినీ చెవుడు పడేలా చేసేవాడు; అట్టహాస = బిగ్గరగా నవ్వే నవ్వుతో; సంత్రాసిత నభః తలః = ఆకాశాన్ని భయపెట్టేవాడు; మహేశ్వరః = శివుడు; ఈశాన దిక్ పతిః = ఈశాన్య దిక్కుకు ప్రభువు; సః అయం = ఆ ఇతడు; నామ్నా ఈశాన ఏవ చ = పేరుకు కూడా 'ఈశానుడు' అని పిలువబడుతున్నాడు.

తాత్పర్యం:

మహేశ్వరుడు కపాల మాలలను, సర్పాలను ఆభరణాలుగా ధరించి, పులితోలును కట్టుకుని, ఏనుగు చర్మాన్ని ఉత్తరీయంగా వేసుకుంటాడు. ఆయన డమరుక శబ్దాలు, అట్టహాసాలు దిక్కులను, ఆకాశాన్ని దద్దరిల్లేలా చేస్తాయి. భూతగణాల మధ్య నివసించే ఆయన ఈశాన్య దిక్కుకు అధిపతి కావడం వల్ల 'ఈశానుడు' అని ప్రసిద్ధి చెందాడు.

పద్మరాగ ప్రాకారం (10వ ప్రాకారం)

శ్లోకం 1 & 2: ప్రాకార స్వరూపం

పుష్పరాగమయా దగ్రే కుంకుమారుణ విగ్రహః||

పద్మరాగమయః సాలో మధ్యే భూశ్చైవ తాదృశీ.

దశయోజనవాన్దైర్ఘ్య గోపురద్వారసంయుతః||

మధ్యే భువి సమాసీనా శ్చతుఃషష్టిమితాః కలాః||

ప్రతిపదార్థం:

- పుష్పరాగమయాత్ = పుష్పరాగ ప్రాకారమునకు; అగ్రే = ముందు (లోపలి వైపున); కుంకుమ అరుణ విగ్రహః = కుంకుమ వంటి ఎర్రని రూపము గల; పద్మరాగమయః సాలః = పద్మరాగ మణులతో నిర్మించిన ప్రాకారము (ఉంది); మధ్యే భూః చ ఏవ = అందులోని నేల కూడా; తాదృశీ = అదే రంగులో (ఎర్రగా) ఉంటుంది.
- దశ యోజనవాన్ = పది యోజనములు; దైర్ఘ్య = ఎత్తు కలిగి; గోపుర ద్వార సంయుతః = గోపురములతో, ద్వారములతో కూడి ఉంటుంది; మధ్యే భువి = ఆ ప్రదేశము మధ్యలో; చతుఃషష్టి మితాః = అరవై నాలుగు సంఖ్య గల; కలాః = కళా శక్తులు; సమాసీనాః = కొలువై ఉన్నారు.

తాత్పర్యం:

పుష్పరాగ ప్రాకారానికి లోపలి వైపున, కుంకుమ వలె ఎర్రగా ప్రకాశించే పద్మరాగ ప్రాకారం ఉంటుంది. అక్కడ నేల కూడా పద్మరాగమణుల కాంతితో ఎర్రగా ఉంటుంది. పది యోజనాల ఎత్తు గల ఈ ప్రాకారానికి అందమైన గోపురాలు, ద్వారాలు ఉన్నాయి. ఈ ప్రాకార మధ్య భాగంలో అరవై నాలుగు మంది కళా శక్తులు అధిష్ఠించి ఉంటారు.

శ్లోకం 3 & 4: వైభవం మరియు వీరులు

తన్మణి స్తంభసంయుక్తా మండపాః శతశో నృప.

నానాయుధధరా వీరా రత్నభూషణభూషితాః.

ప్రత్యేకలోకస్తాసాం తు తత్తల్లోకస్య నాయకాః|
సమంతాత్పద్మరాగస్య పరివార్య స్థితాః సదా.
ప్రతిపదార్థం:

- నృప = ఓ రాజా!; తత్ మణి స్తంభ సంయుక్తాః = ఆ పద్మరాగ మణుల స్తంభములతో కూడిన; శతశః మండపాః = వందలాది మండపములు (అక్కడ ఉన్నాయి); నానా ఆయుధ ధరాః = రకరకముల ఆయుధములు ధరించిన; రత్న భూషణ భూషితాః = రత్న ఆభరణములతో అలంకరించుకున్న; వీరాః = వీరులు (అక్కడ నివసిస్తారు).
- తాసాం తు = ఆ కళా శక్తులకు; ప్రత్యేక లోకః = విడివిడిగా లోకములు ఉన్నాయి; తత్ తత్ లోకస్య = ఆయా లోకములకు; నాయకాః = వారే అధిపతులు; పద్మరాగస్య = ఆ పద్మరాగ ప్రాకారమును; సమంతాత్ = అంతటా; సదా = ఎల్లప్పుడూ; పరివార్య స్థితాః = ఆవరించి ఉంటారు.

తాత్పర్యం:
రాజా! అక్కడ పద్మరాగమణులతో నిర్మించిన స్తంభాలు గల మండపాలు వందల సంఖ్యలో ఉన్నాయి. రత్నభూషణాలు, ఆయుధాలు ధరించిన వీరులు ఆ ప్రాకారాన్ని రక్షిస్తుంటారు. అక్కడ కొలువై ఉన్న 64 కళాశక్తులకు విడివిడిగా లోకాలు ఉన్నాయి. ఆ లోకాలన్నీ పద్మరాగమయాలే. వారు తమ పరివారంతో కలిసి ఎల్లప్పుడూ ఆ ప్రాకారాన్ని సేవిస్తూ ఉంటారు.

పింగలాక్షీ విశాలాక్షీ సమృద్ధి ర్వృద్ధి రేవ చ
శ్రద్ధా స్వాహాస్వధాభిఖ్యా మాయా సంజ్ఞా వసుంధరా.
త్రిలోకధాత్రి సావిత్రి గాయత్రీ త్రిదశేశ్వరీ|
సురూపా బహురూపా చ స్కందమాతా చ్యుతప్రియా.
విమలా చామలా తద్వ దరుణీ పునరారుణీ|
ప్రకృతి ర్వికృతిః సృష్టిః స్థితిః సంహృతి రేవ చ.
సంధ్యా మాతా సతీ హంసీ మర్దికా వజ్రికాపరా
దేవమాతా భగవతీ దేవకీ కమలాసనా.
త్రిముఖీ సప్తముఖ్యాన్యా సురాసురవిమర్దినీ|
లంబోష్ఠి చోర్ధ్వకేశీ చ బహుశీర్షా వృకోదరీ.
మణిద్వీప వర్ణనలోని పద్మరాగ ప్రాకారంలో నివసించే 64 కళాశక్తుల. ఇవి దేవీ భాగవతంలోని ద్వాదశ స్కంధం, పదవ అధ్యాయంలోని ముఖ్యమైన శ్లోకాలు.
పద్మరాగ ప్రాకార కళాశక్తులు
ఈ ప్రాకారంలో నివసించే 64 కళాశక్తులు భగవతీ దేవి యొక్క వివిధ అంశాలు. మీరు అందించిన శ్లోక భాగం ప్రకారం వారి పేర్లు వరుసగా:

1. పింగలాక్షి (ఎర్రటి కన్నులు గలది)
2. విశాలాక్షి (పెద్ద కన్నులు గలది)
3. సమృద్ధి (ఐశ్వర్య ప్రదాయిని)
4. వృద్ధి (అభివృద్ధిని ఇచ్చేది)
5. శ్రద్ధ (ఏకాగ్రత స్వరూపిణి)
6. స్వాహా (హవిస్సులను దేవతలకు చేరవేసేది)
7. స్వధా (పితృదేవతలకు ఆహారాన్ని చేరవేసేది)
8. అభిఖ్య (కీర్తిని ఇచ్చేది)

9. మాయ (జగన్మోహిని)

10. సంజ్ఞ (సూర్యుని భార్య, చైతన్య స్వరూపిణి)

11. వసుంధర (భూదేవి)

12. త్రిలోకధాత్రి (ముల్లోకాలను ధరించేది)

13. సావిత్రి (వేదమాత)

14. గాయత్రి (మంత్ర స్వరూపిణి)

15. త్రిదశేశ్వరి (ముప్పది వేల దేవతలకు అధిపతి)

16. సురూప (మనోహరమైన రూపం గలది)

17. బహురూప (అనేక రూపాలు గలది)

18. స్కందమాత (కుమారస్వామి తల్లి)

19. అచ్యుతప్రియ (విష్ణువునకు ప్రియమైనది)

20. విమల (నిర్మలమైనది)

21. అమల (దోషం లేనిది)

22. అరుణి (ఉదయ సూర్యుని కాంతి గలది)

23. ఆరుణి (ఎరుపు రంగు స్వరూపిణి)

24. ప్రకృతి (సకల సృష్టికి మూలం)

25. వికృతి (ప్రకృతి మార్పు రూపం)

26. సృష్టి (సృజనాత్మక శక్తి)

27. స్థితి (రక్షించే శక్తి)

28. సంహృతి (లయకారిణి)

29. సంధ్య (ఉభయ సంధ్యల కాలస్వరూపిణి)

30. మాత (తల్లి)

31. సతి (దాక్షాయణి)

32. హంసి (హంస వాహనం కలది లేదా జ్ఞాన స్వరూపిణి)

33. మర్దిక (దుష్ట శిక్షకురాలు)

34. వజ్రిక (వజ్రము వలె శక్తివంతమైనది)

35. దేవమాత (దేవతల తల్లి)

36. భగవతి (షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నురాలు)

37. దేవకి (కృష్ణుని తల్లి)

38. కమలాసన (పద్మముపై ఆసీనురాలై ఉన్నది)

39. త్రిముఖి (మూడు ముఖములు కలది)

40. సప్తముఖి (ఏడు ముఖములు కలది)

41. సురాసురవిమర్దిని (దేవతలను, అసురులను శాసించునది)

42. లంబోష్ఠి (పెద్ద పెదవి కలది - ఉగ్ర రూపం)

43. ఊర్ధ్వకేశి (పైకి లేచిన జుట్టు కలది)

44. బహుశీర్ష (అనేక తలలు కలది)

45. వృకోదరి (భీకరమైన ఉదరం కలది లేదా అగ్ని స్వరూపిణి)

శ్లోకం & ప్రతిపదార్థం

రథరేఖాహ్వయా పశ్చాచ్చశిరేఖా తథాపరా|

గగనవేగా పవనవేగా చైవ తతః పరమ్.

అగ్రే భువనపాలా స్యా త్తత్పశ్చాన్మదనాతురా|

అనంగానంగమథనా తథైవానంగమేఖలా.

ప్రతిపదార్థం:

- రథరేఖా ఆహ్వయా = రథరేఖ అనే పేరు గలది; పశ్చాత్ = ఆ తర్వాత; తథా = అలాగే; అపరా = మరొకతె; శశిరేఖా = శశిరేఖ; తతః పరమ్ = ఆ తర్వాత; గగనవేగా = గగనవేగ; పవనవేగా చ ఏవ = పవనవేగ కూడా; (ఉన్నారు).
- అగ్రే = ముందు; భువనపాలా స్యాత్ = భువనపాల; తత్ పశ్చాత్ = ఆ తర్వాత; మదనాతురా = మదనాతుర; అనంగా = అనంగ; అనంగమథనా = అనంగమథన; తథా ఏవ = అలాగే; అనంగమేఖలా = అనంగమేఖల.

అనంగకుసుమా పశ్చా ద్విశ్వరూపా సురాదికా

క్షయంకరీ భవేచ్ఛక్తి రక్షోభ్యా చ తతఃపరమ్.

సత్యవాది న్యథ ప్రోక్తా బహురూపా శుచివ్రతా|

ఉదారాఖ్యా చ వాగీశీ చతుఃషష్టిమితాః స్మృతాః.

ప్రతిపదార్థం:

- అనంగకుసుమా = అనంగకుసుమ; పశ్చాత్ = ఆ తర్వాత; విశ్వరూపా = విశ్వరూప; సురాదికా = సురాదిక; క్షయంకరీ శక్తిః = క్షయంకరి అనే శక్తి; తతః పరమ్ = ఆ తర్వాత; అక్షోభ్యా చ = అక్షోభ్య కూడా; (ఉన్నారు).
- అథ = ఆపై; సత్యవాదినీ = సత్యవాదిని; ప్రోక్తా = చెప్పబడినది; బహురూపా = బహురూప; శుచివ్రతా = శుచివ్రత; ఉదారాఖ్యా చ = ఉదార అనే పేరు గలది; వాగీశీ = వాగీశి; (ఇలా); చతుఃషష్టి మితాః = అరవై నాలుగు సంఖ్య గల శక్తులు; స్మృతాః = చెప్పబడినారు.

పద్మరాగ ప్రాకారంలోని చివరి భాగంలో ఉండే శక్తుల పేర్లు ఇవి:

రథరేఖ, శశిరేఖ, గగనవేగ, పవనవేగ, భువనపాల, మదనాతుర, అనంగ, అనంగమథన, అనంగమేఖల, అనంగకుసుమ, విశ్వరూప, సురాదిక, క్షయంకరి, అక్షోభ్య, సత్యవాదిని, బహురూప, శుచివ్రత, ఉదార మరియు అరవై నాలుగవ శక్తిగా వాగీశి అమ్మవారు కొలువై ఉన్నారు.

తాత్పర్యం

పద్మరాగ ప్రాకారమున నివసించే 64 కళాశక్తులలో రథరేఖ మొదలుకొని వాగీశి వరకు గల వీరందరూ పరమేశ్వరి యొక్క ఆజ్ఞా పాలకులు. వీరందరూ దివ్యమైన ఆయుధాలను ధరించి, రత్నభూషణాలంకృతులై, తమ తమ వాహనాలపై ఉంటూ భక్తులను అనుగ్రహిస్తూ ఉంటారు. ఈ 64 కళాశక్తుల వర్ణనతో పద్మరాగ ప్రాకార ఘట్టం ముగుస్తుంది.

మణిద్వీప వర్ణనలో పద్మరాగ ప్రాకారంలో ఉండే 64 కళాశక్తుల భీకరమైన పరాక్రమాన్ని, వారి సైన్య వైభవాన్ని ఈ శ్లోకాలు వివరిస్తున్నాయి. ఇక్కడ శక్తులు కేవలం అందమైన రూపాలే కాక, జగత్తును శాసించగల మహా బలశాలులుగా వర్ణించబడ్డారు.

శక్తుల పరాక్రమం మరియు యుద్ధ సన్నద్ధత

శ్లోకం 1 & 2

జ్వలజ్జిహ్వాననాః సర్వా వమంతో వహ్నిముల్బణమ్|
జలంపిబామః సకలం సంహరామో విభావసుమ్.
పవనం స్తంభయామో ద్య భక్షయామో ఖిలం జగత్|
ఇతి వాచం సంగిరంతే క్రోధసంరక్తాలోచనాః.
ప్రతిపదార్థం:

- సర్వాః = ఆ శక్తులందరూ; జ్వలత్ జిహ్వా ఆననాః = ప్రజ్వలించే నాలుకలు, ముఖములు కలవారై; ఉల్బణం వహ్నిం వమంతః = భయంకరమైన నిప్పులను కక్కుతూ; సకలం జలం పిబామః = సమస్త జలాలను తాగేస్తాము; విభావసుమ్ సంహరామః = అగ్నిని సైతం సంహరిస్తాము (మింగేస్తాము); పవనం స్తంభయామః = వాయువును స్తంభింపజేస్తాము; అద్య = ఇప్పుడు; అఖిలం జగత్ భక్షయామః = మొత్తం జగత్తును భక్షిస్తాము; ఇతి వాచం = అని ఇటువంటి మాటలను; క్రోధ సంరక్త ఆలోచనాః = కోపంతో ఎర్రబడిన కన్నులు కలవారై; సంగిరంతే = పలుకుతున్నారు.

తాత్పర్యం:
ఆ శక్తులందరూ నోటి నుండి నిప్పులు కక్కుతూ, కోపంతో ఎర్రబడిన కన్నులతో భీకరంగా కనిపిస్తున్నారు. "మేము ఈ సముద్రాలలోని నీటినంతా తాగేయగలము, అగ్నిని ఆర్పేయగలము, గాలిని స్తంభింపజేయగలము, చివరికి ఈ జగత్తునంతటినీ భక్షించగలము" అని వారు గంభీరంగా గర్జిస్తున్నారు.

శ్లోకం 3 & 4
చాపబాణధరాః సర్వా యుద్ధాయై వోత్సుకాః సదా
దంష్ట్రాకటకటారావై ర్బధిరీకృతదిఙ్ముఖా||
పింగోర్ధ్వకేశ్యః సంప్రోక్తా శ్చాపబాణకరాః సదా|
శతాక్షౌహిణికా సేనాప్యేకైకస్యాః ప్రకీర్తితా.
ప్రతిపదార్థం:

- సర్వాః = వారందరూ; చాప బాణ ధరాః = విల్లు, బాణాలను ధరించినవారై; సదా = ఎల్లప్పుడూ; యుద్ధాయ ఏవ ఉత్సుకాః = యుద్ధం కోసమే ఉత్సాహంగా ఉన్నారు; దంష్ట్రా కటకట ఆరావైః = పళ్లను కటకటమంటూ కొరుకుతూ చేసే శబ్దాలతో; దిక్ ముఖా బధిరీకృత = దిక్కులన్నింటినీ చెవుడు పడేలా చేస్తున్నారు; పింగ ఊర్ధ్వ కేశ్యః = పైకి లేచిన ఎర్రటి జుట్టు కలవారు; ఏకైకస్యాః = ఒక్కొక్క శక్తికి; శత అక్షౌహిణికా సేనా = వంద అక్షౌహిణుల సైన్యము; ప్రకీర్తితా = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యం:
ఎల్లప్పుడూ యుద్ధానికి సిద్ధంగా ఉండే ఆ శక్తులు విల్లు, బాణాలు ధరించి ఉంటారు. వారు కోపంతో పళ్లు కొరుకుతుంటే వచ్చే శబ్దం వల్ల దిక్కులన్నీ దద్దరిల్లిపోతున్నాయి. పైకి లేచిన ఎర్రని జుట్టుతో భయంకరంగా ఉండే ఆ 64 శక్తులలో ఒక్కొక్కరికి వంద అక్షౌహిణుల సైన్యం రక్షణగా ఉంటుంది.

శ్లోకం 5 & 6
ఏకైకశక్తేః సామర్థ్యం లక్షబ్రహ్మాండనాశనే
శతాక్షౌహిణికాసేనా తాదృశీ నృపసత్తమ.
కిం నకుర్యా జ్జగత్యస్మి న్న శక్యం వక్తుమేవ తత్
సర్వాపి యుద్ధ సామగ్రీ తస్మిన్సాలే స్థితా మునే.
ప్రతిపదార్థం:

- నృప సత్తమ = ఓ శ్రేష్ఠుడైన రాజా!; ఏకైక శక్తేః సామర్థ్యం = ఒక్కొక్క శక్తి యొక్క సామర్థ్యము; లక్ష బ్రహ్మాండ నాశనే = లక్ష బ్రహ్మాండములను నాశనం చేయగలదు; శత అక్షౌహిణికా సేనా = వంద అక్షౌహిణుల సైన్యం; తాదృశీ = అటువంటిది; అస్మిన్ జగతి = ఈ లోకంలో; కిం న కుర్యాత్ = ఏమి చేయలేదు? (అంటే ఏదైనా చేయగలదు); తత్ వక్తుం న శక్యం = అది చెప్పడానికి వీలుపడదు; మునే = ఓ మునీశ్వరా!; సర్వా అపి యుద్ధ సామగ్రీ = సమస్త యుద్ధ సామగ్రి కూడా; తస్మిన్ కాలే = ఆ ప్రాకారంలో; స్థితా = ఉన్నది.

తాత్పర్యం:

రాజా! అందులో ఉన్న ఒక్కొక్క శక్తికి లక్ష బ్రహ్మాండాలను క్షణంలో నాశనం చేయగల సామర్థ్యం ఉంది. మరి వంద అక్షౌహిణుల సైన్యం తోడైతే వారు సాధించలేనిది ఏముంటుంది? వారు చేయలేని పని అంటూ ఏదీ లేదు. ఆ పద్మరాగ ప్రాకారంలో సమస్త యుద్ధ సామగ్రి నిక్షిప్తమై ఉంటుంది.

శ్లోకం 7

రథనాం గణనా నాస్తి హయానాం కరిణాం తథా|

శస్త్రాణాం గణనా తద్వ ద్గణానాం గణనా తథా.

ప్రతిపదార్థం:

- తథా = అలాగే; రథనాం = రథములకు; హయానాం = గుర్రములకు; కరిణాం = ఏనుగులకు; గణనా నాస్తి = లెక్కింపు లేదు; తద్వత్ = అదే విధంగా; శస్త్రాణాం = ఆయుధములకు; గణానాం = సైన్యములకు; గణనా నాస్తి = లెక్కింపు లేదు.

తాత్పర్యం:

ఆ ప్రాకారంలో ఉన్న రథాలకు, గుర్రాలకు, ఏనుగులకు లెక్కే లేదు. అలాగే అసంఖ్యాకమైన ఆయుధాలు, అనంతమైన సైన్యగణాలు అక్కడ నిరంతరం అమ్మవారి సేవలో, మణిద్వీప రక్షణలో ఉంటాయి.

దీనితో పద్మరాగ ప్రాకార వర్ణన సంపూర్ణమయింది. ఈ శక్తుల పరాక్రమం అమ్మవారి అఖండ శక్తికి నిదర్శనం.

గోమేధిక ప్రాకారం

11. గోమేధిక ప్రాకార వర్ణన

శ్లోకం:

పద్మరాగమయాదగ్రే గోమేదమణినిర్మితః |

దశయోజనదైర్ఘ్యేణ ప్రాకారో వర్తతే మహాన్ ||

ప్రతిపదార్థం:

పద్మరాగమయాత్ = పద్మరాగ మణుల ప్రాకారానికి; అగ్రే = ముందు (లోపలి వైపున); గోమేదమణి నిర్మితః = గోమేదక మణులతో నిర్మించబడిన; మహాన్ = గొప్పదైన; ప్రాకారః = ప్రాకారం; దశయోజన దైర్ఘ్యేణ = పది యోజనాల ఎత్తుతో; వర్తతే = ఉన్నది.

తాత్పర్యం:

పద్మరాగమణుల ప్రాకారానికి లోపలి వైపున, పది యోజనాల ఎత్తు కలిగి, గోమేదక మణులతో నిర్మించబడిన ఒక గొప్ప ప్రాకారం ఉన్నది.

శ్లోకం:

భాస్వజ్జపాప్రసూనాభో మధ్యభూస్తస్య తాదృశీ |
గోమేదకల్పితాన్యేవ తద్వాసిసదనాని చ ||

ప్రతిపదార్థం:

భాస్వత్ = ప్రకాశించే; జపాప్రసూన = మందార పూల వంటి; ఆభః = కాంతి కలది; తస్య = ఆ ప్రాకారం యొక్క; మధ్యభూః = మధ్యలో ఉన్న నేల; తాదృశీ = అదే వర్ణంతో ఉన్నది; తద్వాసి సదనాని చ = అక్కడ నివసించే వారి ఇళ్ళు కూడా; గోమేద కల్పితాన్యేవ = గోమేదకములతో నిర్మించబడినవే.

తాత్పర్యం:

ఆ ప్రాకారం ప్రకాశించే మందార పూల వంటి ఎర్రని కాంతితో విరాజిల్లుతుంటుంది. దాని మధ్యలో ఉండే నేల, అక్కడ ఉండే భవనాలు కూడా అదే గోమేదక మణుల వర్ణంతో మెరిసిపోతుంటాయి.

శ్లోకం:

పక్షిణః స్తంభవర్యాశ్చ వృక్షా వాప్యః సరాంసి చ |
గోమేదకల్పితా ఏవ కుంకుమారుణవిగ్రహాః ||

ప్రతిపదార్థం:

పక్షిణః = పక్షులు; స్తంభవర్యాః చ = శ్రేష్ఠమైన స్తంభాలు; వృక్షాః = చెట్లు; వాప్యః = బావులు; సరాంసి చ = సరస్సులు; గోమేద కల్పితాః ఏవ = గోమేదకములతో చేయబడినవే; కుంకుమ అరుణ విగ్రహాః = కుంకుమ వంటి ఎర్రని ఆకారం కలవి.

తాత్పర్యం:

అక్కడి పక్షులు, వృక్షాలు, స్తంభాలు, బావులు మరియు సరస్సులు అన్నీ కుంకుమ వలె ఎర్రని కాంతిని చిమ్ముతూ, గోమేదక మణులతో చేయబడినట్లుగా కనిపిస్తాయి.

శ్లోకం:

తన్మధ్యస్థా మహాదేవ్యా ద్వాత్రింశచ్ఛక్తయః స్మృతాః |
నానాశస్త్రప్రహరణా గోమేదమణిభూషితాః ||

ప్రతిపదార్థం:

తన్మధ్యస్థాః = ఆ ప్రాకార మధ్యలో ఉండేవారు; మహాదేవ్యాః = అమ్మవారి యొక్క; ద్వాత్రింశత్ శక్తయః = ముప్పై రెండు మంది శక్తులు; స్మృతాః = చెప్పబడ్డారు; నానా శస్త్ర ప్రహరణాః = అనేక రకములైన ఆయుధములను ధరించినవారు; గోమేదమణి భూషితాః = గోమేదక మణుల ఆభరణములను ధరించినవారు.

తాత్పర్యం:

ఆ ప్రాకార మధ్య భాగంలో అమ్మవారికి చెందిన ముప్పై రెండు మంది శక్తులు ఉంటారు. వారు రకరకాల ఆయుధాలను ధరించి, గోమేదక మణులతో చేసిన ఆభరణాలతో అలంకృతులై ఉంటారు.

శ్లోకం:

ప్రత్యేకలోకవాసిన్యః పరివార్య సమంతతః |
గోమేదసాలే సన్నద్ధాః పిశాచవదనా నృప ||

ప్రతిపదార్థం:

నృప = ఓ రాజా!; ప్రత్యేక లోక వాసిన్యః = ఒక్కొక్కరు ఒక్కో లోకంలో నివసించేవారు; సమంతతః = అంతటా; పరివార్య = చుట్టుముట్టి; గోమేదసాలే = గోమేదక ప్రాకారంలో; సన్నద్ధాః = సిద్ధముగా ఉన్నవారు; పిశాచవదనాః = భయంకరమైన ముఖములు కలవారు.

తాత్పర్యం:

ఓ రాజా! ఆ ముప్పై రెండు మంది శక్తులు తమ తమ ప్రత్యేక లోకాల్లో ఉంటూ, ఆ ప్రాకారం చుట్టూ కాపలాగా ఉంటారు. వారు భయంకరమైన ముఖాలు కలిగి, యుద్ధానికి సిద్ధంగా ఉంటారు.

శ్లోకం:

స్వర్లోకవాసిభిర్నిత్యం పూజితాశ్చ కబహవః |

క్రోధరక్తేక్షణా భింధి ఛింధి దహేతి చ ||

ప్రతిపదార్థం:

స్వర్లోక వాసిభిః = దేవతల చేత; నిత్యం = ఎల్లప్పుడూ; పూజితాః చ = పూజించబడేవారు; క్రోధ రక్త ఈక్షణాః = కోపంతో ఎర్రబడిన కళ్లు కలవారు; భింధి = పగులగొట్టు; ఛింధి = నరకు; దహ ఇతి చ = దహించు అని పలుకుతుంటారు.

తాత్పర్యం:

ఆ శక్తులు దేవతల చేత నిత్యం పూజించబడతారు. కోపంతో ఎర్రబడిన కళ్ళతో వారు ఎప్పుడూ "పగులగొట్టండి, నరకండి, కాల్చండి" అంటూ శత్రువుల పట్ల యుద్ధోత్సాహంతో ఉంటారు.

శ్లోకం:

వదంతి సతతం వాదం యుద్ధోత్సుకహృదంతరాః |

ఏకైకస్యా మహాశక్తేర్దశాక్షౌహిణికా మతా ||

ప్రతిపదార్థం:

సతతం = ఎల్లప్పుడూ; వాదం వదంతి = వాదిస్తూ ఉంటారు; యుద్ధ ఉత్సుక హృదంతరాః = యుద్ధం చేయాలనే ఆసక్తి కల హృదయము కలవారు; ఏకైకస్యాః = ఒక్కొక్క; మహాశక్తేః = మహాశక్తికి; దశ అక్షౌహిణికా = పది అక్షౌహిణుల సైన్యం; మతా = కలదని చెప్పబడింది.

తాత్పర్యం:

యుద్ధం చేయాలనే నిరంతర ఆసక్తి గల వారు, ఎప్పుడూ గర్జిస్తూ ఉంటారు. ఆ ప్రాకారంలోని ప్రతి మహాశక్తికి పది అక్షౌహిణుల చొప్పున అపారమైన సైన్యం ఉంటుంది.

శ్లోకం:

సేనా తత్రా ప్యేకశక్తిరక్షబ్రహ్మాండనాశినీ |

తాదృశీనాం మహాసేనా వర్ణనీయా కథం నృప ||

ప్రతిపదార్థం:

నృప = ఓ రాజా!; తత్ర = అక్కడ (ఆ ప్రాకారంలో); ఏకశక్తిః = ఒక్కొక్క శక్తి; లక్ష బ్రహ్మాండ నాశినీ = లక్ష బ్రహ్మాండాలను నాశనం చేయగలది; తాదృశీనాం = అటువంటి శక్తుల యొక్క; మహాసేనా = గొప్ప సైన్యం; కథం వర్ణనీయా = ఎలా వర్ణించగలము? (వర్ణించలేము అని భావం).

తాత్పర్యం:

ఓ రాజా! ఆ ప్రాకారంలో ఉండే ఒక్కొక్క శక్తి లక్ష బ్రహ్మాండాలను సైతం నాశనం చేయగల సామర్థ్యం కలది. అటువంటి అపారమైన మహాసేనల ప్రభావాన్ని వర్ణించడం ఎవరి తరమూ కాదు.

శ్లోకం:

రథానాం నైవ గణనా వాహనానాం తథైవ చ |

సర్వయుద్ధసమారంభస్తత్ర దేవ్యా విరాజతే ||

ప్రతిపదార్థం:

రథానాం = రథములకు; గణనా నైవ = లెక్కే లేదు; తథైవ చ = అలాగే; వాహనానాం = వాహనములకు (గణన లేదు); తత్ర = అక్కడ; దేవ్యాః = దేవి కొరకు; సర్వ యుద్ధ సమారంభః = సమస్త యుద్ధ సన్నద్ధత; విరాజతే = ప్రకాశిస్తున్నది.

తాత్పర్యం:

అక్కడ ఉన్న రథాలకు గానీ, ఇతర వాహనాలకు గానీ లెక్కే లేదు. వారందరూ జగన్మాత ఆజ్ఞ మేరకు యుద్ధం చేయడానికి సర్వసన్నద్ధులై అప్రమత్తంగా ఉంటారు.

శ్లోకం:

తాసాం నామాని వక్ష్యామి పాపనాశకరాణి చ |

విద్యా హ్రీః పుష్టిః ప్రజ్ఞా సినీవాలీ కుహూస్తథా ||

ప్రతిపదార్థం:

తాసాం = ఆ శక్తుల యొక్క; పాప నాశకరాణి = పాపాలను పోగొట్టే; నామాని = పేర్లను; వక్ష్యామి = చెబుతాను; విద్యా = విద్య; హ్రీః = హ్రీ; పుష్టిః = పుష్టి; ప్రజ్ఞా = ప్రజ్ఞ; సినీవాలీ = సినీవాలి; కుహూః తథా = అలాగే కుహూ.

తాత్పర్యం:

వినగానే పాపాలను హరించే ఆ ముప్పై రెండు మహాశక్తుల నామాలను వివరిస్తాను. అవి: విద్య, హ్రీ, పుష్టి, ప్రజ్ఞ, సినీవాలి మరియు కుహూ.

శ్లోకం:

రుద్రా వీర్యా ప్రభా నందా పోషిణీ ఋద్ధిదా శుభా |

కాళరాత్రిర్మహారాత్రిర్భద్రకాళీ కపర్దినీ ||

ప్రతిపదార్థం:

రుద్రా = రుద్ర; వీర్యా = వీర్య; ప్రభా = ప్రభ; నందా = నంద; పోషిణీ = పోషిణి; ఋద్ధిదా = ఋద్ధిద; శుభా = శుభ; కాళరాత్రిః = కాళరాత్రి; మహారాత్రిః = మహారాత్రి; భద్రకాళీ = భద్రకాళి; కపర్దినీ = కపర్దిని.

తాత్పర్యం:

తదుపరి శక్తులు: రుద్ర, వీర్య, ప్రభ, నంద, పోషిణి, ఋద్ధిద, శుభ, కాళరాత్రి, మహారాత్రి, భద్రకాళి మరియు కపర్దిని.

శ్లోకం:

వికృతిర్దండి ముండిన్యౌ సేందుఖండా శిఖండినీ |

నిశుంభశుంభమథినీ మహిషాసురమర్దినీ ||

ప్రతిపదార్థం:

వికృతిః = వికృతి; దండి ముండిన్యౌ = దండిని మరియు ముండిని; సేందుఖండా = సేందుఖండ; శిఖండినీ = శిఖండిని; నిశుంభ శుంభ మథినీ = శుంభ నిశుంభులను మర్దించినవాలు; మహిషాసుర మర్దినీ = మహిషాసురుని సంహరించినవాలు.

తాత్పర్యం:

వికృతి, దండిని, ముండిని, సేందుఖండ, శిఖండిని, శుంభమథిని, నిశుంభమథిని మరియు మహిషాసురమర్దిని.

శ్లోకం:

ఇంద్రాణీ చైవ రుద్రాణీ శంకరార్ధశరీరిణీ |

నారీ నారాయణీ చైవ త్రిశూలిన్యపి పాలినీ ||

అంబికా హ్లాదినీ పశ్చాదిత్యేవం శక్తయః స్మృతాః |

ప్రతిపదార్థం:

ఇంద్రాణీ = ఇంద్రాణి; రుద్రాణీ = రుద్రాణి; శంకర అర్ధ శరీరిణీ = పార్వతి; నారీ = నారి; నారాయణీ = నారాయణి; త్రిశూలినీ = త్రిశూలిని; పాలినీ = పాలిని; అంబికా = అంబిక; హ్లాదినీ = హ్లాదిని; ఇత్యేవం = ఈ విధంగా; శక్తయః స్మృతాః = శక్తులు చెప్పబడ్డారు.

తాత్పర్యం:

ఇంద్రాణి, రుద్రాణి, శంకరార్ధశరీరిణి (పార్వతి), నారి, నారాయణి, త్రిశూలిని, పాలిని, అంబిక మరియు హ్లాదిని. వీరే ఆ ముప్పై రెండు మంది మహాశక్తులు.

శ్లోకం:

యద్యేతాః కుపితా దేవ్యస్తదా బ్రహ్మాండనాశనమ్ |

పరాజయో నచైతాసాం కదాచిత్క్వచిదస్తి హి ||

ప్రతిపదార్థం:

ఏతాః దేవ్యః = ఈ దేవతలు; కుపితాః యది = కోపించినట్లయితే; తదా = అప్పుడు; బ్రహ్మాండ నాశనమ్ = బ్రహ్మాండముల వినాశనం జరుగుతుంది; ఏతాసాం = వీరికి; కదాచిత్ క్వచిత్ = ఎప్పుడైనా ఎక్కడైనా; పరాజయః = ఓటమి; న అస్తి హి = లేదు కదా.

తాత్పర్యం:

ఈ మహాశక్తులు ఆగ్రహిస్తే సమస్త బ్రహ్మాండాలూ క్షణకాలంలో భస్మమైపోతాయి. వీరికి ఎన్నడూ, ఏ సందర్భంలోనూ ఓటమి అనేది కలగదు.

మణిద్వీప వర్ణనలోని 1౽వ ప్రాకారమైన హీర (వజ్ర) ప్రాకారం యొక్క ప్రతిపదార్థ తాత్పర్యాలు

1౽. హీర (వజ్ర) ప్రాకారం

శ్లోకం:

గోమేదకమయాదగ్రే సద్వజ్రమణి నిర్మితః

దశయోజనతుంగో సౌ గోపురద్వార సంయుతః |

కపాటశృంఖలాబద్ధో నవవృక్ష సముజ్జ్వలః |

సాలసన్మధ్యభూమ్యాపి సర్వం హీరమయం స్మృతమ్ |

గృహాణి వీథయో రథ్యా మహామార్గాంగణాని చ ||

వృక్షాలవాలతరవః సారంగా అపి తాదృశాః

దీర్ఘకాశ్రేణయో వాప్యస్తటాకాః కూపసంయుతాః ||

తత్ర శ్రీ భువనేశ్వర్యా వసంతి పరిచారికాః

ఏకైకా లక్షదాసీభిః సేవితా మదగర్వితాః ||

తాలవృంతధరాః కాశ్చిచ్చషకాఢ్య కరాంబుజాః |

కాశ్చిత్తాంబూలపాత్రాణి ధారయంత్యోతి గర్వితాః ||

ప్రతిపదార్థము

అగ్రే = గోమేదక ప్రాకారానికి ముందు (ఎగువన), గోమేదకమయాత్ = గోమేదకమయమైన ప్రాకారం కంటే, అసౌ = ఈ ప్రాకారము, సద్వజ్రమణి నిర్మితః = శ్రేష్టమైన వజ్రమణులతో నిర్మించబడినది, దశయోజనతుంగః = పది యోజనాల ఎత్తు కలది, గోపురద్వార సంయుతః = గోపురాలతో కూడిన ద్వారములతో కూడినది, కపాట = తలుపులకు, శృంఖలా = గొలుసులతో, బద్ధః = కట్టబడినది (బిగించబడినది), నవవృక్ష = నూతన వృక్షములతో, సముజ్జ్వలః = మిక్కిలి ప్రకాశించేది, సాల = ఆ ప్రాకారము యొక్క, సన్మధ్యభూమ్యాపి = మధ్యలో ఉన్న ప్రదేశమంతా కూడా, సర్వం = అంతా, హీరమయం = వజ్రమయమని, స్మృతమ్ = చెప్పబడినది, గృహాణి = ఇళ్లు, వీథయః = వీధులు, రథ్యాః = సందులు, మహామార్గ = రాజమార్గాలు, అంగణాని చ = ముంగిళ్లు కూడా, వృక్షాలవాల = చెట్ల పాదులు, తరవః = చెట్లు, సారంగాః అపి = పక్షులు కూడా, తాదృశాః = అటువంటివే (వజ్రమయాలే), దీర్ఘకాశ్రేణయః = కొలనుల వరుసలు, వాప్యః = దిగుడు బావులు, తటాకాః = చెరువులు, కూపసంయుతాః = బావులతో కూడినవి, తత్ర = అక్కడ, శ్రీ భువనేశ్వర్యాః = శ్రీ భువనేశ్వరీ దేవి యొక్క, పరిచారికాః = పరిచారికలు (సేవకురాళ్లు), వసంతి = నివసిస్తారు, ఏకైకా = వారిలో ప్రతి ఒక్కరూ, లక్షదాసీభిః = లక్షమంది దాసీలచేత, సేవితా = సేవింపబడేవారు, మదగర్వితాః = యవ్వన మదంతో గర్వించినవారు, కాశ్చిత్ = కొందరు, తాలవృంతధరాః = తాటాకు విసనకర్రలు ధరించినవారు, కాశ్చిత్ = కొందరు, చషకాఢ్య = పానపాత్రలు మొదలైనవి, కరాంబుజాః = పద్మము వంటి చేతులలో కలవారు, కాశ్చిత్ = మరికొందరు, అతి గర్వితాః = మిక్కిలి గర్వము కలవారై, తాంబూలపాత్రాణి = తాంబూలపు పాత్రలను, ధారయంతి = ధరించి ఉంటారు.

తాత్పర్యము

అటువంటి గోమేదక ప్రాకారం దాటితే దానికి ఎగువగా లోపలివైపున వజ్రాల ప్రాకారం ప్రకాశిస్తుంటుంది. అది పది యోజనాల ఎత్తు కల్గి గోపుర ద్వారాలు కల్గి గొలుసులు బిగించిన తలుపులతో శోభలు వెలార్చుతూంటుంది. ఆ ప్రదేశం కొత్తకొత్త చెట్లతో అలరారు తుంటుంది. ఆ ప్రాకారమందలి నేలంతా వజ్రమయమే. అక్కడి ఇల్లు, వీధులు, సందుగొందులు, పెద్దపెద్ద వీధులు, చెట్లు, తీగలు, పక్షులు, బావులు, దిగుడు బావులు, చెరువులు కూడా వజ్రమయాలే. ఆ చోట శ్రీత్రిభువనేశ్వరీ దాసీజనం నివసిస్తారు. ప్రతి దాసి మరల లక్షలదాసీజనంచే గర్వంగా సేవలందుకుంటుంది. వారిలో కొందరు తాటాకు విసనకర్రలు, కొందరు పానపాత్రలు, కొందరు తాంబూల పాత్రలు చేతపట్టుకొని ఉంటారు.

పరిచారికల వైభవం

శ్లోకం:

కాశ్చిత్తచ్ఛత్ర ధారిణ్య శ్చామరాణాం విధారికాః |
నానా వస్త్రధరాః కాశ్చిత్కాశ్చిత్పుష్ప కరాంబుజాః ||
నానాదర్శకరాః కాశ్చిత్కాశ్చిత్కుంకుమలేపనమ్ |
ధారయంత్యః కజ్జలం చ సింధూర చషకం పరాః ||
కాశ్చిచ్చిత్రక నిర్మాత్ర్యః పాదసంవాహనే రతాః |
కాశ్చిత్తు భూషాకారిణ్యో నానా భూషాధరాః పరాః ||
పుష్పభూషణ నిర్మాత్ర్యః పుష్పశృంగార కారికాః |
నానావిలాస చతురా బహ్వ్య ఏవం విధాః పరాః ||
నిబద్ధపరిధానీయా యువత్యః సకలా అపి |
దేవీకృపా లేశవశాత్ తుచ్ఛీ కృత జగత్రయాః ||
ఏతాదూత్యః స్మృతా దేవ్యః శృంగార మదగర్వితాః |
తాసాం నామాని వక్ష్యామి శృణు మే నృపసత్తమ ||

ప్రతిపదార్థము

కాశ్చిత్ = కొందరు, తత్ = ఆ దేవి యొక్క, ఛత్ర ధారిణ్యః = ఛత్రమును (గొడుగును) ధరించినవారు, చామరాణాం = చామరములను, విధారికాః = ధరించువారు (వీచువారు), కాశ్చిత్ = కొందరు, నానా వస్త్రధరాః = రకరకాల వస్త్రాలను ధరించినవారు, కాశ్చిత్ = కొందరు, పుష్ప = పుష్పములు కల, కరాంబుజాః = పద్మముల వంటి హస్తములు కలవారు, కాశ్చిత్ = కొందరు, నానాదర్శకరాః = రకరకాల అద్దాలను చేతబూనినవారు, కాశ్చిత్ = కొందరు, కుంకుమలేపనమ్ = కుంకుమ పూతను, ధారయంత్యః = ధరించినవారు, చ = మరియు, పరాః = మరికొందరు, కజ్జలం = కాటుకను, సిందూర చషకం = సింధూరము గల పాత్రను (ధరించినవారు), కాశ్చిత్ = కొందరు, చిత్రక నిర్మాత్ర్యః = తిలకమును దిద్దేవారు (లేదా చిత్రలేఖనము చేయువారు), పాదసంవాహనే = దేవి పాదములను ఒత్తుటలో, రతాః = ఆసక్తి కలవారు, కాశ్చిత్ తు = కొందరైతే, భూషాకారిణ్యః = అలంకారములు చేసేవారు, పరాః = మరికొందరు, నానా భూషాధరాః = రకరకాల ఆభరణములు ధరించినవారు, పుష్పభూషణ నిర్మాత్ర్యః = పూల నగలను తయారుచేయువారు, పుష్పశృంగార కారికాః = పూల అలంకారములు చేయువారు, నానావిలాస చతురాః = వివిధ విలాసములలో నేర్పరులైనవారు, ఏవం విధాః = ఈ రకమైన, బహ్వ్యః పరాః = ఇంకా అనేకమంది కలరు, సకలా అపి = ఆ అందరు, యువత్యః = యువతులు, నిబద్ధపరిధానీయాః = దేవీ సేవకై నడుము బిగించి సిద్ధముగా ఉన్నవారు, దేవీకృపా లేశవశాత్ = దేవి యొక్క అల్పమైన కృపా కటాక్షము చేతనే, తుచ్ఛీ కృత జగత్రయాః = ముల్లోకాలను కూడా తుచ్ఛముగా (తక్కువగా) తలచువారు, ఏతాః = వీరందరూ, శృంగార మదగర్వితాః = శృంగార మదముతో గర్వించిన, దూత్యః = దూతలుగా, దేవ్యః = దేవుళ్లుగా, స్మృతాః = చెప్పబడ్డారు, నృపసత్తమ = ఓ శ్రేష్టమైన రాజా!, తాసాం = వారి యొక్క, నామాని = పేర్లను, వక్ష్యామి = చెబుతాను, మే శృణు = నా నుండి వినుము.

తాత్పర్యము

కొందరు ఛత్రచామరాలు, నానా వస్త్రాలు, పుష్పాలు, నిలువుటద్దాలు, కుంకుమానులేపనాలు, కాటుక, సింధూరం, పానపాత్ర దాల్చి ఉంటారు. కొందరు చిత్రాలను దించడంలో, కొందరు అలంకారాలు చేయడంలో నిపుణులు. మరికొందరు దేవీపాదకమలాలు ఒత్తుటయందే తన్మయులవుతారు. కొందరు ఒంటినిండా అలంకారాలు దాల్చుతారు. కొందరు పూల అలంకారాలు, రకరకాలైన పూలదండలు అల్లుతుంటారు. ఈ విధంగా అక్కడి స్త్రీలు విలాసవతులై చతురలై రాణకెక్కుతారు. ఆ యువతులంతా దేవీ సేవకై నడుంబిగించి ఉంటారు. వారు దేవీదయాదృష్టిచే ముల్లోకాలను సైతం తుచ్ఛంగా తలంచుతారు. శ్రీదేవిదాసులు శృంగారమదగర్వితలు; ఆ దేవిదాసుల పేర్లు చెబుతున్నాను విను.

పరిచారికల నామములు & వైభవం

శ్లోకం:

అనంగరూపా ప్రథమా ప్యనంగ మదనా పరా |
తృతీయా తు తతః ప్రోక్తా సుందరీ మదనాతురా ||
తతో భువనవేగా స్యా త్తథా భువనపాలికా |
స్యాత్సర్వశిశిరానంగ వేదనానంగ మేఖలా ||
విద్యుద్దామసమానాంగ్యః క్వణత్కాంచీగుణాన్వితాః |
రణన్మంజీరచరణా బహిరంతరిత స్తతః |
ధావమానాస్తు శోభంతే సర్వా విద్యుల్లతోపమాః ||
కుశలాః సర్వకార్యేషు వేత్రహస్తాః సమంతతః ||
అష్టదిక్షు తథైతాసాం ప్రాకారా దృహి రేవ చ |
సదనాని విరాజంతే నానావాహనహేతిభిః ||

ప్రతిపదార్థము

ప్రథమా = మొదటిది, అనంగరూపా = అనంగరూప, అపి = మరియు, పరా = రెండవది, అనంగ మదనా = అనంగమదన, తతః = ఆ తర్వాత, తృతీయా తు = మూడవది, సుందరీ = సుందరి, మదనాతురా = మదనాతుర అని, ప్రోక్తా = చెప్పబడినది, తతః = ఆ పైన, భువనవేగా = భువనవేగ, తథా = అలాగే, భువనపాలికా = భువనపాలిక, సర్వశిశిరా = సర్వశిశిర, అనంగ వేదనా = అనంగవేదన, అనంగ మేఖలా = అనంగమేఖల, స్యాత్ = అయి ఉన్నది (వీరు ఎనిమిది మంది ప్రధాన దూతలు), సర్వాః = వీరందరూ, విద్యుద్దామ సమాన అంగ్యః = మెరుపు తీగలతో సమానమైన దేహములు కలవారు, క్వణత్ = ధ్వని చేయుచున్న, కాంచీగుణ అన్వితాః = మొలనూలు గంటలతో కూడినవారు, రణన్ = శబ్దించుచున్న, మంజీర చరణాః = కాలి అందెలు గల పాదములు కలవారు, తతః = అక్కడ, బహిః అంతరితః = లోపల వెలుపల, ధావమానాస్తు = పరుగులిడుతూ, విద్యుల్లతా ఉపమాః = మెరుపు తీగలతో పోల్చదగినవారై, శోభంతే = ప్రకాశిస్తున్నారు, సర్వకార్యేషు = అన్ని పనుల యందు, కుశలాః = నేర్పరులైన వీరు, సమంతతః = అంతటా, వేత్రహస్తాః = చేతిలో దండము (బెత్తము) ధరించినవారు, తథా = అలాగే, ఏతాసాం = వీరి యొక్క, సదనాని = భవనములు, ప్రాకారాత్ బహిరేవ చ = ఆ వజ్ర ప్రాకారానికి వెలుపలనే, అష్టదిక్షు = ఎనిమిది దిక్కులందు, నానా వాహన హేతిభిః = అనేక రకములైన వాహనములతోను ఆయుధములతోను, విరాజంతే = విరాజిల్లుచున్నాయి.

తాత్పర్యము

అనంగరూప, అనంగమదన, సుందరి, మదనాతుర, భువనవేగ, భువనపాలిక, సర్వశిశిర, అనంగవేదన, అనంగమేఖల అనే ఎనిమిది మంది ప్రధాన దూతలు అక్కడ ఉంటారు. వారంతా మెరుపుతీగవంటి మేనులు కలవారు. మ్రోగే మొలనూలి గంటలతో, నినదించే కాలి అందెలతో అటూఇటూ ఒయ్యారం ఒలకబోస్తూ తిరుగుతుంటారు. అక్కడ కొందరు మెఱుగుబోడులు చేతిలో దండముతో అన్ని పనులను చక్కబెట్టుటలో నేర్పరులై, అటూఇటూ పరుగులిడుతూ కన్నుల పండువగా ఉంటారు. ఆ ప్రాకారానికి బయట ఎనిమిది దిక్కులందు వారి వారి భువనాలు ఉన్నాయి. అందులో వారి అనేక వాహనాలు, ఆయుధాలు ఉంటాయి.

. వైడూర్య ప్రాకారం

1. వైడూర్య ప్రాకారం - శ్లోకం 1

శ్లోకం: వజ్రసాలా దగ్రభాగే సాలో వైడూర్యనిర్మితః|| దశయోజనతుంగో సౌ గోపురద్వారభూషితః||||

ప్రతిపదార్థం: వజ్రసాలాత్ = వజ్రాల ప్రాకారం యొక్క, అగ్రభాగే = పైభాగమునందు, సాలః = ప్రాకారము, వైడూర్యనిర్మితః = వైడూర్యమణులతో నిర్మించబడినది, దశయోజన = పది యోజనముల, తుంగః + అసౌ = ఎత్తుకలిగినది, గోపురద్వార = గోపుర ద్వారములతో, భూషితః = అలంకరించబడినది.

తాత్పర్యం: ఆ వజ్రప్రాకారం దాటగానే దాని కెగువగా లోపలివైపున వైడూర్యమణుల ప్రాకారం ఉంది. ఇది పది యోజనాల ఎత్తుగా గోపుర ద్వారాలతో విలసిల్లుతుంటుంది.

---

౨. వైడూర్య ప్రాకారం - శ్లోకం 2

శ్లోకం: వైడూర్యభూమిః సర్వాపి గృహాణి వివిధాని చ| వీథ్యోరథ్యా మహామార్గాః సర్వే వైడూర్య నిర్మితాః||

ప్రతిపదార్థం: సర్వాపి = అంతటా, భూమిః = భూమి, గృహాణి = గృహాలు (ఇళ్ళు), చ = మరియు, వివిధాని = అనేక విధములుగా ఉన్నవి, వైడూర్య = వైడూర్యమయమైనవి. వీథ్యః = వీధులు, రథ్యా = సందులు, మహామార్గాః = పెద్ద రోడ్లు, సర్వే = అన్నీ, వైడూర్య నిర్మితాః = వైడూర్యములతో నిర్మించబడినవి.

తాత్పర్యం: అచ్చటి నేల, ఇళ్ళు, వీధులు, సందులు మరియు పెద్ద రోడ్లు అన్నీ వైడూర్యమయాలే.

---

3. వైడూర్య ప్రాకారం - శ్లోకం 3

శ్లోకం: వాపీకూపతడాగాశ్చ స్రవంతీనాం తటాని చ వాలుకా చైవ సర్వాపి వైడూర్యమణి నిర్మితా||

ప్రతిపదార్థం: వాపీ = దిగుడుబావులు, కూప = బావులు, తడాగాః చ = చెరువులు, స్రవంతీనాం = నదులయొక్క, తటాని = ఒడ్డులు, చ = మరియు, సర్వాపి = అన్నీ, వాలుకా చైవ = ఇసుక కూడ, వైడూర్యమణి నిర్మితా = వైడూర్యమణులతో నిర్మించబడినవి.

తాత్పర్యం: అక్కడి వాపీ కూపములు, చెరువులు, నదీతీరాలు, ఇసుకభూములు అన్నీ వైడూర్యమయాలే.

---

4. వైడూర్య ప్రాకారం - శ్లోకం 4

శ్లోకం: తత్రాష్టదిక్షు పరితో బ్రాహ్మ్యాదీనాం చ మండలం నిజైర్గుణైః పరివృతం భ్రాజతే నృపసత్తమ||

ప్రతిపదార్థం: నృపసత్తమ = ఓ రాజా!, తత్ర = అక్కడ, అష్టదిక్షు = ఎనిమిది దిక్కులందు, పరితః = అంతటను, బ్రాహ్మ్యాదీనాం = బ్రాహ్మీ మొదలైన దేవతల యొక్క, మండలం = సమూహము, నిజైః = తమవైన, గుణైః / గణైః = గణములతో, పరివృతం = కూడినదై, భ్రాజతే = ప్రకాశించుచున్నది.

తాత్పర్యం: ఓ రాజా! అక్కడి ఎనిమిది దిక్కులందు బ్రాహ్మీ మొదలైన దేవతల మండలాలు ఉన్నాయి. వారందరూ తమ తమ గణములతో కొలువుంటారు.

---

5. వైడూర్య ప్రాకారం - శ్లోకం 5

శ్లోకం: ప్రతి బ్రహ్మాండ మాతౄణాం తాః సమష్టయ ఈరితాః| బ్రాహ్మీ మాహేశ్వరీ చైవ కౌమారీ వైష్ణవీ తథా||

ప్రతిపదార్థం: తాః = వారు, ప్రతి బ్రహ్మాండ = ప్రతి బ్రహ్మాండమునందలి, మాతౄణాం = తల్లులందరికీ, సమష్టయః = సమష్టిగా, ఈరితాః = పేర్కొనబడతారు. (ఆ తల్లులు ఎవరంటే:) బ్రాహ్మీ = బ్రాహ్మీ, మాహేశ్వరీ చైవ = మహేశ్వరియే, కౌమారీ = కౌమారి, వైష్ణవీ తథా = మరియు వైష్ణవి.

తాత్పర్యం: ప్రతి బ్రహ్మాండమునందలి తల్లులందరికీ వీరే సమష్టిగా ప్రతిరూపాలుగా పేర్కొనబడతారు. బ్రాహ్మీ, మాహేశ్వరీ, కౌమారి, వైష్ణవి అనేవారు ఇందులో ఉన్నారు.

---

6. వైడూర్య ప్రాకారం - శ్లోకం 6

శ్లోకం: వారాహీ చ తథేంద్రాణీ చాముండా సప్తమాతరః| అష్టమీ తు మహాలక్ష్మీ ర్నామ్నా ప్రోక్తాస్తు మాతరః||

ప్రతిపదార్థం: వారాహీ చ = వారాహియు, తథా + ఇంద్రాణీ = అలాగే ఇంద్రాణి, చాముండా = చాముండ, సప్తమాతరః = సప్తమాతృకలు. అష్టమీ తు = మరియు ఎనిమిదవది అయిన, మహాలక్ష్మీః = మహాలక్ష్మి, నామ్నా = పేరుతో, ప్రోక్తాస్తు = చెప్పబడుతున్నది, మాతరః = మాతృకలు.

తాత్పర్యం: వారాహి, ఇంద్రాణి, చాముండ అనే వాళ్ళు సప్తమాతృకలు. ఎనిమిదవ మాతృకగా శ్రీమహాలక్ష్మి ప్రసిద్ధి గాంచినది.

వైడూర్య ప్రాకారం - శ్లోకం 7

బ్రహ్మరుద్రాదిదేవానాం సమాకారాస్తు తాః స్మృతాః|| జగత్కల్యాణకారిణ్యః స్వస్వసేనా సమావృతాః||

ప్రతిపదార్థం: బ్రహ్మరుద్రాదిదేవానాం = బ్రహ్మ, రుద్రుడు మొదలైన దేవతలతో, సమాకారాః = సమానమైన ఆకారములు కలవారు, తు = మరియు, తాః = వారు, స్మృతాః = స్మరింపబడుతున్నారు; జగత్కల్యాణకారిణ్యః = జగత్తునకు శుభములను కలిగించువారు, స్వస్వసేనా = తమతమ సేనలతో, సమావృతాః = కూడియున్నవారు.

తాత్పర్యం: వీరు బ్రహ్మరుద్రాది దేవతలకు సమానమైన ఆకార చేష్టలు కలవారు. జగత్తుకు శుభకారిణులు. తమ తమ సేనలతో శోభిల్లుతుండేవారు.

వైడూర్య ప్రాకారం - శ్లోకం 8

శ్లోకం: తత్సాలస్య చతుర్ద్వార్షు వాహనాని మహేశితుః| సజ్జాని నృపతే సంతి సాలంకారాణి నిత్యశః||

ప్రతిపదార్థం: తత్సాలస్య = ఆ ప్రాకారము యొక్క, చతుర్ద్వార్షు = నాలుగు ద్వారములందు, వాహనాని = వాహనములు, మహేశితుః = మహేశ్వరి దేవి యొక్క, సజ్జాని = సిద్ధముగా ఉన్నవి, నృపతే = ఓ రాజా, సంతి = ఉన్నవి, సాలంకారాణి = అలంకారములతో కూడినవై, నిత్యశః = నిత్యము.

తాత్పర్యం: ఈ ప్రాకారం నాల్గుద్వారములందు నిత్యం మహేశ్వరి దేవి దివ్య వాహనాలు చక్కగా అలంకరించబడి సంసిద్ధంగా ఉంటాయి.

వైడూర్య ప్రాకారం - శ్లోకం 9

శ్లోకం: దంతినః కోటిశో వాహాః కోటిశః శిబికాస్తథా| హంసాః సింహాశ్చ గరుడా మయూరా వృషభా స్తథా||

ప్రతిపదార్థం: దంతినః = ఏనుగులు, కోటిశః = కోట్లకొలది, వాహాః = గుర్రములు, కోటిశః = కోట్లకొలది, శిబికాః = పల్లకీలు, తథా = అలాగే, హంసాః = హంసలు, సింహాః చ = మరియు సింహాలు, గరుడాః = గరుత్మంతులు, మయూరాః = నెమళ్ళు, వృషభాః = ఎద్దులు, తథా = అలాగే.

తాత్పర్యం: అచట కోట్లకొలది ఏనుగులు, గుర్రములు, రాయంచలు, సింహాలు, గరుత్మంతులు, వృషభాలు, పల్లకీలు, నెమళ్ళు వాహనాలై సిద్ధంగా ఉంటాయి.

వైడూర్య ప్రాకారం - శ్లోకం 10

శ్లోకం: తైర్యుక్తాః స్కందనాస్తద్వత్కోటి శో నృపనందన పార్ష్ణి గ్రాహసమాయుక్తా ధ్వజై రాకాశచుంబినః||

ప్రతిపదార్థం: తైః = వాటితో, యుక్తాః = కూడిన, స్కందనాః = రథాలు (స్కందనములు), తద్వత్ = అలాగే, కోటిశః = కోట్లకొలది, నృపనందన = ఓ రాజా, పార్ష్ణిగ్రాహ = ఇరువైపులా అనుచరులతో, సమాయుక్తాః = కూడినవి, ధ్వజైః = జెండాలతో, ఆకాశచుంబినః = ఆకాశాన్ని తాకుతున్నట్లున్నవి.

తాత్పర్యం: అలాగే కోట్లకొలదిగా రథాలు ఉన్నాయి. వాటికిరువైపులా పార్శ్వచరులు ఉన్నారు. రథాల టెక్కెములు ఆకాశాన్ని ముద్దాడుతున్నట్లుంటాయి.

వైడూర్య ప్రాకారం - శ్లోకం 11

శ్లోకం: కోటిశస్తు విమానాని నానా చిహ్నాన్వితాని చ నానావాదిత్రయుక్తాని మహాధ్వజయుతాని చ||

ప్రతిపదార్థం: కోటిశః తు = కోట్ల కొలది, విమానాని = విమానములు, నానా = అనేకమైన, చిహ్నాన్వితాని = గుర్తులు కలవి, చ = మరియు, నానా = వివిధములైన, వాదిత్రయుక్తాని = వాద్యములతో కూడినవి, మహాధ్వజయుతాని = పెద్ద జెండాలు కలవి, చ = మరియు.

తాత్పర్యం: అక్కడ అనేక రకాల జెండాలతో, గుర్తులతో, వాద్యవిశేషాలతో అలరారే విమానాలు కోట్ల సంఖ్యలో ఉన్నాయి.

14. ఇంద్రనీల ప్రాకారం:

శ్లోకం:

వైడూర్య మణిసాలస్యా ప్యగ్రేసాలః పరః స్మృతః|
దశయోజనతుంగోసౌ వింద్రనీలాశ్మనిర్మితః||
తన్మధ్యభూ స్తథా వీథ్యో మహామార్గా గృహాణిచ
వాపీకూపతడాగాశ్చ సర్వే తన్మణి నిర్మితాః||

ప్రతిపదార్థం:

వైడూర్య = వైడూర్య, మణిసాలస్య = మణి ప్రాకారానికి, అగ్రేసాలః = ఎగువన ఉన్న ప్రాకారం, పరః = మరొకటి, స్మృతః = చెప్పబడింది, దశ = పది, యోజన = యోజనాల, తుంగః = ఎత్తుగల, అసౌ = అది, ఇంద్రనీల = ఇంద్రనీల, అశ్మ = రాళ్ళతో/మణులతో, నిర్మితః = నిర్మితమైనది.

తత్ = దాని, మధ్యభూః = మధ్య ప్రదేశం, తథా = అలాగే, వీథ్యః = వీధులు, మహామార్గాః = పెద్ద మార్గాలు, గృహాణి = ఇళ్ళు, చ = మరియు, వాపీ = బావులు, కూప = నూతులు, తడాగాః = కొలనులు, చ = మరియు, సర్వే = అన్నీ, తత్ = ఆ, మణి = మణులతో, నిర్మితాః = నిర్మితమైనవి.

తాత్పర్యం:

అటువంటి వైడూర్య ప్రాకారానికి ఎగువగా లోపలి వైపున పదియోజనాల ఎత్తున ఇంద్రనీలమణుల ప్రాకారం ప్రకాశిస్తుంటుంది. అందలి బావులు, కొలంకులు, ఇళ్ళు, మహా మార్గములు అన్నీ ఇంద్రనీలమయములే.

శ్లోకం:

తత్ర పద్మం తు సంప్రోక్తం బహుయోజన విస్తృతమ్|

షోడశారం దీప్యమానం సుదర్శనమివాపరమ్||

సర్వోపస్కర యుక్తాని సమృద్ధాని వసంతి హి||

తత్ర షోడశశక్తీనాం స్థానాని వివిధాని చ

తాసాం నామాని వక్ష్యామి శృణు మే నృపసత్తమ |

ప్రతిపదార్థం:

తత్ర = అక్కడ, పద్మం = పద్మము, తు = అయితే, సంప్రోక్తం = చెప్పబడింది, బహు = అనేక, యోజన = యోజనాలు, విస్తృతమ్ = వెడల్పు కలది, షోడశారం = పదహారు రేకులు కలది, దీప్యమానం = ప్రకాశిస్తున్న, సుదర్శనమ్ = సుదర్శన చక్రం, ఇవ = వలె, అపరమ్ = మరొకటి.

తత్ర = అక్కడ, షోడశ = పదహారు, శక్తీనాం = శక్తుల యొక్క, స్థానాని = నివాస స్థానాలు, వివిధాని = అనేక రకాలైనవి, చ = మరియు, సర్వోపస్కర = సర్వ వస్తుసామగ్రులతో, యుక్తాని = కూడినవి, సమృద్ధాని = సంపన్నమైనవి, వసంతి = నివసిస్తున్నాయి, హి = నిశ్చయంగా.

తాసాం = వారి, నామాని = పేర్లు, వక్ష్యామి = చెబుతాను, శృణు = వినుము, మే = నా మాటను, నృపసత్తమ = ఓ రాజశ్రేష్ఠా!

తాత్పర్యం:

అక్కడ అనేక యోజనాలు వెడల్పుతో ఒక మహాపద్మం అలరారుతుంటుంది. అది పదహారు రేకులు కలిగి సుదర్శన చక్రంవలె ప్రకాశిస్తుంటుంది. అచట పదహారు శక్తుల నివాసస్థానాలు కలవు. వారు తమ తమ వస్తుసామగ్రులతో నివాసముంటారు. రాజా! వారి పేర్లు చెప్తున్నాను విను.

శ్లోకం:

కరాళీ వికారాళీ చ తథోమా చ సరస్వతీ||

శ్రీదుర్గోషా తథా లక్ష్మీః శ్రుతిశ్చైవ స్మృతిర్ధృతిః

శ్రద్ధా మేధా మతిః కాంతిరార్యా షోడశశక్తయః||

ప్రతిపదార్థం:

కరాళీ = కరాళీ, వికారాళీ = వికారాళీ, చ = మరియు, తథా = అలాగే, ఉమా = ఉమ, చ = మరియు, సరస్వతీ = సరస్వతీ, శ్రీ = శ్రీ, దుర్గా = దుర్గా, ఉషా = ఉష, తథా = అలాగే, లక్ష్మీః = లక్ష్మీ, శ్రుతిః = శ్రుతి, చ = మరియు, ఏవ = నిశ్చయంగా, స్మృతిః = స్మృతి, ధృతి = ధృతి, శ్రద్ధా = శ్రద్ధా, మేధా = మేధా, మతిః = మతి, కాంతిః = కాంతి, ఆర్యా = ఆర్య, షోడశ = పదహారు, శక్తయః = శక్తులు.

తాత్పర్యం:

కరాళి, వికారాళి, ఉమ, సరస్వతి, శ్రీ, దుర్గ, ఉష, లక్ష్మి, శ్రుతి, స్మృతి, ధృతి, శ్రద్ధా, మేధ, మతి, కాంతి, ఆర్య అనే వారు పదహారు మంది మహాశక్తులు.

శ్లోకం:

నీలజీమూత సంకాశాః కరవాలకరాంబుజా

సమాఖేటక ధారిణ్యో యుద్ధోప క్రాంతమానసాః||

ప్రతిపదార్థం:

నీలజీమూత = నీలమేఘాల వంటి, సంకాశాః = కాంతి కలిగి, కరవాల = కత్తులను, కరాంబుజా = పద్మముల వంటి చేతులలో దాల్చినవారు, సమాఖేటక = సమము మరియు ఆఖేటకము మొదలైన ఆయుధాలు, ధారిణ్యః = ధరించినవారు, యుద్ధోపక్రాంత = యుద్ధానికి సన్నద్ధమైన, మానసాః = మనస్సు కలవారు.

తాత్పర్యం:

వారు నీలమేఘము వంటి కాంతి కలిగి చేతులందు కత్తులు, సమము, ఆఖేటకము మొదలైన ఆయుధాలు దాల్చి యుద్ధ సన్నద్ధులై ఉంటారు.

శ్లోకం:

సేనాన్యః సకలా ఏతాః శ్రీదేవ్యా జగదీశితుః

ప్రతి బ్రహ్మాండ సంస్థానాం శక్తీనాం నాయికాః స్మృతాః||

బ్రహ్మాండక్షోభకారిణ్యో దేవీశక్త్యుపబృంహితాః|

నానారథసమారూఢా నానాశక్తిభిరన్వితాః||

ఏతత్పరా క్రమం వక్తుం సహస్రాస్యో పి న క్షమః

ప్రతిపదార్థం:

సేనాన్యః = సేనానాయికలు, సకలాః = అందరూ, ఏతాః = వీరు, శ్రీదేవ్యాః = శ్రీదేవి యొక్క, జగదీశితుః = జగదీశ్వరి అయిన దేవి యొక్క, ప్రతి = ప్రతి, బ్రహ్మాండ = బ్రహ్మాండమండలి, సంస్థానాం = సంస్థలందలి, శక్తీనాం = శక్తులకు, నాయికాః = నాయికలుగా, స్మృతాః = చెప్పబడ్డారు, బ్రహ్మాండ = బ్రహ్మాండాలనే, క్షోభకారిణ్యః = క్షోభకు గురిచేసేవారు/తలక్రిందులు చేసేవారు, దేవీశక్తి = దేవీశక్తితో, ఉపబృంహితాః = సంపన్నులు, నానా = వివిధములైన, రథ = రథాలను, సమారూఢాః = అధిరోహించినవారు, నానా = పలు, శక్తిభిః = శక్తులతో, అన్వితాః = కూడినవారు, ఏతత్ = వీరి, పరాక్రమం = పరాక్రమాన్ని, వక్తుం = చెప్పుటకు, సహస్ర = వేయి, ఆస్యః = ముఖములు కల ఆదిశేషుడైనా, అపి = కూడా, న = లేదు, క్షమః = సమర్థుడు.

తాత్పర్యం:

వారందరూ జగదీశ్వరీదేవి యొక్క సేనానాయికలు. ప్రతి బ్రహ్మాండమండలి శక్తులకన్నిటికీ మహానాయికలుగా పేరుగాంచారు. వారు బ్రహ్మాండాలనే తలక్రిందులుగా జేసే శక్తి కలవారు, దేవీశక్తి సంపన్నులు. నానా రథాలెక్కి పలు శక్తులను ధరించేవారు. ఆదిశేషుడు కూడా వారి పరాక్రమం తెలుపజాలడు.

15. ముక్తారత్న ప్రాకారం (ముత్యాల ప్రాకారం)

ఇంద్రనీలమహాసాలా దగ్రే తు బహు విస్తృతః |
ముక్తా ప్రాకార ఉదితో దశయోజన దైర్ఘ్యవాన్ ||
ప్రతిపదార్థం:
ముక్తారత్న ప్రాకారం = ముత్యాల ప్రాకారము, ఇంద్రనీలమహాసాలా = ఇంద్రనీలమణుల ప్రాకారానికి, అగ్రే = ఎగువగా, తు = మరియు, బహు = మిక్కిలి, విస్తృతః = విస్తారముగల, ముక్తా ప్రాకారః = ముత్యాల ప్రాకారము, ఉదితః = చెప్పబడినది, దశయోజన = పది యోజనాల, దైర్ఘ్యవాన్ = పొడవు/ఎత్తు గలది.
తాత్పర్యం:
ఇంద్రనీల ప్రాకారానికి ఎగువగా లోపలివైపున విస్తారముగల ఇంకొక ప్రాకారం ఉంది. అది ముత్యాల ప్రాకారం. పది యోజనాల ఎత్తున తళతళలాడుతూ ఉంటుంది.

మధ్యభూః పూర్వ వత్రోక్తా తన్మధ్యేష్ట దళాంబుజమ్ |
ముక్తామణిగణాకీర్ణం విస్తృతం తు సకేసరమ్ ||
ప్రతిపదార్థం:
మధ్యభూః = మధ్యభాగము, పూర్వవత్రోక్తా = ముందు చెప్పిన విధంగానే ఉన్నది, తన్మధ్యే = ఆ మధ్యలో, అష్ట దళాంబుజమ్ = ఎనిమిది దళాల కమలం ఉంది, ముక్తామణిగణాకీర్ణం = ముత్యాల మణుల కాంతులతో నిండినది, విస్తృతం = విస్తారమైనది, తు = మరియు, సకేసరమ్ = కేసరాలతో కూడినది.
తాత్పర్యం:
అందలి నేల అంతా జాతిముత్యాల కాంతులను విరజిమ్ముతుంటుంది. మధ్యలో ఎనిమిది దళాల కమలం వెలుగులీనుతుంటుంది. ఆ ముత్యాల మణుల కాంతులీనుతున్న కమలంలో లెక్కకు మించి కేసరాలుంటాయి.

తత్ర దేవీసమాకారా దేవ్యాయుధధరాః సదా |
సంప్రోక్తా అష్టమంత్రిణ్యో జగద్వార్తా ప్రబోధికాః ||
ప్రతిపదార్థం:
తత్ర = అక్కడ, దేవీ సమాకారాః = దేవితో సమానమైన ఆకారము గలవారు, దేవ్యాయుధధరాః = దేవి ఆయుధాలు దాల్చినవారు, సదా = ఎల్లప్పుడూ, సంప్రోక్తాః = చెప్పబడుతున్నారు, అష్టమంత్రిణ్యః = అష్టమంత్రిణులు, జగద్వార్తా = లోకాల వార్తలను, ప్రబోధికాః = తెలుపగలవారు.
తాత్పర్యం:
అచట దేవితో సమానమైన ఆకారమును, దేవి ఆయుధాలు దాల్చినవారు ఉన్నారు. వారు అష్టమంత్రిణులు. వారు ఎల్లలోకాల వార్తలను తెలుపగలవారు.

దేవీ సమానభోగాస్తా ఇంగితజ్ఞా స్తు పండితాః |
కుశలాః సర్వకార్యేషు స్వామికార్యపరాయణాః ||
ప్రతిపదార్థం:
దేవీ సమానభోగాః = దేవితో సమానమైన సుఖ భోగాలను అనుభవించేవారు, తాః = వారు, ఇంగితజ్ఞాః = ఇంగితమెరిగినవారు, తు = మరియు, పండితాః = పండితురాళ్ళు, కుశలాః = సమర్థులు/చతురలు, సర్వకార్యేషు = అన్ని కార్యాలలో, స్వామికార్యపరాయణాః = స్వామికార్య పరాయణులు.

తాత్పర్యం:

వారు దేవితో సమానమైన సుఖ భోగాలను అనుభవిస్తుంటారు. ఇంగితమెరిగినవారు. పండితురాళ్ళు. అన్ని కార్యాలలో వారు చతురలు, స్వామికార్య పరాయణులు.

దేవ్యభిప్రాయ బోధ్యస్తా శ్చతురా అతిసుందరాః ||

ప్రతిపదార్థం:

దేవ్యభిప్రాయ = దేవి మనస్సును, బోధ్యాః = బాగా అర్థం చేసికొనేవారు, తాః = వారు, చతురాః = చతురులు, అతిసుందరాః = అతిలోక సుందరులు.

తాత్పర్యం:

వారు అతిలోక సుందరులు, దేవి మనస్సును బాగా అర్థం చేసికొనేవారు.

నానాశక్తి సమాయుక్తాః ప్రతి బ్రహ్మాండవర్తినామ్।

ప్రాణినాం తాః సమాచారం జ్ఞానశక్త్యా విదంతి చ||

ప్రతిపదార్థం:

నానాశక్తి = అనేక శక్తులతో, సమాయుక్తాః = కూడి ఉన్నవారు, ప్రతి = ప్రతి, బ్రహ్మాండవర్తినామ్ = బ్రహ్మాండముల యందున్న, ప్రాణినామ్ = ప్రాణుల యొక్క, తాః = వారు, సమాచారం = సమాచారాలను, జ్ఞానశక్త్యా = జ్ఞానశక్తితో, విదంతి = తెలుసుకోగలరు, చ = మరియు.

తాత్పర్యం:

వారు ప్రతి బ్రహ్మాండమందలి అనేక శక్తులతో కూడి ఉంటారు. తమ జ్ఞానశక్తితో ప్రాణుల సమాచారాలను తెలుసుకోగలరు.

తాసాం నామాని వక్ష్యామి మత్తః శృణునృపోత్తమ।

అనంగకుసుమా ప్రోక్తా ప్యనం గకుసుమాతురా||

ప్రతిపదార్థం:

తాసాం = వారి యొక్క, నామాని = పేర్లను, వక్ష్యామి = చెబుతాను, మత్తః = నా నుండి, శృణు = విను, నృపోత్తమ = రాజా, అనంగకుసుమా = అనంగకుసుమ, ప్రోక్తా = చెప్పబడినది, అపి = మరియు, అనంగకుసుమాతురా = అనంగకుసుమాతుర.

తాత్పర్యం:

రాజా! వారి పేర్లు చెబుతాను విను. అనంగకుసుమ, అనంగకుసుమాతుర.

అనంగమదనా తద్వదనంగమదనాతురా।

భువనపాలా తు సా గగనవేగా చైవ తతః పరమ్ ||

ప్రతిపదార్థం:

అనంగమదనా = అనంగమదన, తద్వత్ = అదేవిధంగా, అనంగమదనాతురా = అనంగమదనాతుర, భువనపాలా = భువనపాల, తు = మరియు, సా = ఆవిడ, గగనవేగా = గగనవేగ, చ = మరియు, ఏవ = కూడా, తతః పరమ్ = ఆ తరువాత.

తాత్పర్యం:

అనంగమదన, అనంగమదనాతుర, ఆ తర్వాత భువనపాల, గగనవేగ అను పేర్లు కలవారు.

శశిరేఖా చ గగనరేఖా చైవ తతః పరమ్

పాశాంకుశవరాభీతి ధరా అరుణవిగ్రహాః||

ప్రతిపదార్థం:

శశిరేఖా = శశిరేఖ, చ = మరియు, గగనరేఖా = గగనరేఖ, చ = మరియు, ఏవ = కూడా, తతః పరమ్ = ఆ తరువాత, పాశాంకుశవరాభీతి ధరా = పాశాంకుశాలు, వరాభయముద్రలు దాల్చినవారు, అరుణవిగ్రహాః = ఎఱ్ఱని విగ్రహాల వారు.

తాత్పర్యం:

శశిరేఖ, గగనరేఖ అని వారి పేర్లు. వీరంతా పాశాంకుశాలు, వరాభయముద్రలు దాల్చిన ఎఱ్ఱని విగ్రహాల వారు.

విశ్వసంబంధినీం వార్తాం బోధయంతి ప్రతిక్షణమ్||

ప్రతిపదార్థం:

విశ్వసంబంధినీం = విశ్వసంబంధమైన, వార్తాం = వార్తలను, బోధయంతి = తెలుపగలరు, ప్రతిక్షణమ్ = ప్రతి క్షణము.

తాత్పర్యం:

వారు ఈ విశ్వమంతటా జరిగే వార్తలనన్నిటిని క్షణక్షణం తెలుపగలరు.

16. మరకత ప్రాకారం

శ్లోకం 1 & ౽

ముక్తాసాలా దగ్రభాగే మహామారకతోపరః||

సాలోత్తమః సముద్దిష్టో దశయోజన దైర్ఘ్యవాన్ నానాసౌభాగ్య సంయుక్తో నానాభోగ సమన్వితః||

ప్రతిపదార్థం:

ముక్తాసాలాత్ = ముక్తాసాలమునకు (ముత్యాల ప్రాకారమునకు), అగ్రభాగే = ఎగువన లేదా లోపలివైపున, మహామారకతః = గొప్ప మరకతమయమైన, అపరః = రెండవ, సాలోత్తమః = ప్రాకారశ్రేష్ఠము, సముద్దిష్టః = చెప్పబడినది, దశయోజన = పది యోజనముల, దైర్ఘ్యవాన్ = పొడవు/ఎత్తు కలది, నానా = అనేకమైన, సౌభాగ్య = సౌభాగ్యములతో, సంయుక్తః = కూడినది, నానాభోగ = అనేక భోగములతో, సమన్వితః = సమన్వితమైనది.

తాత్పర్యం:

ముక్త (ముత్యాల) ప్రాకారానికి ఎగువన లోపలివైపున మరకత ప్రాకారం ఒప్పియున్నది. అది పదియోజనాల ఎత్తు కలది. భోగభాగ్యాలకి ఉనికిపట్టు. అందలి వేల భవనాలు మరకత మణులతో నిర్మించబడి కాంతులు విరజిమ్ముతుంటాయి.

శ్లోకం 3

మధ్యభూస్తా దృశీ ప్రోక్తా సదనాని తథైవచ షట్కోణ మత్ర విస్తీర్ణం కోణస్థా దేవతాః శృణు ||

ప్రతిపదార్థం:

మధ్యభూః = మధ్యభూమి, తాదృశీ = అటువంటిదిగానే, ప్రోక్తా = చెప్పబడినది, సదనాని = భవనములు, తథైవ = అట్లే, చ = మరియు, అత్ర = ఇక్కడ, షట్కోణమ్ = షట్కోణము (ఆరు కోణములు), విస్తీర్ణమ్ = విస్తారమైనదిగా కలదు, కోణస్థాః = కోణములందున్న, దేవతాః = దేవతలను గురించి, శృణు = వినుము.

తాత్పర్యం:

ఆ ప్రాకారపు మధ్యభూమి కూడా అలాగే చెప్పబడింది. అచటి భవనాలు కూడా అటువంటివే. మరియు ఇక్కడ షట్కోణములు విస్తారముగా కలవు. ఆ కోణములందున్న దేవతల పేర్లు వినుము.

శ్లోకం 4

పూర్వకోణే చతుర్వక్త్రో గాయత్రీ సహితో విధిః కుండికాక్ష గుణాభీతి దండాయుధ ధరః పరః||

ప్రతిపదార్థం:

పూర్వకోణే = తూర్పు కోణమునందు, చతుర్వక్త్రః = నాలుగు ముఖములు గలవాడు, గాయత్రీ సహితః = గాయత్రీ దేవితో కూడిన, విధిః = బ్రహ్మ, కుండికా = కమండలువు, అక్ష = అక్షమాల, గుణా = గుణములు, ఆభీతి = అభయమును, దండాయుధ ధరః = దండమును ఆయుధముగా ధరించినవాడు, పరః = శ్రేష్ఠుడు.

తాత్పర్యం:

తూర్పు కోణమందు నాలుగు ముఖములు గల బ్రహ్మ గాయత్రీ దేవితో కూడి ఉన్నాడు. కమండలువు, అక్షమాల, అభయం, దండాయుధములను దాల్చి ఆ పరమేశ్వరుడు విరాజిల్లుతుంటాడు.

శ్లోకం 5 & 6a

తదాయుధ ధరా దేవీ గాయత్రీ పరదేవతా| వేదాః సర్వే మూర్తిమంతః శాస్త్రాణివివిధాని చ||

ప్రతిpదార్థం:

తదాయుధ ధరా = అటువంటి ఆయుధములను ధరించిన, దేవీ = దేవత, గాయత్రీ = గాయత్రి, పరదేవతా = పరదేవతగా ఉన్నది, సర్వే వేదాః = సమస్త వేదములు, మూర్తిమంతః = శరీరధారులై, చ = మరియు, వివిధాని శాస్త్రాణి = వివిధములైన శాస్త్రములు.

తాత్పర్యం:

అటువంటి ఆయుధములను ధరించి పరదేవతయగు గాయత్రి ప్రకాశిస్తుంటుంది. సర్వ వేదాలు మరియు వివిధ శాస్త్రములు శరీరధారులై ఇక్కడ నివసిస్తున్నాయి.

శ్లోకం 6b & 7

స్మృతయశ్చ పురాణాని మూర్తి మంతి వసంతి హి యే బ్రహ్మవిగ్రహాః సంతి గాయత్రీ విగ్రహాశ్చ యే||

ప్రతిపదార్థం:

స్మృతయః చ = స్మృతులు కూడా, పురాణాని = పురాణములు, మూర్తిమంతి = శరీరధారులై, వసంతి = నివసించుచున్నవి, హి = నిశ్చయముగా, యే = ఏవైతే, బ్రహ్మవిగ్రహాః = బ్రహ్మ స్వరూపములు, సంతి = ఉన్నవో, చ = మరియు, గాయత్రీ విగ్రహాః = గాయత్రీ స్వరూపములు, యే = ఏవి ఉన్నవో.

తాత్పర్యం:

స్మృతులు మరియు పురాణాలు కూడా శరీరధారులై నివసించుచున్నవి. ఏవైతే బ్రహ్మ స్వరూపాలు, గాయత్రీ స్వరూపాలుగా ఉన్నాయో, అవన్నీ ఇక్కడ ఉన్నాయి.

శ్లోకం

వ్యాహృతీనాం విగ్రహాశ్చ తేనిత్యం తత్ర సంతి హి|

ప్రతిపదార్థం:

వ్యాహృతీనాం = వ్యాహృతుల యొక్క, విగ్రహాః = విగ్రహములు/రూపములు, చ = మరియు, తే = ఆ రూపములు, నిత్యమ్ = నిత్యము, తత్ర = అక్కడ, సంతి = ఉన్నవి, హి = నిశ్చయముగా.

తాత్పర్యం:

బ్రహ్మ స్వరూపాలు, గాయత్రి స్వరూపాలు, వ్యాహృతుల రూపాలు అచట నివసిస్తుంటాయి.

శ్లోకం

రక్షః కోణేశంఖచక్ర గదాంబుజ కరాంబుజాః||

సావిత్రీ వర్తతేతత్ర మహావిష్ణుశ్చ తాదృశః

ప్రతిపదార్థం:

రక్షః కోణే = నైరృత కోణమునందు, శంఖచక్ర = శంఖ చక్రములు, గదా = గద, అంబుజ = పద్మములను, కరాంబుజాః = చేతుల యందు దాల్చినవారు, సావిత్రీ = సావిత్రి, వర్తతే = ఉన్నది, తత్ర = అక్కడ, మహావిష్ణుః = మహావిష్ణువు, చ = మరియు, తాదృశః = అటువంటివాడే.

తాత్పర్యం:

నైరృతకోణమునందు శంఖచక్రాలు, గదాపద్మాలు చేతియందు దాల్చి సావిత్రీ విష్ణులు నివాసమైయుంటారు.

శ్లోకం

యే విష్ణు విగ్రహాః సంతి మత్స్యకూర్మాదయోఽ ఖిలాః|

సావిత్రీ విగ్రహాయే చతే సర్వేతత్ర వసంతి హి

ప్రతిపదార్థం:

యే = ఏవైతే, విష్ణు విగ్రహాః = విష్ణు విగ్రహములు, సంతి = ఉన్నవో, మత్స్యకూర్మ = మత్స్య, కూర్మ, ఆదయః = మొదలైనవి, అఖిలాః = సమస్తమైనవి, సావిత్రీ విగ్రహాః = సావిత్రీ స్వరూపాలు, యే = ఏవైతే, చ = మరియు, తే = అవి, సర్వే = అన్నీ, తత్ర = అక్కడ, వసంతి = నివసించుచున్నవి, హి = నిశ్చయముగా.

తాత్పర్యం:

మత్స్యం, కూర్మం మొదలైన విష్ణుని విగ్రహాలు, సావిత్రీ స్వరూపాలు అన్నీ అచట వెలసియుంటాయి.

శ్లోకం

వాయుకోణే పరశ్వక్షమాలాభయవరాన్వితః||వర్ణ మణిద్వీప

మహారుద్రో వర్తతేత్ర సరస్వత్యపి తాదృశీ|

ప్రతిపదార్థం:

వాయుకోణే = వాయవ్య కోణమునందు, పరశ్వ = పరశువు, అక్షమాల = అక్షమాల, అభయ = అభయము, వర = వరములతో, అన్వితః = కూడినవాడు, మహారుద్రః = మహారుద్రుడు, వర్తతే = ఉన్నాడు, అత్ర = ఇక్కడ, సరస్వతీ = సరస్వతి, అపి = కూడా, తాదృశీ = అటువంటిదే.

తాత్పర్యం:

వాయుకోణమున పరశువు, అక్షమాల, అభయవరములు దాల్చి మహారుద్రుడు ప్రకాశిస్తుంటాడు.

శ్లోకం

యే యేతు రుద్రభేదాః స్యు ర్దక్షిణా స్యాదయోనృప||

గౌరీభేదాశ్చ యే సర్వే తే తత్ర నివసంతి హి

ప్రతిపదార్థం:

యే యే తు = ఏయే, రుద్రభేదాః = రుద్ర భేదములు, స్యుః = కలవో, దక్షిణామూర్తి ఆదయోః = దక్షిణామూర్తి మొదలైనవి, నృప = రాజా, గౌరీ భేదాః = గౌరీ భేదములు, చ = మరియు, యే = ఏవైతే, సర్వే = అన్నీ, తే = అవి, తత్ర = అక్కడ, నివసంతి = నివసించుచున్నవి, హి = నిశ్చయముగా.

తాత్పర్యం:

దక్షిణామూర్తి మొదలైన రుద్రుని విగ్రహాలు, శ్రీగౌరీ స్వరూపాలు అచట విలసిల్లుతుంటారు.

శ్లోకం

చతుః షష్ట్యాగమా యే చ యేచాన్యేది ప్యాగమాః స్మృతాః||

ప్రతిపదార్థం:

చతుః షష్టి = అరవైనాలుగు, ఆగమాః = ఆగమములు, యే = ఏవైతే, చ = మరియు, యే = ఏవి, చ అన్యే అపి = ఇతరమైనవి కూడా, ఆగమాః = ఆగమములు, స్మృతాః = చెప్పబడినవో.

తాత్పర్యం:

అక్కడ అరవైనాలుగు ఆగమాలు, తక్కిన ఇతర ఆగమాలు కూడా రూపుదాల్చి అలరారుతుంటాయి.

శ్లోకం

తే సర్వే మూర్తిమంతశ్చ తత్రవై నివసంతిహి|

ప్రతిపదార్థం:

తే = ఆ, సర్వే = అందరూ, మూర్తిమంతః = శరీరధారులై, చ = మరియు, తత్ర = అక్కడ, వై = నిశ్చయముగా, నివసంతి = నివసించుచున్నారు, హి = ఎల్లప్పుడు.

తాత్పర్యం:

వారందరు శరీరధారులై నిశ్చయముగా అక్కడ నివసిస్తున్నారు.

శ్లోకం

అగ్నికోణే రత్నకుంభం తథా మణికరండకమ్|| దధానో నిజహస్తాభ్యాం కుబేరో ధననాయకః

ప్రతిపదార్థం:

అగ్నికోణే = ఆగ్నేయ కోణమునందు, రత్నకుంభం = రత్నముల కుంభమును, తథా = అట్లే, మణికరండకం = మణుల పెట్టెను, దధానః = ధరించుచు, నిజహస్తాభ్యాం = తన రెండు చేతుల చేత, కుబేరః = కుబేరుడు, ధననాయకః = ధనమునకు నాయకుడు.

తాత్పర్యం:

అగ్నికోణమందు తన చేతులతో రత్నకుంభం, మణికరండం దాల్చి ధనపతియైన కుబేరుడు వెలుగొందుతుంటాడు.

శ్లోకం

నానావీథీసమాయుక్తో మహాలక్ష్మీ సమన్వితః దేవ్యానిధిపతిస్త్వాస్తే స్వగుణైః పరివేష్టితః

ప్రతిపదార్థం:

నానా = అనేకమైన, వీథీ = వీధులతో, సమాయుక్తః = కూడినవాడు, మహాలక్ష్మీ = మహాలక్ష్మితో, సమన్వితః = కూడినవాడు, దేవ్యా = దేవితో, నిధిపతిః = నిధిపాలకుడు, తు = అటులనే, ఆస్తే = ఉన్నాడు, స్వగుణైః = తన గుణముల చేత, పరివేష్టితః = పరివేష్టితుడై ఉన్నాడు.

తాత్పర్యం:

అతడు చాలా వీధులలో మహాలక్ష్మిని కూడియుంటాడు. ధనపతి అచట తన దేవితో తన గణాలతో కూడి వసిస్తుంటాడు.

శ్లోకం

వారుణేతు మహాకోణే మదనో రతి సంయుతః| పాశాంకుశధనుర్బాణధరో నిత్యం విరాజతే| శృంగారమూర్తిమంతస్తు తత్ర సన్నిహితాః సదా||

ప్రతిపదార్థం:

వారుణే = పశ్చిమ (మహా) కోణమునందు, తు = అటులనే, మదనః = మదనుడు (మన్మథుడు), రతి సంయుతః = రతితో కూడినవాడు, పాశ = పాశము, అంకుశ = అంకుశము, ధనుః = ధనుస్సు, బాణ = బాణములను, ధరః = ధరించినవాడు, నిత్యం = నిత్యము, విరాజతే = ప్రకాశించుచున్నాడు, శృంగార = శృంగార రసము, మూర్తిమంతః = మూర్తిభవించినవారు, తు = అటులనే, తత్ర = అక్కడ, సన్నిహితాః = చేరియున్నారు, సదా = ఎల్లప్పుడు.

తాత్పర్యం:

పడమటి కోణమున కామదేవుడు రతితో కూడి చెలువుమీరుతుంటాడు. అతడు పాశాంకుశాలు, చెఱకువిల్లు అమ్ములు దాల్చి శృంగారాది రసములు మూర్తిమంతములై కొలువ సొబగు మిగిలి ఉంటాడు.

శ్లోకం

ఈశానకోణే విఘ్నేశ నిత్యం పుష్టిసమన్వితః పాశాంకుశధరో వీరో విఘ్నహర్తా విరాజతే||

ప్రతిపదార్థం:

ఈశానకోణే = ఈశాన్య కోణమునందు, విఘ్నేశః = విఘ్నేశ్వరుడు, నిత్యం = ఎల్లప్పుడు, పుష్టి సమన్వితః = పుష్టితో (సంపదతో) కూడినవాడు, పాశాంకుశధరః = పాశాంకుశములను ధరించినవాడు, వీరః = వీరుడు, విఘ్నహర్తా = విఘ్నములను హరించువాడు, విరాజతే = ప్రకాశించుచున్నాడు.

తాత్పర్యం:

ఈశాన్యకోణంలో పుష్టితో పాశాంకుశాలు దాల్చి విఘ్నహరుడైన విఘ్నేశుడు నిత్యం వీరవేషమున తనరారుతుంటాడు.

శ్లోకం

విభూతయో గణేశస్య యా యాః సంతి నృపోత్తమ| తాః సర్వా నివసంత్యత్ర మహైశ్వర్య సమన్వితాః||

ప్రతిపదార్థం:

విభూతయః = విభూతులు (సంపదలు), గణేశస్య = గణేశుని యొక్క, యా యాః = ఏయే, సంతి = ఉన్నవో, నృపోత్తమ = రాజా, తాః = అవి, సర్వాః = అన్నీ, నివసంతి అత్ర = ఇక్కడ నివసించుచున్నవి, మహైశ్వర్య సమన్వితాః = మహైశ్వర్యములతో కూడినవై.

తాత్పర్యం:

గణపతి విభూతులెన్ని ఉన్నాయో అన్నీ అచట గొప్ప సంపదలతో తులతూగుతుంటాయి.

శ్లోకం

ప్రతి బ్రహ్మండ స్వస్థానాం బ్రహ్మదీనాం సమష్టయః|| ఏతేబ్రహ్మదయః ప్రోక్తాః సేవంతే జగదీశ్వరమ్||

ప్రతిపదార్థం:

ప్రతి = ప్రతి, బ్రహ్మండ = బ్రహ్మండమునందలి, స్వస్థానాం = తమ స్థానములందున్న, బ్రహ్మదీనాం = బ్రహ్మ మొదలైనవారి యొక్క, సమష్టయః = సమష్టి రూపములైనవారు, ఏతే = ఈ, బ్రహ్మదయః = బ్రహ్మ మొదలైనవారు, ప్రోక్తాః = చెప్పబడినవారు, సేవంతే = సేవించుచున్నారు, జగదీశ్వరమ్ = జగదీశ్వరిని.

తాత్పర్యం:

అక్కడ ప్రతి బ్రహ్మండమందలి బ్రహ్మదుల సమష్టి రూపులైన బ్రహ్మదులందరూ శ్రీజగదీశ్వరిని నిత్యం సేవిస్తుంటారు.

17. విద్రుమ ప్రాకారం

శ్లోకం:

మహామారకతస్యాగ్రే శతయోజన దైర్ఘ్యవాన్

ప్రవాళశాలో స్త్యపరః కుంకుమారుణ విగ్రహః||

ప్రతిపదార్థం:

మహా = గొప్పదైన, మారకతస్య = మరకత (పచ్చల) ప్రాకారమునకు, అగ్రే = ఎగువగా, శతయోజన = నూరు యోజనముల (పది యోజనాల), దైర్ఘ్యవాన్ = పొడవు కలిగిన, ప్రవాళశాల = పగడాల ప్రాకారము, అస్తి + అపరః = మరొకటి ఉన్నది, కుంకుమ = కుంకుమవలె, అరుణ = ఎఱ్ఱనైన, విగ్రహః = ఆకారము కలిగినది.

తాత్పర్యం:

మరకత ప్రాకారానికి ఎగువగా లోపలి వైపున పది యోజనాల ఎత్తున కుంకుమవలె ఎఱ్ఱనైన పగడాల ప్రాకారం మెరుస్తుంటుంది.

---

౨. ప్రాకారంలోని భవనాలు మరియు స్వామినులు

శ్లోకం:

మధ్యభూస్తాదృశీ ప్రోక్తా సదనాని చ పూర్వవత్|

తన్మధ్యే పంచభూతానాం స్వామిన్యః పంచ సంతి చ||

ప్రతిపదార్థం:

మధ్యభూః = మధ్యభూమి, తాదృశీ = అటువంటిదిగానే, ప్రోక్తా = చెప్పబడినది, సదనాని = భవనములు, చ = మరియు, పూర్వవత్ = ముందు వలెనే, తన్మధ్యే = దాని మధ్యలో, పంచభూతానాం = పంచభూతములకు, స్వామిన్యః = దేవతలు లేదా స్వామినులు, పంచ = ఐదుగురు, సంతి = ఉన్నారు, చ = మరియు.

తాత్పర్యం:

దాని నడుమనున్న భవనాలన్నీ పగడాల వలె ఎఱ్ఱగా మిరుమిట్లు గొలుపుతుంటాయి. దాని నడుమ పంచభూతాల స్వామినులు ఐదుగురు ఉన్నారు.

---

3. పంచభూతాల స్వామినులు

శ్లోకం:

హృల్లేఖా గగనా రక్తా చతుర్థీ తు కరాళికా

మహోచ్ఛుష్మా పంచమీ చ పంచభూత సమప్రభాః||

ప్రతిపదార్థం:

హృల్లేఖా = హృల్లేఖ, గగనా = గగన, రక్తా = రక్త, చతుర్థీ = నాలుగవది, తు = అయిన, కరాళికా = కరాళిక, మహోచ్ఛుష్మా = మహోచ్ఛుష్మ, పంచమీ = ఐదవది, చ = మరియు, పంచభూత = పంచభూతముల వంటి, సమప్రభాః = కాంతి కలిగినవారు.

తాత్పర్యం:

హృల్లేఖ, గగన, రక్త, కరాళిక, మహోచ్ఛుష్మ అనే వాళ్ళు పంచ భూతముల వంటి కాంతిగలవారు.

---

4. వారి వేషధారణ మరియు అలంకారాలు

శ్లోకం:

పాశాంకుశ వరాభీతి ధారిణ్యో మిత భూషణాః

దేవీసమాన వేషాఢ్యా నవయౌవన గర్వితాః||

ప్రతిపదార్థం:

పాశాంకుశ = పాశము, అంకుశము, వరాభీతి = వరము, అభయములను, ధారిణ్యః = ధరించినవారు, మిత భూషణాః = అనేక అలంకారాలు మరియు ఆభరణములు దాల్చినవారు, దేవీసమాన = దేవితో సమానమైన, వేష = వేషధారణ, ఆఢ్యా = కలిగినవారు, నవయౌవన = నవయౌవనముతో, గర్వితాః = గర్వించినవారు.

తాత్పర్యం:

వరాభయ పాశాంకుశాలు ధరించి అనేక అలంకారాలు దాల్చి, దేవి వలె వేషభూషలు గల్గి నవయౌవనంతో గర్విస్తుంటారు.

18. నానారత్న ప్రాకారం (మాణిక్యమండపం):

శ్లోకం 1:

ప్రవాళశాలా దగ్రేతు నవరత్న వినిర్మితః||

బహుయోజన విస్తీర్ణో మహాశాలోస్తి భూమిప||

ప్రతిపదార్థం:

భూమిప = ఓ రాజా, ప్రవాళశాలా = ప్రవాళ (పగడాల) ప్రాకారానికి, అగ్రేతు = ముందుభాగంలో, నవరత్న = నవరత్నాలతో, వినిర్మితః = నిర్మించబడిన, బహుయోజన = అనేక యోజనాల, విస్తీర్ణః = విస్తీర్ణత గల, మహాశాలః = పెద్ద ప్రాకారము, అస్తి = ఉన్నది.

తాత్పర్యం:

ఓ రాజా! పగడాల ప్రాకారానికి ముందు అనేక యోజనాల వైశాల్యం గల నవరత్న ప్రాకారం ఉన్నది.

శ్లోకం 2:

తత్రచామ్నాయదేవీనాం సదనాని బహూన్యపి!

నవరత్న మయాన్యేవ తదాగా శ్చ సరాంసి చ||

ప్రతిపదార్థం:

తత్ర = అక్కడ, చ = మరియు, ఆమ్నాయదేవీనాం = ఆమ్నాయ దేవతల యొక్క, సదనాని = భవనాలు / నివాసాలు, బహూని = చాలా, అపి = ఉన్నాయి, నవరత్నమయాని = నవరత్నమయాలే, ఏవ = అని నిశ్చయం, తదాగాః = ఆ చెఱువులు, చ = మరియు, సరాంసి = కొలంకులు, చ = కూడా.

తాత్పర్యం:

అక్కడ ఆమ్నాయ దేవతల యొక్క భవనాలు చాలా ఉన్నాయి. అచట ఉన్న చెఱువులు, కొలంకులు కూడా నవరత్నమయాలే.

శ్లోకం 3:

శ్రీదేవ్యా యే వతారాః స్యు స్తే తత్ర నివసంతి హి

మహావిద్యా మహాభేదాః సంతి తత్రైవ భూమిప||

ప్రతిపదార్థం:

శ్రీదేవ్యాః = శ్రీదేవి యొక్క, యే = ఏ, అవతారాః = అవతారాలు, స్యుః = ఉన్నాయో, తే = అవి, తత్ర = అక్కడ, నివసంతి = నివసిస్తూ ఉన్నాయి, హి = కదా, మహావిద్యా = మహవిద్యలు, మహాభేదాః = వాటి భేదాలు, తత్రైవ = అక్కడే, సంతి = ఉన్నాయి, భూమిప = ఓ రాజా.

తాత్పర్యం:

ఓ రాజా! శ్రీదేవి యొక్క అవతారాలు అక్కడ నివసిస్తున్నాయి. కాళి, తార, షోడశి, భైరవి, మాతంగి మొదలైన దశమహావిద్యలు మరియు వాటి భేదాలు అక్కడనే ఉన్నాయి.

శ్లోకం 4:

నిజావరణ దేవీభి ర్నిజభూషణ వాహనైః।

సర్వదేవ్యో విరాజంతే కోటిసూర్య సమప్రభాః॥

ప్రతిపదార్థం:

సర్వదేవ్యః = సకల దేవీ రూపాలు, నిజావరణదేవీభిః = తమ తమ ఆవరణ దేవతలతోను, నిజభూషణ = తమ అలంకారాలతోను, వాహనై = వాహనములతోను, కోటిసూర్యసమప్రభాః = కోటి సూర్యుల కాంతితో సమానమైన కాంతులు గలవారై, విరాజంతే = ప్రకాశిస్తూ ఉన్నారు.

తాత్పర్యం:

అక్కడ సకల దేవీ రూపాలు తమ తమ ఆవరణ దేవతలతో, అలంకారాలు దాల్చి కోటి సూర్యకాంతులతో విరాజిల్లుతుంటారు.

శ్లోకం 5:

తత్రత్యం వస్తుమాత్రం తు చింతామణి వినిర్మితమ్।

సప్తకోటి మహామంత్రదేవతాః సంతి తత్రహి

ప్రతిపదార్థం:

తత్రత్యం = అక్కడ ఉన్న, వస్తుమాత్రం = ప్రతి వస్తువు మాత్రమే, తు = అయితే, చింతామణి = చింతామణులతో, వినిర్మితం = నిర్మించబడినది, సప్తకోటి = ఏడుకోట్ల, మహామంత్రదేవతాః = మహామంత్ర దేవతలు, సంతి = ఉన్నారు, తత్రహి = అక్కడనే.

తాత్పర్యం:

అక్కడ ఉన్న ప్రతి వస్తువు చింతామణులచే నిర్మించబడినదే. అక్కడే ఏడుకోట్ల మహామంత్రాలు రూపుదాల్చి శోభిల్లుతుంటాయి.

శ్లోకం 6, 7:

నవరత్నమయా దగ్రే చింతామణిగృహం మహత్॥

సూర్యోద్గారోపలై స్తద్వచ్చంద్రోద్గారోపలై స్తథా॥

విద్యుత్ప్రభోపలైః స్తంభాః కల్పితా స్తు సహస్రశః

ప్రతిపదార్థం:

నవరత్నమయాత్ = నవరత్నమయ ప్రాకారానికి, అగ్రే = ముందు, మహత్ = గొప్పదైన, చింతామణిగృహం = చింతామణి గృహం ఉన్నది, తద్వత్ = అలాగే, సూర్యోద్గారోపలైః = సూర్యకాంతినిచ్చే రాళ్ళతోను, తథా = అట్లే, చంద్ర◌ో◌ద్గారోపలైః = చంద్రకాంతినిచ్చే రాళ్ళతోను, విద్యుత్ప్రభోపలైః = విద్యుత్ కాంతినిచ్చే రాళ్ళతోను, సహస్రశః = వేలాదిగా, స్తంభాః = స్తంభాలు, కల్పితాః తు = నిర్మించబడినవి.

తాత్పర్యం:

నవరత్న ప్రాకారానికి ముందు శ్రీకరమైన చింతామణి గృహం మహోజ్జ్వలంగా ప్రభలు విరజిమ్ముతుంటుంది. సూర్యకాంత, చంద్రకాంత, విద్యుత్ప్రభ రాళ్లతో వేలకొద్దీ స్తంభాలు నిర్మించబడ్డాయి.

శ్లోకం 8:

యేషాం ప్రభాభి రంతఃస్థం వస్తు కించిన్న దృశ్యతే॥

ప్రతిపదార్థం:

యేషాం = ఎవరి (ఆ స్తంభాల), ప్రభాభిః = కాంతుల వల్ల, అంతఃస్థం = లోపల ఉన్న, వస్తు = వస్తువు, కించిత్ = ఏదీ, న దృశ్యతే = కనిపించదు.

తాత్పర్యం:

ఆ స్తంభాల కాంతి సమూహం వల్ల లోపల ఏ వస్తువు కూడా కనిపించదు.

శ్లోకం 9:

ఇతి శ్రీదేవీ భాగవతే మహాపురాణే ద్వాదశస్కంధే ఏకాదశోధ్యాయః||

అథ ద్వాదశోధ్యాయః

ప్రతిపదార్థం:

ఇతి = ఇది, శ్రీదేవీభాగవతే = శ్రీదేవీ భాగవతమనే, మహాపురాణే = మహాపురాణములో, ద్వాదశస్కంధే = పన్నెండవ స్కంధములో, ఏకాదశః = పదునొకండవ, అధ్యాయః = అధ్యాయము, అథ = ఆ తరువాత, ద్వాదశః = పన్నెండవ, అధ్యాయః = అధ్యాయము.

తాత్పర్యం:

ఇది శ్రీదేవీ భాగవత మహాపురాణములోని పన్నెండవ స్కంధమునకు సంబంధించిన పదకొండవ అధ్యాయము. ఆ తరువాత పన్నెండవ అధ్యాయము ప్రారంభమవుతుంది.

దేవీ భాగవతంలోని మణిద్వీప వర్ణనలో "సహస్రస్తంభ మండపం"

సహస్రస్తంభ మండప వర్ణన

శ్లోకం 1:

తదేవ దేవీసదనం మధ్యభాగే విరాజతే|

సహస్ర స్తంభసంయుక్తా శ్చత్వారస్తేషు మండపాః||

ప్రతిపదార్థం:

తత్ = అది, ఏవ = మాత్రమే (అదే), దేవీసదనం = దేవి యొక్క దివ్య మందిరం, మధ్యభాగే = (చింతామణి గృహ) మధ్య భాగమునందు, విరాజతే = ప్రకాశిస్తున్నది, సహస్ర = వేయి, స్తంభ = స్తంభములతో, సంయుక్తాః = కూడినవి, తేషు = ఆ మందిరమునందు, చత్వారః = నాలుగు, మండపాః = మండపములు (కలవు).

తాత్పర్యం:

ఆ చింతామణి గృహ మధ్యభాగంలో శ్రీదేవి దివ్యమందిరం విరాజిల్లుతున్నది. ఆ మందిరంలో వేయి స్తంభాలతో కూడిన నాలుగు మండపాలు ఉన్నాయి.

శ్లోకం ౨:

శృంగారమండపశ్చైకో ముక్తిమండప ఏవచ|

జ్ఞానమండపసంజ్ఞస్తు తృతీయః పరికీర్తితః||

ప్రతిపదార్థం:

ఏకః = ఒకటి, శృంగారమండపః = శృంగార మండపము, చ = మరియు, ముక్తిమండపః = ముక్తి మండపము, ఏవ చ = కూడా, తృతీయః = మూడవది, జ్ఞానమండపసంజ్ఞః = జ్ఞాన మండపము అను పేరు గలదిగా, పరికీర్తితః = ప్రసిద్ధి గాంచినది.

తాత్పర్యం:

మొదటిది శృంగార మండపం, రెండవది ముక్తి మండపం, మూడవది జ్ఞాన మండపమని పిలువబడుతున్నాయి.

శ్లోకం 3:

ఏకాంతమండపశ్చైవ చతుర్థః పరికీర్తితః||

నానావితాన సంయుక్తా నానాధూపైస్తు ధూపితాః||

ప్రతిపదార్థం:

చతుర్థః = నాలుగవది, ఏకాంతమండపః = ఏకాంత మండపముగా, పరికీర్తితః = చెప్పబడినది, నానా = అనేక విధములైన, వితాన = అరుగులతో/చవుకములతో, సంయుక్తాః = కూడినవి, నానా = రకరకములైన, ధూపైః = ధూపములతో, ధూపితాః = సువాసనలు వెదజల్లబడుచున్నవి.

తాత్పర్యం:

నాలుగవది ఏకాంత మండపమని ప్రసిద్ధి. ఈ మండపాలు ఎన్నో రకాల మణుల అరుగులతో కూడి, రకరకాల ధూప సువాసనలతో నిరంతరం పరిమళిస్తుంటాయి.

శ్లోకం 4:

కోటి సూర్య సమాః కాంత్యా భ్రాజంతే మండపాః శుభాః|

తన్మండపానాం పరితః కాశ్మీరవనికా స్మృతా||

ప్రతిపదార్థం:

శుభాః = శుభప్రదమైన, మండపాః = ఆ మండపములు, కాంత్యా = కాంతిచేత, కోటి = కోటి మంది, సూర్య = సూర్యులతో, సమాః = సమానములై, భ్రాజంతే = ప్రకాశించుచున్నవి, తత్ = ఆ, మండపానాం = మండపములకు, పరితః = అంతటా (నలువైపులా), కాశ్మీరవనికా = కుంకుమపువ్వు వనములు, స్మృతా = ఉన్నట్లు చెప్పబడినది.

తాత్పర్యం:

మంగళకరమైన ఆ మండపాలు కోటి సూర్యుల కాంతితో సమానంగా ప్రకాశిస్తుంటాయి. ఆ మండపాలకు నలువైపులా కనులకు విందు చేసే కాశ్మీర (కుంకుమపువ్వు) వనాలు ఉన్నాయి.

శ్లోకం 5:

మల్లికాకుందవనికా యత్ర పుష్పలతాః స్థితాః|

అసంఖ్యాతా మృగమదైః పూరితాస్తత్ప్రసవా నృప||

ప్రతిపదార్థం:

నృప = ఓ రాజా (జనమేజయా), యత్ర = ఎక్కడైతే, మల్లికా = మల్లెలు, కుంద = మొల్లలు గల, వనికా = వనములు, పుష్పలతాః = పూలతీగలు, స్థితాః = ఉన్నవో, అసంఖ్యాతాః = లెక్కలేనన్ని, తత్ = ఆ వనములలోని, ప్రసవాః = పుష్పములు, మృగమదైః = కస్తూరి పరిమళములతో, పూరితాః = నిండి ఉన్నవో.

తాత్పర్యం:

ఓ రాజా! అక్కడ మల్లెలు, మొల్లలు మొదలైన పూలతీగలతో నిండిన వనాలు ఉన్నాయి. ఆ వనాల్లోని లెక్కలేనన్ని పుష్పాలు కస్తూరి వంటి దివ్య పరిమళాలను వెదజల్లుతుంటాయి.

శ్లోకం 6:

మహాపద్మాటవీ తద్వ ద్రత్నసోపాన నిర్మితా|

సుధారసేన సంపూర్ణా గుంజన్మత్త మధువ్రతా||

ప్రతిపదార్థం:

తద్వత్ = అట్లే, రత్న = రత్నములతో, సోపాన = మెట్లు, నిర్మితా = నిర్మింపబడిన, సుధారసేన = అమృత రసముతో, సంపూర్ణా = నిండిన, మహాపద్మాటవీ = గొప్ప పద్మవనము (సరస్సు) ఉన్నది, మత్త = మదించిన, మధువ్రతాః = తుమ్మెదలు, గుంజత్ = ఝుంకార నాదములు చేయుచున్నవి.

తాత్పర్యం:

అక్కడ రత్నాలతో నిర్మించిన మెట్లు కలిగి, అమృత రసంతో నిండిన ఒక గొప్ప పద్మవనం (సరస్సు) ఉన్నది. అక్కడ మదించిన తుమ్మెదలు మధురంగా ఝుంకారం చేస్తున్నాయి.

శ్లోకం 7:

హంస కారండవాకీర్ణా గంధపూరిత దిక్తటా|

వనికానాం సుగంధైస్తు మణిద్వీపం సువాసితమ్||

ప్రతిపదార్థం:

హంస = హంసలు, కారండవ = నీటి కాకులు వంటి పక్షులతో, ఆకీర్ణా = నిండినదై, దిక్తటాః = దిక్కులన్నీ, గంధ = సువాసనలతో, పూరితా = నిండినవి, వనికానాం = ఆ వనముల యొక్క, సుగంధైః = పరిమళములతో, మణిద్వీపం = మణిద్వీపమంతా, సువాసితమ్ = సువాసనలు వెదజల్లుతున్నది.

తాత్పర్యం:

ఆ సరస్సులు హంసలు, కారండవ పక్షులతో కిక్కిరిసి ఉంటాయి. ఆ వనాల్లోని పూల పరిమళాలు దిక్కులన్నిటా వ్యాపించి, మణిద్వీపమంతటినీ సువాసన భరితం చేస్తున్నాయి.

శ్లోకం 8:

శృంగారమండపే దేవ్యో గాయంతి వివిధైః స్వరైః|

సభాసదో దేవవరా మధ్యే శ్రీజగదంబికా||

ప్రతిపదార్థం:

శృంగారమండపే = శృంగార మండపమునందు, దేవ్యః = దేవతా స్త్రీలు, వివిధైః = రకరకములైన, స్వరైః = స్వరములతో, గాయంతి = పాడుచున్నారు, మధ్యే = మధ్యలో, శ్రీజగదంబికా = జగన్మాత ఉన్నది, దేవవరాః = శ్రేష్ఠులైన దేవతలు, సభాసదః = సభాసదులుగా (కలరు).

తాత్పర్యం:

శృంగార మండపంలో దివ్య సుందరీమణులు వివిధ స్వరాలతో గానం చేస్తుంటారు. శ్రేష్ఠులైన దేవతలు సభాసదులుగా ఉండగా, ఆ మండపం మధ్యలో శ్రీ జగదంబిక విరాజిల్లుతుంటుంది.

శ్లోకం 9:

ముక్తి మండప మధ్యేతు మోచయత్యనిశం శివా|

జ్ఞానోపదేశం కురుతే తృతీయే నృప మండపే||

ప్రతిపదార్థం:

ముక్తిమండప మధ్యే తు = ముక్తి మండపం మధ్యలోనైతే, శివా = మంగళప్రదాయిని అయిన దేవి, అనిశం = ఎల్లప్పుడు, మోచయతి = సంసార బంధాల నుండి విముక్తిని ప్రసాదిస్తుంది, నృప = ఓ రాజా, తృతీయే మండపే = మూడవదైన జ్ఞాన మండపమునందు, జ్ఞానోపదేశం = జ్ఞానమును బోధించుటను, కురుతే = చేయును.

తాత్పర్యం:

ముక్తి మండపంలో అమ్మవారు భక్తులను సంసార బంధాల నుండి విముక్తులను చేస్తుంది. ఇక మూడవదైన జ్ఞాన మండపంలో జ్ఞానోపదేశం చేస్తుంది.

శ్లోకం 10:

చతుర్థే మండపే చైవ జగద్రక్షా విచింతనమ్।

మంత్రిణీ సహితా నిత్యం కరోతి జగదంబికా॥

ప్రతిపదార్థం:

చతుర్థే మండపే = నాలుగవ మండపమునందు (ఏకాంత మండపము), జగదంబికా = అమ్మవారు, మంత్రిణీ సహితా = మంత్రిణి (శ్యామల) తో కలిసి, నిత్యం = ఎల్లప్పుడు, జగత్ = లోకము యొక్క, రక్షా = రక్షణ గురించి, విచింతనమ్ = ఆలోచనను, కరోతి = చేయును.

తాత్పర్యం:

నాలుగవదైన ఏకాంత మండపంలో జగన్మాత తన మంత్రిణి అయిన శ్యామలాదేవితో కలిసి లోక రక్షణ గురించి నిరంతరం ఆలోచిస్తూ ఉంటుంది.

శ్లోకం 11:

చింతామణిగృహే రాజన్ శక్తితత్వాత్మకైః పరైః।

సోపానైర్దశభిర్యుక్తో మంచకోఽప్యధిరాజతే॥

ప్రతిపదార్థం:

రాజన్ = ఓ రాజా, చింతామణిగృహే = చింతామణి గృహమునందు, శక్తితత్వాత్మకైః = శక్తి తత్వ స్వరూపములే అయిన, పరైః = శ్రేష్ఠమైన, దశభిః = పది, సోపానైః = మెట్లతో, యుక్తః = కూడిన, మంచకః అపి = మంచము (సింహాసనము) కూడా, అధిరాజతే = అతిశయముగా ప్రకాశిస్తున్నది.

తాత్పర్యం:

ఓ రాజా! ఆ చింతామణి గృహంలో శక్తి తత్వ స్వరూపమైన పది శ్రేష్ఠమైన మెట్లు కలిగిన దివ్య మంచం (అమ్మవారు కొలువుదీరే పీఠం) వెలుగొందుతున్నది.

శ్లోకం 12:

బ్రహ్మా విష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ ఈశ్వరశ్చ సదాశివః।

ఏతే పంచ ఖురాః ప్రోక్తాః ఫలకస్తు సదాశివః॥

ప్రతిపదార్థం:

బ్రహ్మా = బ్రహ్మదేవుడు, విష్ణుః = విష్ణుమూర్తి, చ = మరియు, రుద్రః = రుద్రుడు, ఈశ్వరః = ఈశ్వరుడు, చ = మరియు, సదాశివః = సదాశివుడు, ఏతే = వీరు, పంచ = ఐదుగురు, ఖురాః = (మంచమునకు) కాళ్లుగా, ప్రోక్తాః = చెప్పబడిరి, సదాశివః = సదాశివుడే, ఫలకః తు = మంచము పై పలకగా (ఉన్నాడు).

తాత్పర్యం:

ఆ దివ్య మంచానికి బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్ర, ఈశ్వరులు నలుగురు కాళ్లుగా ఉన్నారు. సదాశివుడు ఆ మంచానికి పై పలకగా ఉన్నాడు (దీనినే పంచబ్రహ్మమయ మంచం అంటారు).

శ్లోకం 13:

తస్యోపరి మహాదేవో భువనేశో విరాజతే।

యా దేవీ నిజలీలార్ధం ద్విధాభూతా బభూవహా||

ప్రతిపదార్థం:

తస్య = ఆ మంచము, ఉపరి = పైన, మహాదేవః = మహాదేవుడు, భువనేశః = భువనేశ్వరుడు, విరాజతే = ప్రకాశిస్తున్నాడు, యా = ఏ, దేవీ = జగన్మాత, నిజ = తన యొక్క, లీలా = లీల, అర్థం = కోసము, ద్విధాభూతా = రెండు రూపములుగా, బభూవ హ = ఆయెనో.

తాత్పర్యం:

ఆ మంచం పైన భువనేశ్వరుడనే మహాదేవుడు విరాజిల్లుతున్నాడు. తన లీల కోసం ఏ దేవి అయితే రెండు రూపాలుగా (ప్రకృతి, పురుషులుగా) మారిందో, ఆ దేవిలోని పురుష రూపమే ఈ భువనేశ్వరుడు.

శ్లోకం 14:

సృష్ట్యాదౌతు స ఏవాయం తదర్ధాంగో మహేశ్వరః||

కందర్పదర్పనాశోద్యత్కోటికందర్పసుందరః||

ప్రతిపదార్థం:

సృష్ట్యాదౌ తు = సృష్టి ఆరంభంలో, సః ఏవ అయం = ఆయనే ఈ, తత్ = ఆ దేవి యొక్క, అర్ధాంగః = శరీరంలో సగభాగమైన, మహేశ్వరః = మహేశ్వరుడు, కందర్ప = మన్మథుని యొక్క, దర్ప = గర్వమును, నాశ = పోగొట్టే, ఉద్యత్ = ఉదయించిన, కోటి = కోటి మంది, కందర్ప = మన్మథుల వంటి, సుందరః = అందము కలవాడు.

తాత్పర్యం:

సృష్టి ఆరంభంలో దేవి శరీరంలో సగభాగంగా ఉన్న మహేశ్వరుడు ఈయనే. ఈయన మన్మథుని గర్వాన్ని అణచేలా, కోటిమంది మన్మథుల అందం కలిగిన పరమ సుందరుడు.

శ్లోకం 15:

పంచవక్త్ర స్త్రినేత్రశ్చ మణిభూషణ భూషితః||

హరిణా భీతి పరశూన్వరం చ నిజబాహుభిః||

ప్రతిపదార్థం:

పంచవక్త్రః = ఐదు ముఖములు కలవాడు, త్రినేత్రః = మూడు కన్నులు కలవాడు, చ = మరియు, మణి = మణులతో కూడిన, భూషణ = ఆభరణములతో, భూషితః = అలంకరింపబడినవాడు, నిజ = తన యొక్క, బాహుభిః = చేతులతో, హరిణా = జింకను, భీతి = అభయమును (భయము పోగొట్టునది), పరశూన్ = గొడ్డలిని, వరం చ = వరమును, దధానః = ధరించినవాడు.

తాత్పర్యం:

ఆ దేవుడు ఐదు ముఖాలు, మూడు కన్నులు కలిగి, రత్నఖచిత ఆభరణాలతో శోభిస్తున్నాడు. తన చేతులతో జింకను, గొడ్డలిని, అభయ వర ముద్రలను ధరించి ఉన్నాడు.

శ్లోకం 16:

దధానః షోడశాబ్దాఽ సౌ దేవః సర్వేశ్వరో మహాన్!

కోటిసూర్య ప్రతీకాశ శ్చంద్రకోటి సుశీతలః||

ప్రతిపదార్థం:

అసౌ = ఈ, మహాన్ = గొప్పవాడైన, సర్వేశ్వరః = సర్వేశ్వరుడు, దేవః = దేవుడు, షోడశ = పదహారు, అబ్దాః = ఏళ్ల ప్రాయము కలవాడు, కోటి = కోటి మంది, సూర్య = సూర్యులతో, ప్రతీకాశః = సమానమైన కాంతి కలవాడు, చంద్రకోటి = కోటి చంద్రుల వలె, సుశీతలః = మిక్కిలి చల్లనివాడు.

తాత్పర్యం:

ఆ సర్వేశ్వరుడు నిత్య పదహారేళ్ల ప్రాయం కలవాడు. కోటి సూర్యుల తేజస్సుతో వెలిగిపోతూనే, కోటి చంద్రుల అంతటి చల్లదనాన్ని ఇచ్చే శాంతమూర్తి.

శ్లోకం 17:

శుద్ధ స్పటిక సంకాశ స్త్రినేత్రః శీతలద్యుతిః।

వామాంకే సన్నిషణ్ణా స్య దేవీ శ్రీభువనేశ్వరీ॥

ప్రతిపదార్థం:

శుద్ధ = నిర్మలమైన, స్పటిక = స్పటికముతో, సంకాశః = సమానమైనవాడు, త్రినేత్రః = మూడు కన్నులు కలవాడు, శీతల = చల్లని, ద్యుతిః = కాంతి కలవాడు (అయిన భువనేశ్వరుని యొక్క), వామ = ఎడమ, అంకే = తొడపై, అస్య = ఈ, దేవీ = దేవి, శ్రీభువనేశ్వరీ = శ్రీ భువనేశ్వరీ మాత, సన్నిషణ్ణా = కూర్చుని ఉన్నది.

తాత్పర్యం:

నిర్మలమైన స్పటికంలా మెరుస్తూ, మూడు కన్నులు కలిగి, చల్లని కాంతిని విరజిమ్మే భువనేశ్వరుని ఎడమ తొడపై జగన్మాత శ్రీ భువనేశ్వరీ దేవి కొలువై ఉన్నది.

శ్లోకం 18:

నవరత్న గణాకీర్ణ కాంచీదామ విరాజితా।

తప్త కాంచన సన్నద్ధ వైడూర్యాంగద భూషణా॥

ప్రతిపదార్థం:

నవరత్న = తొమ్మిది రకముల రత్నముల, గణ = సమూహములతో, ఆకీర్ణ = నిండిన, కాంచీదామ = మొలనూలుతో, విరాజితా = ప్రకాశించుచున్నది, తప్త = కరిగించిన, కాంచన = బంగారముతో, సన్నద్ధ = తయారుచేయబడిన, వైడూర్య = వైడూర్యములు పొదిగిన, అంగద = భుజకీర్తులే, భూషణా = ఆభరణములుగా కలది.

తాత్పర్యం:

అమ్మవారు నవరత్నాలు పొదిగిన మొలనూలుతో (కాంచీదామం) శోభిస్తోంది. బాగా కరిగించిన పుటము వేసిన బంగారంతో తయారై, వైడూర్యాలు పొదిగిన భుజకీర్తులను ఆమె ధరించి ఉన్నది.

శ్లోకం 19:

కనచ్ఛ్రీచక్రతాటంక విటంక వదనాంబుజా।

లలాట కాంతి విభవ విజితార్ధ సుధాకరా॥

ప్రతిపదార్థం:

కనత్ = ప్రకాశించుచున్న, శ్రీచక్ర = శ్రీచక్రము వంటి, తాటంక = చెవి కమ్మలచే, విటంక = అందమైన, వదనాంబుజా = పద్మము వంటి ముఖము కలది, లలాట = నుదుటి యొక్క, కాంతి = వెలుగు యొక్క, విభవ = సంపదచేత, విజిత = జయింపబడిన, అర్ధ = సగభాగమైన, సుధాకరా = చంద్రుడు కలది.

తాత్పర్యం:

ప్రకాశించే శ్రీచక్రం వంటి చెవి కమ్మలతో (తాటంకాలు) అమ్మవారి పద్మం వంటి ముఖం అతి సుందరంగా ఉన్నది. ఆమె నుదుటి కాంతి అష్టమి చంద్రుని (సగ చంద్రుని) అందాన్ని కూడా ఓడించేలా ఉన్నది.

శ్లోకం 20:

బింబకాంతి తిరస్కారి రదచ్ఛద విరాజితా|

లసత్కుంకుమకస్తూరీ తిలకోద్భాసితాననా||

ప్రతిపదార్థం:

బింబ = దొండపండు యొక్క, కాంతి = ఎరుపును, తిరస్కారి = మించిపోయిన (తిరస్కరించు), రదచ్ఛద = పెదవులతో, విరాజితా = ప్రకాశించునది, లసత్ = మెరుస్తున్న, కుంకుమ = కుంకుమ, కస్తూరీ = కస్తూరీల యొక్క, తిలక = బొట్టుతో, ఉద్భాసిత = ప్రకాశింపబడిన, ఆననా = ముఖము కలది.

తాత్పర్యం:

దొండపండు ఎరుపును కూడా చిన్నబుచ్చే అందమైన పెదవులతో అమ్మవారు విరాజిల్లుతోంది. ఆమె ముఖంపై మెరుస్తున్న కుంకుమ, కస్తూరి తిలకం ఎంతో కాంతివంతంగా కనిపిస్తోంది.

శ్లోకం 21:

దివ్యచూడామణిస్ఫార చంచ చ్చంద్రక సూర్యకా|

ఉద్యత్కాంతి సమస్వచ్ఛ నాసాభరణ భాసురా||

ప్రతిపదార్థం:

దివ్య = శ్రేష్ఠమైన, చూడామణి = తలమానికమునందు, స్ఫార = విస్తారమైన, చంచత్ = కదులుచున్న/మెరుస్తున్న, చంద్రక = చంద్రుని వంటి, సూర్యకా = సూర్యుని వంటి ఆభరణములు కలది, ఉద్యత్ = ఉదయిస్తున్న, కాంతి = కాంతితో, సమ = సమానమైన, స్వచ్ఛ = నిర్మలమైన, నాసాభరణ = ముక్కుపుడకతో, భాసురా = వెలుగుచున్నది.

తాత్పర్యం:

అమ్మవారి తలపై ఉన్న దివ్యమైన మణికి రెండు వైపులా సూర్యచంద్రుల వంటి ఆభరణాలు మెరుస్తున్నాయి. ఉదయిస్తున్న కాంతితో సమానమైన స్వచ్ఛమైన ముక్కుపుడకతో ఆమె వెలిగిపోతున్నది.

శ్లోకం 22:

చింతాకాలంబిత స్వచ్ఛ ముక్తాగుచ్ఛ విరాజితా|

పాటీర పంకకర్పూర కుంకుమాలంకృత స్తనీ||

ప్రతిపదార్థం:

చింతాక = మెడలోని చింతాకు పతకము నుండి, ఆలంబిత = వ్రేలాడుతున్న, స్వచ్ఛ = నిర్మలమైన, ముక్తాగుచ్ఛ = ముత్యాల గుత్తులతో, విరాజితా = శోభిల్లునది, పాటీర పంక = గంధపు పూత, కర్పూర = పచ్చకర్పూరం, కుంకుమ = కుంకుమ పువ్వుతో, అలంకృత = అలంకరింపబడిన, స్తనీ = వక్షస్థలము కలది.

తాత్పర్యం:

అమ్మవారి మెడలోని పతకం నుండి వ్రేలాడే స్వచ్ఛమైన ముత్యాల గుత్తులు ఎంతో అందంగా ఉన్నాయి. ఆమె వక్షస్థలం చందనం, పచ్చకర్పూరం మరియు కుంకుమపువ్వుల పూతతో అలంకరింపబడి ఉన్నది.

శ్లోకం 23:

విచిత్రవివిధాకల్పా కంబుసంకాశకంధరా|

దాడిమీఫలబీజాభ దంతపంక్తి విరాజితా||

ప్రతిపదార్థం:

విచిత్ర = ఆశ్చర్యకరమైన, వివిధ = రకరకములైన, ఆకల్పా = అలంకారములు కలది, కంబు = శంఖముతో, సంకాశ = సమానమైన, కంధరా = మెడ కలది, దాడిమీఫల = దానిమ్మ పండు యొక్క, బీజ = గింజల వంటి, ఆభ = కాంతి గల, దంతపంక్తి = పళ్ళ వరుసతో, విరాజితా = ప్రకాశించునది.

తాత్పర్యం:

రకరకాల విచిత్రమైన ఆభరణాలు ధరించిన అమ్మవారి మెడ శంఖం వలె అందంగా ఉన్నది. ఆమె పళ్ళ వరుస దానిమ్మ గింజల వలె ఎర్రటి కాంతితో మెరుస్తూ విరాజిల్లుతోంది.

శ్లోకం 24:

అనర్ఘ్య రత్నఘటిత ముకుటాంచితమస్తకా।

మత్తాలి మాలావిలస దలకాఢ్య ముఖాంబుజా॥

ప్రతిపదార్థం:

అనర్ఘ్య = వెలకట్టలేని, రత్న = రత్నములతో, ఘటిత = కూర్చబడిన, ముకుట = కిరీటముతో, అంచిత = ఒప్పే, మస్తకా = శిరస్సు కలది, మత్త = మదించిన, అలి = తుమ్మెదల, మాలా = వరుసల వలె, విలసత్ = ప్రకాశించే, అలక = ముంగురులతో, ఆఢ్య = కూడిన, ముఖాంబుజా = పద్మము వంటి ముఖము కలది.

తాత్పర్యం:

వెలకట్టలేని రత్నాలతో పొదిగిన కిరీటం అమ్మవారి శిరస్సుపై శోభిస్తోంది. ఆమె పద్మం వంటి ముఖం చుట్టూ ఉన్న ముంగురులు, పద్మం చుట్టూ తిరిగే తుమ్మెదల వరుసలా ఎంతో అందంగా ఉన్నాయి.

శ్లోకం 25:

కలంక కార్శ్య నిర్ముక్త శరచ్చంద్ర నిభాననా।

జాహ్నవీసలిలావర్త శోభినాభీ విభూషితా॥

ప్రతిపదార్థం:

కలంక = మచ్చ, కార్శ్య = తరుగుదల (కళలు తగ్గడం), నిర్ముక్త = లేని, శరత్ = శరదృతువు నాటి, చంద్ర = చంద్రునితో, నిభ = సమానమైన, ఆననా = ముఖము కలది, జాహ్నవీ = గంగానది, సలిల = నీటి యొక్క, ఆవర్త = సుడిగుండము వలె, శోభి = ప్రకాశించే, నాభీ = నాభి (బొడ్డు) తో, విభూషితా = అలంకరింపబడినది.

తాత్పర్యం:

అమ్మవారి ముఖం మచ్చ లేనిది, తరుగుదల లేనిది అయిన శరత్కాల పూర్ణచంద్రుని వలె వెలుగుతోంది. ఆమె నాభి గంగానదిలోని అందమైన సుడిగుండం వలె శోభిస్తోంది.

శ్లోకం 26:

మాణిక్య శకలాబద్ధ ముద్రికాంగుళీ భూషితా।

పుండరీకదళా కారనయన త్రయ సుందరీ॥

ప్రతిపదార్థం:

మాణిక్య = మాణిక్యముల, శకల = ముక్కలతో, ఆబద్ధ = పొదగబడిన, ముద్రికా = ఉంగరములతో, అంగుళీ = వేళ్లు, భూషితా = అలంకరింపబడినది, పుండరీక = తెల్లతామర, దళా = రేకుల, ఆకార = ఆకారము వంటి, నయన = కన్నుల, త్రయ = మూడింటితో, సుందరీ = అందగత్తె.

తాత్పర్యం:

అమ్మవారి వేళ్లు మాణిక్యాలు పొదిగిన ఉంగరాలతో అలంకరించబడి ఉన్నాయి. తెల్లతామర రేకుల వంటి విశాలమైన మూడు కన్నులతో ఆమె అత్యంత సుందరంగా కనిపిస్తోంది.

శ్లోకం 27:

కల్పితా చ్ఛ మహారాగ పద్మరాగోజ్జ్వల ప్రభా।

రత్నకింకిణికాయుక్త రత్నకంకణ శోభితా॥

ప్రతిపదార్థం:

కల్పిత = చేయబడిన, అచ్ఛ = స్వచ్ఛమైన, మహారాగ = గొప్ప ఎరుపు రంగు గల, పద్మరాగ = పద్మరాగ మణుల వంటి, ఉజ్జ్వల = మిక్కిలి వెలుగుతున్న, ప్రభా = కాంతి కలది, రత్న = రత్నములు పొదిగిన, కింకిణికా = చిరుగంటలతో, యుక్త = కూడిన, రత్న = రత్నముల, కంకణ = గాజులతో/కంకణములతో, శోభితా = శోభిల్లునది.

తాత్పర్యం:

స్వచ్ఛమైన పద్మరాగ మణుల వలె ఎర్రని కాంతితో అమ్మవారు వెలిగిపోతోంది. రత్నాలు పొదిగిన కంకణాలకు ఉన్న చిన్న చిన్న మణిగంటలు ఆమె చేతులకు మరింత శోభను ఇస్తున్నాయి.

శ్లోకం 28:

మణిముక్తా సరాపార లసత్పదకసంతతిః।

రత్నాంగుళి ప్రవితత ప్రభాజాల లసత్కరా॥

ప్రతిపదార్థం:

మణి = మణులు, ముక్తా = ముత్యాల, సర = హారముల, అపార = అంతులేని, లసత్ = ప్రకాశించే, పదక = పతకముల, సంతతిః = సమూహము కలది, రత్న = రత్నముల, అంగుళి = ఉంగరముల నుండి, ప్రవితత = వ్యాపించిన, ప్రభాజాల = కాంతి పుంజములతో, లసత్ = వెలుగుతున్న, కరా = చేతులు కలది.

తాత్పర్యం:

అమ్మవారి మెడలో రత్న మణిహారాలు, ముత్యాల సరాలు మరియు ప్రకాశించే పతకములు ఎన్నో ఉన్నాయి. ఆమె వేళ్లకు ఉన్న రత్నపు ఉంగరాల నుండి వచ్చే కాంతి కిరణాలతో ఆమె చేతులు దేదీప్యమానంగా వెలుగుతున్నాయి.

శ్లోకం 29:

కంచుకీ గుంఫితాపార నానారత్న తతిద్యుతిః।

మల్లికామోద ధమ్మిల్ల మల్లికావిసరావృతా॥

ప్రతిపదార్థం:

కంచుకీ = రవికె (వస్త్రము) నందు, గుంఫిత = పొదగబడిన, అపార = అసంఖ్యాకమైన, నానా = వివిధ రకముల, రత్న = రత్నముల, తతి = సమూహము యొక్క, ద్యుతిః = కాంతి కలది, మల్లికా = మల్లెపూల, ఆమోద = సువాసన గల, ధమ్మిల్ల = కొప్పు, మల్లికా = మల్లెపూల, విసర = సమూహముతో, ఆవృతా = చుట్టబడినది.

తాత్పర్యం:

అమ్మవారు ధరించిన వస్త్రముపై (కంచుకము) పొదిగిన అనేక రత్నాలు ధగధగ మెరుస్తున్నాయి. మల్లెపూల సువాసనలతో నిండిన ఆమె కేశపాశం (కొప్పు) నిండుగా మల్లెపూల మాలలతో చుట్టబడి ఉన్నది.

శ్లోకం 30:

సువృత్తనిబిడోత్తుంగకుచభారాలసా శివా।

వరపాశాంకుశాభీతిలసద్బాహుచతుష్టయా॥

ప్రతిపదార్థం:

సువృత్త = చక్కని గుండ్రని, నిబిడ = దగ్గరగా ఉన్న, ఉత్తుంగ = ఎత్తైన, కుచభార = వక్షస్థల భారముతో, అలసా = అలసినట్లున్నది (లేదా గంభీరమైనది), శివా = మంగళప్రదాయిని, వర = వరము, పాశ = పాశము, అంకుశ = అంకుశము, అభీతి = అభయములతో, లసత్ = ప్రకాశించే, బాహు = చేతులు, చతుష్టయా = నాలుగింటిని కలది.

తాత్పర్యం:

మంగళప్రదాయిని అయిన అమ్మవారు గొప్ప ఆకృతితో, గాంభీర్యంతో మెరిసిపోతోంది. ఆమె తన నాలుగు చేతులలో వరమును, పాశమును, అంకుశమును మరియు అభయమును ధరించి దర్శనమిస్తోంది.

శ్లోకం 31:

సర్వ శృంగార వేషాఢ్యా సుకుమారాంగ వల్లరీ।

సౌందర్య ధారాసర్వస్వా నిర్వ్యాజ కరుణామయీ॥

ప్రతిపదార్థం:

సర్వ = అన్ని విధములైన, శృంగార = శృంగారమయమైన, వేష = వేషముతో, ఆఢ్యా = కూడినది, సుకుమార = మెత్తని/సున్నితమైన, అంగ = శరీరము అనే, వల్లరీ = తీగ కలది, సౌందర్య = అందము అనే, ధారా = ప్రవాహమునకు, సర్వస్వా = సర్వస్వమైనది, నిర్వ్యాజ = కారణము లేని (సహజమైన), కరుణామయీ = దయ కలిగినది.

తాత్పర్యం:

సకల శృంగార అలంకారాలతో శోభిస్తున్న అమ్మవారి శరీరం సుకుమారమైన పూలతీగ వలె ఉన్నది. ఆమె సౌందర్య ప్రవాహానికే నిలయం. ఏ కారణం లేకుండానే భక్తులపై అపారమైన కరుణను చూపే దయామయి ఆమె.

శ్లోకం 32:

నిజసంలాపమాధుర్య వినిర్భర్త్సిత కచ్ఛపీ।

కోటికోటి రవీందూనాం కాంతిం యా బిభ్రతీ పరా॥

ప్రతిపదార్థం:

నిజ = తన యొక్క, సంలాప = మాటల, మాధుర్య = తీపిదనముతో, వినిర్భర్త్సిత = గర్వమును అణచిన (ధిక్కరించిన), కచ్ఛపీ = (సరస్వతీ దేవి వీణ) కచ్ఛపిని, యా = ఎవరైతే, పరా = పరాశక్తియో, కోటికోటి = కోటానుకోట్ల, రవి = సూర్యుల, ఇందూనాం = చంద్రుల, కాంతిం = కాంతిని, బిభ్రతీ = ధరించి ఉన్నదో.

తాత్పర్యం:

అమ్మవారి మాటలలోని తీపిదనం సరస్వతీ దేవి వీణ (కచ్ఛపి) నాదాన్ని కూడా చిన్నబుచ్చేలా ఉంటుంది. ఆమె కోటానుకోట్ల సూర్యచంద్రుల కాంతిని తనలో నింపుకున్న పరమ శక్తి.

శ్లోకం 33:

నానాసఖీభి ర్దాసీభి స్తథా దేవాంగనాదిభిః।

సర్వాభి ర్దేవతాభిస్తు సమంతా త్పరివేష్టితా॥

ప్రతిపదార్థం:

నానా = అనేకమంది, సఖీభిః = చెలికత్తెలతో, దాసీభిః = దాసీజనముతో, తథా = అట్లే, దేవాంగనా = దేవతా స్త్రీలు, ఆదిభిః = మొదలైనవారితో, సర్వాభిః = అందరైన, దేవతాభిః తు = దేవతలతో, సమంతాత్ = నలువైపులా, పరివేష్టితా = చుట్టబడి ఉన్నది.

తాత్పర్యం:

అమ్మవారు అనేకమంది చెలికత్తెలతో, దాసీజనంతో, దేవతా స్త్రీలతో మరియు సకల దేవతలతో నలువైపులా పరివేష్టితురాలై కొలువుదీరి ఉన్నది.

శ్లోకం 34:

ఇచ్ఛాశక్త్యా జ్ఞానశక్త్యా క్రియాశక్త్యా సమన్వితా।

ప్రతిపదార్థం:

ఇచ్ఛాశక్త్యా = ఇచ్ఛాశక్తితోను, జ్ఞానశక్త్యా = జ్ఞానశక్తితోను, క్రియాశక్త్యా = క్రియాశక్తితోను, సమన్వితా = కూడి ఉన్నది.

తాత్పర్యం:

ఆ జగన్మాత సృష్టిని సంకల్పించే ఇచ్ఛాశక్తి, సృష్టికి కావలసిన జ్ఞానశక్తి మరియు సృష్టిని నిర్వహించే క్రియాశక్తి అనే మూడు శక్తులతో కూడి ఉన్నది.

శ్లోకం 35:

లజ్జాతుష్టి స్తథా పుష్టిః కీర్తిః కాంతిః క్షమా దయా।

బుద్ధిర్ మేధా స్మృతిర్లక్ష్మీ ర్మూర్తిమత్యోఽ◌ంగనాః స్మృతాః॥

ప్రతిపదార్థం:

లజ్జా = లజ్జ, తుష్టిః = సంతోషం, తథా = అట్లే, పుష్టిః = పుష్టి, కీర్తిః = కీర్తి, కాంతిః = కాంతి, క్షమా = ఓర్పు, దయా = దయ, బుద్ధిః = బుద్ధి, మేధా = మేధస్సు, స్మృతిః = జ్ఞాపకశక్తి, లక్ష్మీః = లక్ష్మి (ఐశ్వర్యం), మూర్తిమత్యః = రూపము దాల్చిన, అంగనాః = స్త్రీలుగా, స్మృతాః = చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యం:

లజ్జ, తుష్టి, పుష్టి, కీర్తి, కాంతి, క్షమ, దయ, బుద్ధి, మేధ, స్మృతి, లక్ష్మి వంటి గుణాలన్నీ మూర్తీభవించిన స్త్రీ రూపాలను దాల్చి అక్కడ కొలువై ఉంటాయి.

శ్లోకం 36:

జయా చ విజయా చైవాప్యజితా చాపరాజితా।

నిత్యా విలాసినీ దోగ్ధ్రీ త్వఘోరా మంగళానఘా॥

ప్రతిపదార్థం:

జయా = జయ, విజయా = విజయ, అజితా = అజిత, అపరాజితా = అపరాజిత, నిత్యా = నిత్య, విలాసినీ = విలాసిని, దోగ్ధ్రీ = దోగ్ధ్రి, అఘోరా = అఘోర, మంగళా = మంగళా అనునవి (దేవి యొక్క శక్తులు).

తాత్పర్యం:

జయింప శక్యము కాని జయ, విజయ, అజిత, అపరాజిత, నిత్య, విలాసిని, దోగ్ధ్రి, అఘోర మరియు మంగళ అనే నామములతో పిలువబడే శక్తులు అక్కడ ఉన్నాయి.

శ్లోకం 37:

పీఠశక్తయ ఏతా స్తు సేవంతే యాం పరాంబికామ్।

యస్యా స్తు పార్శ్వభాగే స్తో నిధీ తౌ శంఖపద్మకౌ॥

ప్రతిపదార్థం:

ఏతాః = ఈ, పీఠశక్తయః = పీఠ శక్తులన్నీ, యాం = ఏ, పరాంబికామ్ = పరాశక్తిని, సేవంతే = సేవిస్తాయో, యస్యాః = ఎవరి యొక్క, పార్శ్వభాగే = పక్క భాగమునందు, శంఖపద్మకౌ = శంఖ నిధి, పద్మ నిధి అనే, తౌ = ఆ రెండు, నిధీ = నిధులు, స్తః = ఉన్నవో.

తాత్పర్యం:

ఈ పీఠశక్తులన్నీ ఆ పరాశక్తిని నిరంతరం సేవిస్తుంటాయి. ఆ జగన్మాతకు రెండు పక్కలా శంఖ నిధి, పద్మ నిధి అనే రెండు మహా నిధులు కొలువై ఉంటాయి.

శ్లోకం 38:

నవరత్నవహా నద్య స్తథా వై కాంచనస్రవాః।

సప్తధాతువహా నద్యో నిధిభ్యాం తు వినిర్గతాః॥

ప్రతిపదార్థం:

నిధిభ్యాం తు = ఆ రెండు నిధుల నుండి, నవరత్నవహా = నవరత్నములను వహించే, నద్యః = నదులు, తథా వై = అట్లే, కాంచనస్రవాః = బంగారమును ప్రవహింపజేయునవి, సప్తధాతువహా = సప్త ధాతువులను వహించే, నద్యః = నదులు, వినిర్గతాః = పుట్టినవి (బయటకు వచ్చినవి).

తాత్పర్యం:

ఆ శంఖ, పద్మ నిధుల నుండి నవరత్నాలు, బంగారం మరియు సప్త ధాతువులను ప్రవహింపజేసే దివ్యమైన నదులు ఉద్భవించాయి.

శ్లోకం 39:

సుధాసింధ్వంతగామిన్య స్తాః సర్వా నృపసత్తమ।

సా దేవీ భువనేశానీ తద్వామాంకే విరాజతే॥

ప్రతిపదార్థం:

నృపసత్తమ = ఓ రాజశ్రేష్ఠుడా, తాః = ఆ, సర్వాః = నదులన్నీ, సుధాసింధు = అమృత సముద్రము, అంతగామిన్యః = లోపలికి ప్రవహించునవి, సా = ఆ, భువనేశానీ = భువనేశ్వరీ దేవి, తద్ = ఆ భువనేశ్వరుని, వామాంకే = ఎడమ తొడపై, విరాజతే = ప్రకాశిస్తున్నది.

తాత్పర్యం:

ఓ రాజా! ఆ నదులన్నీ అమృత సముద్రంలో కలుస్తాయి. అటువంటి దివ్యమైన ప్రదేశంలో భువనేశ్వరీ దేవి ఆ భువనేశ్వరుని ఎడమ తొడపై కొలువై విరాజిల్లుతోంది.

శ్లోకం 40:

సర్వేశత్వం మహేశస్య యత్సంగాదేవ నాన్యథా।

చింతామణిగృహ స్యాస్య ప్రమాణం శృణు భూమిప॥

ప్రతిపదార్థం:

మహేశస్య = మహేశ్వరుని యొక్క, సర్వేశత్వం = సర్వేశ్వరత్వము (అన్నిటికీ ప్రభువు కావడం), యత్ = ఎవరి (దేవి) యొక్క, సంగాత్ ఏవ = కలయిక వల్లనే (కలుగుతుందో), నాన్యథా = వేరే విధంగా కాదు, భూమిప = ఓ రాజా, అస్య = ఈ, చింతామణిగృహస్య = చింతామణి గృహం యొక్క, ప్రమాణం = కొలతను, శృణు = వినుము.

తాత్పర్యం:

ఆ జగన్మాత తోడు ఉండటం వల్లనే మహేశ్వరునికి సర్వేశ్వరత్వం సిద్ధిస్తుంది. ఓ రాజా! ఇప్పుడు ఆ చింతామణి గృహం యొక్క విస్తీర్ణం గురించి చెబుతాను విను.

శ్లోకం 41:

సహస్ర యోజనాయామం మహాంత స్తత్ప్రచక్షతే।

తదుత్తరే మహాశాలాః పూర్వస్మాద్విగుణాః స్మృతాః॥

ప్రతిపదార్థం:

మహాంతః = పెద్దలు, తత్ = ఆ గృహమును, సహస్ర = వేయి, యోజన = యోజనముల, ఆయామం = పొడవు కలదిగా, ప్రచక్షతే = చెప్పుదురు, తత్ = దానికి, ఉత్తరే = ఉత్తర దిశన, మహాశాలాః = గొప్ప శాలలు, పూర్వస్మాత్ = మునుపటి కంటే, విగుణాః = రెట్టింపుగా, స్మృతాః = చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యం:

ఆ చింతామణి గృహం వేయి యోజనాల విస్తీర్ణం కలిగి ఉంటుందని పెద్దలు చెబుతారు. దాని ఉత్తర భాగంలో ఉన్న శాలలు అంతకు రెట్టింపు విస్తీర్ణంలో ఉంటాయి.

శ్లోకం 42:

అంతరిక్షగతంత్వేతన్నిరాధారం విరాజతే।

సంకోచశ్చ వికాసశ్చ జాయతేஉస్య నిరంతరమ్॥

ప్రతిపదార్థం:

ఏతత్ = ఇది (మణిద్వీపం), అంతరిక్షగతం = అంతరిక్షంలో ఉన్నది, నిరాధారం = ఎటువంటి ఆధారం లేనిది, విరాజతే = ప్రకాశిస్తున్నది, అస్య = దీనికి, నిరంతరం = ఎల్లప్పుడూ, సంకోచః చ = ముడుచుకుపోవడం, వికాసః చ = వికసించడం (పెరగడం), జాయతే = కలుగుతుంది.

తాత్పర్యం:

ఆ మణిద్వీపం అంతరిక్షంలో ఎటువంటి ఆధారం లేకుండా స్వయంప్రకాశంతో వెలుగుతుంటుంది. ఇది అవసరాన్ని బట్టి నిరంతరం సంకోచ వ్యాకోచాలను (చిన్నదిగా, పెద్దదిగా మారడం) పొందుతుంటుంది.

శ్లోకం 43:

పటవత్కార్యవశతః ప్రళయే సర్జనే తథా।

శాలానాంచైవ సర్వేషాం సర్వకాంతి పరావధి॥

ప్రతిపదార్థం:

పటవత్ = వస్త్రము వలె, కార్యవశతః = పనుల రీత్యా, ప్రళయే = ప్రళయ కాలమందు, తథా = అట్లే, సర్జనే = సృష్టి కాలమందు, సర్వేషాం = అన్ని, శాలానాం చ ఏవ = శాలలకు కూడా, సర్వకాంతి = సకల కాంతులకు, పరావధి = చిట్టచివరి మేర (అవధి).

తాత్పర్యం:

ఒక వస్త్రాన్ని మడతపెట్టినట్లుగా, విప్పినట్లుగా.. సృష్టి కాలంలో వ్యాకోచాన్ని, ప్రళయ కాలంలో సంకోచాన్ని ఇది పొందుతుంది. సకల కాంతులకు ఆ చింతామణి గృహమే పరమావధి.

శ్లోకం 44:

చింతామణిగృహం ప్రోక్తం యత్ర దేవీ మహోమయీ।

యే యే ఉపాసకాః సంతి ప్రతిబ్రహ్మాండవర్తినః||

ప్రతిపదార్థం:

యత్ర = ఎక్కడైతే, మహోమయీ = తేజోస్వరూపిణి అయిన, దేవీ = దేవి ఉన్నదో, (అదే) చింతామణిగృహం = చింతామణి గృహమని, ప్రోక్తం = చెప్పబడినది, ప్రతిబ్రహ్మాండవర్తినః = ప్రతి బ్రహ్మాండంలో ఉన్న, యే యే = ఎవరెవరు, ఉపాసకాః = ఉపాసకులు, సంతి = ఉన్నారో.

తాత్పర్యం:

తేజోమయి అయిన జగన్మాత ఎక్కడైతే కొలువై ఉంటుందో దాన్నే చింతామణి గృహం అంటారు. ప్రతి బ్రహ్మాండంలో ఉండే దేవి ఉపాసకులందరూ ఆ తల్లిని అక్కడే దర్శించుకుంటారు.

మణిద్వీప వర్ణనలోని ఈ శ్లోకాల్లో మణిద్వీపాన్ని చేరుకునే భక్తుల స్థితి, అక్కడ ఉండే దివ్య నదులు మరియు పరాశక్తిని సేవించే మహామంత్రాల గురించి అద్భుతంగా వివరించబడింది. ఆ శ్లోకాలు, ప్రతిపదార్థాలు మరియు తాత్పర్యం కింద చూడవచ్చు:

శ్లోకం 45:

శ్రీదేవ్యా స్తే చ సర్వేఽపి వ్రజంత్యత్రైవ భూమిప|

దేవీ క్షేత్రే యే త్యజంతి ప్రాణాన్ దేవ్యర్చనే రతాః||

ప్రతిపదార్థం:

భూమిప = ఓ రాజా, యే = ఎవరైతే, దేవీ క్షేత్రే = దేవి యొక్క పుణ్యక్షేత్రాలలో, దేవ్యర్చనే = దేవిని పూజించుటలో, రతాః = నిమగ్నమై, ప్రాణాన్ = ప్రాణములను, త్యజంతి = విడుస్తారో, తే సర్వే అపి = వారందరూ కూడా, అత్ర ఏవ = ఇక్కడికే (మణిద్వీపానికే), వ్రజంతి = వెళతారు.

తాత్పర్యం:

ఓ రాజా! ఎవరైతే దేవి ఆరాధనలో నిమగ్నమై, దేవి క్షేత్రాలలో ప్రాణ త్యాగం చేస్తారో, వారందరూ మరణానంతరం నేరుగా ఈ మణిద్వీపానికే చేరుకుంటారు.

శ్లోకం 46:

తే సర్వే యాంతి తత్రైవ యత్ర దేవీ మహోత్సవా|

స్యందంతి సరితః సర్వాస్తథాఽమృతవహాః పరాః||

ప్రతిపదార్థం:

తే సర్వే = వారందరూ, తత్ర ఏవ = అక్కడికే (ఆ ప్రదేశానికే), యాంతి = చేరుకుంటారు, యత్ర = ఎక్కడైతే, దేవీ = దేవి యొక్క, మహోత్సవా = గొప్ప ఉత్సవములు జరుగుతాయో, పరాః = శ్రేష్ఠమైన, అమృతవహాః = అమృతమును ప్రవహింపజేసే, సరితః = నదులు, స్యందంతి = ప్రవహిస్తుంటాయో.

తాత్పర్యం:

ఎక్కడైతే దేవి ఉత్సవాలు నిరంతరం జరుగుతుంటాయో, ఎక్కడైతే అమృత ధారలను ప్రవహింపజేసే దివ్య నదులు ఉంటాయో, అక్కడికే ఆ భక్తులు చేరుకుంటారు.

శ్లోకం 47:

ఘృతకుల్యా దుగ్ధకుల్యా దధికుల్యా మధుస్రవాః|

అమ్రేక్షురసవాహిన్యో నద్యస్తాస్తు సహస్రశః||

ప్రతిపదార్థం:

ఘృతకుల్యా = నెయ్యి కాలువలు, దుగ్ధకుల్యా = పాలు ప్రవహించే కాలువలు, దధికుల్యా = పెరుగు కాలువలు, మధుస్రవాః = తేనెను ప్రవహింపజేయునవి, ఆమ్ర = మామిడి పండు రసం, ఇక్షురస = చెరకు రసం, వాహిన్యః = ప్రవహింపజేసే, తాః = ఆ, నద్యః తు = నదులైతే, సహస్రశః = వేల సంఖ్యలో కలవు.

తాత్పర్యం:

అక్కడ వేల సంఖ్యలో నదులు ఉన్నాయి. అవి నెయ్యి, పాలు, పెరుగు, తేనె, మామిడి రసం మరియు చెరకు రసాలను నిరంతరం ప్రవహింపజేస్తుంటాయి.

శ్లోకం 48:

ద్రాక్షారసవహాః కాశ్చి జ్జంబూరసవహాః పరాః।

మనోరథఫలా వృక్షా వాప్యః కూపా స్తథైవ చ॥

ప్రతిపదార్థం:

కాశ్చిత్ = కొన్ని, ద్రాక్షారసవహాః = ద్రాక్ష రసమును వహించునవి, పరాః = మరికొన్ని, జంబూరసవహాః = నేరేడు పండు రసమును వహించునవి, వృక్షాః = వృక్షములు, మనోరథఫలాః = కోరిన కోర్కెలను పండ్లుగా ఇచ్చేవి, తథైవ చ = అట్లే, వాప్యః = దిగుడు బావులు, కూపాః = బావులు (ఉన్నాయి).

తాత్పర్యం:

ద్రాక్ష రసం, నేరేడు రసం ప్రవహించే నదులు కూడా అక్కడ ఉన్నాయి. అక్కడి వృక్షాలు కోరిన కోర్కెలను తీర్చే కల్పవృక్షాలు. బావులు, తటాకాలు కూడా దివ్యమైన పానీయాలతో నిండి ఉంటాయి.

శ్లోకం 49:

యథేష్టపానఫలదా నన్యూనం కించిదస్తి హి।

న రోగఫలితం వాపి జరా వాపి కదాచన॥

ప్రతిపదార్థం:

యథేష్ట = ఇష్టము వచ్చినట్లు, పాన = పానీయములను, ఫలదా = ఫలములను ఇచ్చునవి, కించిత్ అపి = ఏ కొంచెము కూడా, న న్యూనం = తక్కువ లేదు, రోగఫలితం = వ్యాధుల బాధ, వాపి = కానీ, జరా వాపి = ముసలితనం కానీ, కదాచన = ఎప్పుడూ, న అస్తి = ఉండదు.

తాత్పర్యం:

అక్కడ కోరిన పానీయాలకు, ఫలాలకు ఏమాత్రం కొరత ఉండదు. అక్కడ వ్యాధులు కానీ, ముసలితనం కానీ ఏనాడూ ప్రవేశించలేవు.

శ్లోకం 50:

న చింతా న చ మాత్సర్యం కామ క్రోధాదికం తథా।

సర్వే యువానః సస్త్రీకాః సహస్రాదిత్యవర్చసః॥

ప్రతిపదార్థం:

చింతా = దిగులు, న = లేదు, మాత్సర్యం = అసూయ, న చ = లేదు, తథా = అట్లే, కామ క్రోధాదికం = కామ క్రోధాదులు కూడా లేవు, సర్వే = అందరూ, యువానః = యవ్వనవంతులు, సస్త్రీకాః = భార్యలతో కూడినవారై, సహస్ర = వేయి, ఆదిత్య = సూర్యుల వంటి, వర్చసః = తేజస్సు గలవారు.

తాత్పర్యం:

అక్కడ చింత, అసూయ, కామక్రోధాలకు తావు లేదు. అక్కడి వారందరూ నిత్య యవ్వనవంతులు. తమ భార్యలతో కూడి వేయి సూర్యుల తేజస్సుతో వెలిగిపోతుంటారు.

శ్లోకం 51:

భజంతి సతతం దేవీం తత్ర శ్రీ భువనేశ్వరీమ్।

కేచిత్సలోకతాపన్నాః కేచిత్సామీప్యతాం గతాః॥

ప్రతిపదార్థం:

తత్ర = అక్కడ, సతతం = ఎల్లప్పుడు, శ్రీ భువనేశ్వరీమ్ = శ్రీ భువనేశ్వరీ దేవిని, భజంతి = సేవిస్తారు, కేచిత్ = కొందరు, సలోకతా = సలోక్య ముక్తిని (దేవి లోకంలో ఉండటం), ఆపన్నాః = పొందినవారు, కేచిత్ = కొందరు, సామీప్యతాం = సామీప్య ముక్తిని (దేవి దగ్గరగా ఉండటం), గతాః = పొందినవారు.

తాత్పర్యం:

వారందరూ అక్కడ నిరంతరం భువనేశ్వరీ మాతను సేవిస్తుంటారు. వారిలో కొందరు సలోక్య ముక్తిని, మరికొందరు సామీప్య ముక్తిని పొంది ఆనందిస్తుంటారు.

శ్లోకం 52:

సరూపతాగతాః కేచిత్సార్షితాం చ పరేగతాః।

యాయాస్తు దేవతాస్తత్ర ప్రతి బ్రహ్మాండ వర్తినామ్॥

ప్రతిపదార్థం:

కేచిత్ = కొందరు, సరూపతా = సరూప ముక్తిని (దేవి వంటి రూపం పొందుట), గతాః = పొందినారు, పరే = మరికొందరు, సార్షితాం చ = సార్ష్టి ముక్తిని (దేవి సమాన ఐశ్వర్యం), గతాః = పొందినారు, ప్రతి బ్రహ్మాండ వర్తినామ్ = ప్రతి బ్రహ్మాండంలో ఉండే, యా యా = ఏ ఏ, దేవతాః తు = దేవతలు ఉన్నారో.

తాత్పర్యం:

కొందరు భక్తులు సరూప ముక్తిని, మరికొందరు సార్ష్టి ముక్తిని పొందుతారు. వివిధ బ్రహ్మాండాల్లో ఉన్న దేవతలందరూ అక్కడ కొలువై ఉంటారు.

శ్లోకం 53:

సమష్టయః స్థితా స్తాస్తు సేవంతే జగదీశ్వరీమ్।

సప్తకోటి మహామంత్రా మూర్తిమంత ఉపాసతే॥

ప్రతిపదార్థం:

తాః = వారు, సమష్టయః = సమూహముగా, స్థితాః = ఉండి, జగదీశ్వరీమ్ = జగదీశ్వరిని, సేవంతే = సేవిస్తారు, సప్తకోటి = ఏడు కోట్ల, మహామంత్రాః = మహామంత్రములు, మూర్తిమంతః = రూపము దాల్చినవై, ఉపాసతే = ఉపాసిస్తున్నాయి.

తాత్పర్యం:

దేవతలందరూ సమూహాలుగా ఏర్పడి జగన్మాతను సేవిస్తుంటారు. ఏడు కోట్ల మహామంత్రాలు మూర్తీభవించిన రూపాలతో ఆ తల్లిని ఉపాసిస్తుంటాయి.

శ్లోకం 54:

మహావిద్యా శ్చ సకలాః సామ్యావస్థాత్మికాం శివామ్।

కారణ బ్రహ్మరూపాం తాం మాయాశబలవిగ్రహామ్॥

ప్రతిపదార్థం:

సకలాః = సమస్తమైన, మహావిద్యాః చ = మహావిద్యలు కూడా, సామ్యావస్థాత్మికాం = (గుణముల) సామ్యావస్థ రూపము కలది, శివామ్ = మంగళకరమైనది, కారణ బ్రహ్మరూపామ్ = జగత్తుకు కారణమైన బ్రహ్మ స్వరూపిణి, మాయాశబల విగ్రహామ్ = మాయతో కూడిన రూపము కలది అయిన (ఆ దేవిని సేవిస్తున్నాయి).

తాత్పర్యం:

సమస్త మహావిద్యలు ఆ మంగళకరమైన దేవిని సేవిస్తున్నాయి. ఆమె సృష్టికి మూలకారణమైన బ్రహ్మ స్వరూపిణి మరియు మాయతో కూడిన దివ్య మంగళ విగ్రహం కలిగినది.

శ్లోకం 55:

ఇత్థం రాజన్మయా ప్రోక్తం మణిద్వీపం మహత్తరం।

న సూర్యచంద్రౌ నో విద్యుత్కోటయోఽగ్నిస్తథైవ చ॥

ప్రతిపదార్థం:

రాజన్ = ఓ రాజా, ఇత్థం = ఈ విధంగా, మయా = నాచేత, మహత్తరం = గొప్పదైన, మణిద్వీపం = మణిద్వీపము, ప్రోక్తం = చెప్పబడినది, సూర్యచంద్రౌ = సూర్యచంద్రులు, న = లేరు, విద్యుత్కోటయః = కోట్ల మెరుపులు, నో = లేవు, తథైవ చ = అట్లే, అగ్నిః = అగ్ని కూడా (అక్కడ లేవు).

తాత్పర్యం:

ఓ రాజా! ఈ విధంగా నేను నీకు అత్యంత మహిమాన్వితమైన మణిద్వీపం గురించి వివరించాను. అక్కడ మనకు కనిపించే సూర్యుడు, చంద్రుడు, అగ్ని లేదా కోట్ల మెరుపుల అవసరం ఏమాత్రం ఉండదు.

శ్లోకం 56:

ఏతస్య భాసాకోట్యంశకోట్యంశేనాపి తే సమాః।

క్వచిద్విద్రుమసంకాశం క్వచిన్మరకతచ్ఛవి॥

ప్రతిపదార్థం:

తే = అవి (సూర్యచంద్రాదులు), ఏతస్య = దీని (మణిద్వీపము) యొక్క, భాసా = కాంతిలో, కోట్యంశ = కోటి వంతులలో, కోట్యంశేనాపి = మరొక కోటి వంతుతో కూడా, సమాః = సమానము కావు, క్వచిత్ = ఒకచోట, విద్రుమ = పగడము వలె, సంకాశం = ప్రకాశించునది, క్వచిత్ = మరొకచోట, మరకత = మరకతము వంటి, ఛవి = కాంతి కలది.

తాత్పర్యం:

సూర్యచంద్రాదుల కాంతి ఈ మణిద్వీప కాంతిలో కోటి వంతులో కోటి వంతుకు కూడా సరిపోదు. ఆ ద్వీపం ఒకచోట పగడం వలె ఎర్రగా, మరొకచోట మరకతం వలె పచ్చగా వెలుగుతుంటుంది.

శ్లోకం 57-59:

విద్యుద్భానుసమచ్ఛాయం మధ్యసూర్యసమం క్వచిత్।

క్వచిత్సిందూరనీలేంద్రం మాణిక్యసదృశచ్ఛవి॥

హీరసారమహాగర్భధగద్ధగిత దిక్తటమ్।

కాంత్యా దావానలసమం తప్తకాంచనసన్నిభం॥

ప్రతిపదార్థం:

క్వచిత్ = ఒకచోట, విద్యుత్ = మెరుపు, భాను = సూర్యునితో, సమ = సమానమైన, ఛాయం = కాంతి కలది, క్వచిత్ = ఒకచోట, మధ్యసూర్య = మధ్యాహ్న సూర్యునితో, సమం = సమానమైనది, క్వచిత్ = ఒకచోట, సిందూర = సిందూరము వలె, నీలేంద్రం = ఇంద్రనీలము వలె, మాణిక్య = మాణిక్యముతో, సదృశ = సమానమైన, ఛవి = కాంతి కలది, హీరసార = వజ్రాల సారముతో, ధగద్ధగిత = ధగధగమని మెరుస్తూ, దిక్తటమ్ = దిక్కులన్నీ నిండినది, దావానల = దావాగ్నితో, సమం = సమానమైన, తప్తకాంచన = పుటము వేసిన బంగారముతో, సన్నిభం = సమానమైనది.

తాత్పర్యం:

ఆ ద్వీపం ఒకచోట మెరుపు తీగలా, మరొకచోట మధ్యాహ్న సూర్యుడిలా, ఇంకొకచోట సిందూరం, ఇంద్రనీలం, మాణిక్యం లేదా వజ్రాల కాంతితో దిక్కులన్నీ ధగధగలాడేలా చేస్తుంది. అది అగ్నిజ్వాలలా మరియు కరిగించిన బంగారంలా వెలిగిపోతుంటుంది.

శ్లోకం 60-62:

రత్నశృంగసమాయుక్తం రత్న ప్రాకారగోపురమ్।

రత్నపత్రై రత్నఫలై ర్వృక్షైశ్చ పరిమండితమ్॥

నృత్యన్మయూరసంఘైశ్చ కపోతరణితోజ్జ్వలమ్।

కోకిలాకాకలీ లాపైః శుకలాపైశ్చ శోభితమ్॥

ప్రతిపదార్థం:

రత్నశృంగ = రత్న శిఖరములతో, సమాయుక్తం = కూడినది, రత్న = రత్నముల, ప్రాకార = ప్రాకారములు, గోపురమ్ = గోపురములు కలది, రత్నపత్రైః = రత్నముల వంటి ఆకులతో, రత్నఫలైః = రత్నముల వంటి పండ్లతో, వృక్షైః చ = వృక్షములతో, పరిమండితమ్ = అలంకరింపబడినది, నృత్యత్ = నాట్యం చేస్తున్న, మయూర = నెమళ్ల, సంఘైః = సమూహములతో, కపోత = పావురాల, రణిత = ధ్వనులతో, ఉజ్జ్వలమ్ = ప్రకాశించునది, కోకిలా = కోకిలల, కాకలీ = మధురమైన, ఆలైపైః = కూతలతో, శుక = చిలుకల, లాపైః చ = మాటలతో, శోభితమ్ = శోభిల్లునది.

తాత్పర్యం:

మణిద్వీపం రత్న శిఖరాలు, రత్న ప్రాకారాలు, గోపురాలతో నిండి ఉంటుంది. అక్కడి వృక్షాలకు ఆకులు, పండ్లు కూడా రత్నాలే. నాట్యం చేసే నెమళ్లు, గువ్వల కూతలు, కోకిలల గానం మరియు చిలుకల పలుకులతో ఆ ద్వీపం ఎంతో మనోహరంగా ఉంటుంది.

శ్లోకం 63-65:

సురమ్యరమణీయాంబులక్షావధిసరోవృతమ్।

సుగంధిభిః సమంతాత్తు వాసితం శతయోజనమ్॥

మందమారుత సంభిన్నచలద్ద్రుమసమాకులమ్।

చింతామణి సమూహానాం జ్యోతిషా వితతాంబరమ్॥

ప్రతిపదార్థం:

సురమ్య = మిక్కిలి రమ్యమైన, రమణీయ = అందమైన, అంబు = నీరు గల, లక్ష = లక్షల కొద్దీ, సరః = సరస్సులతో, ఆవృతమ్ = చుట్టబడినది, సుగంధిభిః = సువాసనలతో, సమంతాత్ తు = అంతటా, శతయోజనమ్ = వంద యోజనాల వరకు, వాసితం = పరిమళించునది, మందమారుత = మలయమారుతము (చల్లని గాలి) చేత, చలత్ = కదులుతున్న, ద్రుమ = చెట్లతో, సమాకులమ్ = నిండినది, చింతామణి = చింతామణుల, సమూహానాం = సమూహముల యొక్క, జ్యోతిషా = కాంతిచేత, వితత = వ్యాపించిన, అంబరమ్ = ఆకాశము కలది.

తాత్పర్యం:

అక్కడ లక్షలాది రమణీయమైన సరస్సులు ఉన్నాయి. ఆ సరస్సుల్లోని పద్మాల సువాసన వంద యోజనాల వరకు వ్యాపిస్తుంది. చల్లని గాలికి ఊగే చెట్లు, చింతామణుల కాంతితో నిండిన ఆకాశం అక్కడ కనిపిస్తాయి.

శ్లోకం 66-68:

వృక్షవ్రాత మహాగంధ వాతవ్రాత సుపూరితమ్।

ధూపధూపాయితం రాజన్మణిద్వీపాయుతోజ్జ్వలమ్॥

ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్య శృంగారస్యాఖిలస్య చ।

సకలాయా దయాయా శ్చ సమాప్తి రిహ భూపతే॥

ప్రతిపదార్థం:

వృక్షవ్రాత = వృక్ష సమూహముల, మహాగంధ = గొప్ప పరిమళము గల, వాత = గాలి, వ్రాత = సమూహముతో, సుపూరితమ్ = నిండినది, ధూప = ధూపములతో, ధూపాయితం = సువాసనలు వెదజల్లబడునది, భూపతే = ఓ రాజా, సమగ్రస్య = సంపూర్ణమైన, ఐశ్వర్యస్య = ఐశ్వర్యమునకు, అఖిలస్య = సమస్తమైన, శృంగారస్య చ = శృంగారమునకు, సకలాయా = సమస్తమైన, దయాయాః చ = దయకు, ఇహ = ఇక్కడ (మణిద్వీపమున), సమాప్తిః = అంతము (పరమావధి).

తాత్పర్యం:

అక్కడి వృక్షాల సుగంధం, ధూప పరిమళాలు మణిద్వీపమంతా వ్యాపించి ఉంటాయి. ఓ రాజా! సమస్త ఐశ్వర్యానికి, శృంగారానికి, దయకు, పరాక్రమానికి మణిద్వీపమే పరమావధి (చిట్టచివరి మేర).

శ్లోకం 69-70:

రాజ్ఞ ఆనంద మారభ్య బ్రహ్మలోకాంత భూమిషు।

ఆనందాయే స్థితాః సర్వే తేఽత్రైవాంతర్భవంతి హి॥

ఇతి తే వర్ణితం రాజన్ మణి ద్వీపం మహత్తరమ్।

మహాదేవ్యాః పరం స్థానం సర్వలోకోత్తమోత్తమమ్॥

ప్రతిపదార్థం:

రాజ్ఞః = రాజు యొక్క, ఆనందం = ఆనందము, ఆరభ్య = మొదలుకొని, బ్రహ్మలోక = బ్రహ్మలోకము, అంత = వరకు గల, భూమిషు = లోకములలో, సర్వే = అన్ని, ఆనందాః = ఆనందములు, ఏ = ఏవైతే, స్థితాః = ఉన్నాయో, తే = అవి, అత్రైవ = ఇక్కడే, అంతర్భవంతి హి = అంతర్భాగమై ఉన్నాయి, ఇతి = ఈ విధంగా, మహాదేవ్యాః = జగన్మాత యొక్క, పరం = శ్రేష్ఠమైన, స్థానం = నివాసము, వర్ణితం = వర్ణించబడినది.

తాత్పర్యం:

మానవ లోకపు రాజు పొందే ఆనందం నుండి బ్రహ్మదేవుడు పొందే ఆనందం వరకు గల సమస్త సుఖాలు ఈ మణిద్వీపంలోని ఆనందంలో ఒక భాగమే. సకల లోకాలలో కల్లా శ్రేష్ఠమైన మహాదేవి నివాసాన్ని నీకు వర్ణించి చెప్పాను.

శ్లోకం 71-72 (ఫలశ్రుతి):

ఏతస్య స్మరణాత్సద్యః సర్వపాపం వినశ్యతి।

ప్రాణోత్క్రమణ సంధౌతు స్మృత్వా తత్రైవ గచ్ఛతి॥

అధ్యాయపంచకం త్వేతత్ పఠేన్నిత్యం సమాహితః।

భూతప్రేతపిశాచాది బాధా తత్ర భవేన్నహి॥

ప్రతిపదార్థం:

ఏతస్య = దీనిని, స్మరణాత్ = స్మరించుట వల్ల, సద్యః = వెంటనే, సర్వ = సమస్త, పాపం = పాపము, వినశ్యతి = నశించును, ప్రాణోత్క్రమణ = ప్రాణము పోయే, సంధౌ తు = సమయమందు, స్మృత్వా = స్మరించి, తత్రైవ = అక్కడికే (మణిద్వీపమునకే), గచ్ఛతి = వెళుదురు, ఏతత్ = ఈ, అధ్యాయ పంచకం = ఐదు అధ్యాయములను, నిత్యం = ఎల్లప్పుడు, పఠేత్ = చదవాలి, భూత ప్రేత పిశాచాది = భూత ప్రేత పిశాచాల వంటి, బాధా = పీడలు, న భవేత్ = ఉండవు.

తాత్పర్యం:

మణిద్వీపాన్ని స్మరిస్తే చాలు పాపాలన్నీ నశిస్తాయి. ప్రాణం పోయే సమయంలో దీనిని స్మరించిన వారు నేరుగా మణిద్వీపానికే వెళతారు. ఈ ఐదు అధ్యాయాలను నిత్యం పఠించే వారికి భూత, ప్రేత, పిశాచ బాధలు ఉండవు.

శ్లోకం 73:

నవీనగృహ నిర్మాణే వాస్తుయాగే తథైవ చ|

పఠితవ్యం ప్రయత్నేన కల్యాణం తేన జాయతే||

ప్రతిపదార్థం:

నవీన = కొత్త, గృహ = ఇల్లు, నిర్మాణే = కట్టునప్పుడు, తథైవ చ = అట్లే, వాస్తుయాగే = వాస్తు పూజ సమయమందు, ప్రయత్నేన = ప్రయత్నపూర్వకముగా, పఠితవ్యం = చదవాలి, తేన = దానివల్ల, కల్యాణం = శుభము, జాయతే = కలుగును.

తాత్పర్యం:

కొత్త ఇల్లు కట్టుకున్నప్పుడు లేదా వాస్తు పూజలు చేసేటప్పుడు ఈ మణిద్వీప వర్ణనను తప్పక పఠించాలి. దానివల్ల ఆ ఇంటికి మరియు యజమానికి సకల శుభాలు కలుగుతాయి.

ఇతి శ్రీ దేవీభాగవతే మహాపురాణే ద్వాదశస్కంధే ద్వాదశోధ్యాయః.

(ఇక్కడితో శ్రీదేవీ భాగవత మహాపురాణంలోని పన్నెండవ స్కంధంలో పన్నెండవ అధ్యాయం ముగిసింది).

మణిద్వీప వర్ణనలోని ఫలశ్రుతిని మరింత సులభమైన మాటల్లో కింద చూడవచ్చు:

- పాప విముక్తి: ఈ మణిద్వీపాన్ని ఒక్కసారి తలచుకుంటే చాలు, గత జన్మల్లో చేసిన పాపాలన్నీ తొలగిపోతాయి.
- ఉత్తమ గతి: ప్రాణం విడిచే సమయంలో ఎవరైతే మణిద్వీపాన్ని స్మరిస్తారో, వారు మరణానంతరం ఆ జగన్మాత కొలువై ఉన్న దివ్య లోకానికి చేరుకుంటారు.
- దుష్టశక్తుల నుండి రక్షణ: దేవీ భాగవతంలోని ఈ ఐదు అధ్యాయాలను (8 నుండి 12 వరకు) ప్రతిరోజూ చదివే వారికి భూత, ప్రేత, పిశాచాల వంటి దుష్టశక్తుల భయం ఉండదు.
- గృహ శుభప్రదం: కొత్త ఇల్లు కట్టుకునేటప్పుడు, వాస్తు పూజ చేసేటప్పుడు లేదా గృహప్రవేశం సమయంలో ఈ మణిద్వీప వర్ణనను భక్తితో చదువుకుంటే ఆ ఇంటికి సకల శుభాలు కలుగుతాయి.
